VILNIAUS LIETUVIŲ
MĖNESINIS ILIUSTRUOTAS
KULTŪROS ŽURNALAS
1 9 3 9. II. Nr. 2(32)

LIETUVIŠKAS BARAS

TURINYS

VII met. Vilnius, 1939 m. vasario mėn. Nr. 2 (32)

LIETUVIŠKAS BARAS

VILNIAUS LIETUVIŲ MĖNESINIS ILIUSTRUOTAS KULTŪROS ŽURNALAS

M. KRAUŽLYS

Stipri Lietuvos ekonominė būklė — nepriklausomybės laidas

Istorija žino nemaža pavyzdžių, kad mažesnės, net ir didesnės valstybės, nesugebėdamos ūkiškai savarankiškai tvarkytis, susilpnina savo laisvę ar net pasidaro kitų valstybių užgaidų tylios vykdytojos, likdamos tik iš vardo nepriklausomos.

Dr. K. Sruoga.

Kai prieš 21 metus kūrėsi nepriklausoma Lietuvos valstybė, daugeliui kildavo abejonių, ar Lietuva, nebūdama turtinga didesniais gamtos turtais, turės pakankamai ūkiškų gėrybių nepriklausomai tvarkytis.

Tokios mintys ir abejojimai kildavo Lietuvos atgimimo vadams ir šiaip sąmoningiems lietutuviams, tikrai susirūpinusiems būsimos Lietuvos valstybės ateitimi ir likimu. Juk vien paskelbti nepriklausomybę ir net išvyti iš savo krašto priešus dar nepakanka nepriklausomybei įtvirtinti. Visiškai tautos ir valstybės laisvei patikrinti reikalinga dar ir ūkiškoji nepriklausomybė, kuri valstybės gyvenime vaidina vieną žymiausių vaidmenų.

Valstybė, tai kaip paprastas ūkis: tiek yra savaranki ir sau šeimininkė, kiek ūkiškai nepriklauso nuo artimų ir tolimų kaimynų ir svetimų kapitalų. Paprastas ūkis, nors ir mažas, jei tik nėra įlindęs į svetimą kišenę, jei iš savo žemės gauna tiek, kad bent kukliai gali išmaitinti, aprengti ir kultūrinėmis reikmenimis aprūpinti savo šeimą, yra daugiau nepriklausomas nuo kitų, nei didelis, bet įsiskolinęs dvaras. Lygiai tas pats ir su valstybe. Ji sumaniai tvarkydamasi, nors gamtos turtais ir nelabai turtinga būdama, gali patenkinti savo piliečių reikalus ir neprarasti ūkiško savarankumo.

Tokia valstybė yra ir Lietuva, kuriai kūrimosi metais buvo liūdnai pranašauta. Ypačiai juodą ateitį jai pranašavo kai kurie jos kaimynai, kuriems buvo svarbu, kad Lietuva susidėtų į vieną su jais valstybę. Pranašavo ir agitaciniais sumetimais varė plačią propagandą apie tai, kad Lietuva, neturėdama tokių gamtos turtų, kaip anglis, žibalas, druska, geležis ir kit., neturi tvirto ūkiško pagrindo, ant kurio galėtų remtis nepriklausoma Lietuvos valstybė. Esą, jei Lietuva kuria savą valstybę, tai ji nebus visiškai nepriklausoma, bet ko nors ūkiškai, o tuo pačiu politiškai ir kultūriškai priklausoma.

Buvo varoma plati agitacija, ypač pakraščių gyventojų, net lietuvių tarpe, kad prie lietuviško „elgetyno" nesidėtų, nes ar šiaip ar taip vistiek, esą, su ta „lietuviška valstybėle" nieko neišeisią, anksčiau ar vėliau turėsianti ji prie kurios nors kaimynės, žinoma, geriausia pietų kaimynės prisidėti.

Žmonės tada dar daug kur buvo tautiškai nesusipratę, nesiorientavo, kas aplink juos ir pasaulyje darosi. Daugelis ir lietuvių Lietuva netikėjo. Neseniai baigtos baudžiavos vergiškumo ir ponų garbinimo žymės dar daugelio laikėsi. Ne vienas ir mūsų kaimo lietuvis abejojo ir netikėjo: kaip, girdi, gali būti valstybė - karalystė be galvos, kuri ją valdytų. Pripratę, mat, buvo žmonės prie carų, karalių ir ponų, kuriems žemai lenkdavosi ir nepaprastais žmonėmis laikė. Kai griuvo beveik dievais laikomi valdovai, kai kam atrodė, kad ir pasaulio pabaiga jau ateina.

Šitokių žmonių yra dar ir dabar, o anais

laikais buvo tokių labai daug. Jų tarpe varyti agitacija prieš Lietuvą buvo nesunku: lietuviai prasčiokai, mužikai, neturį savų ponų, pati Lietuva „ubagynas", o mes, girdi, turime druskos, žibalo, geležies, anglies ir t. t., mes jums visko duosime. Pagal priežodį „pažadėsi—patiešysi, neištesėsi—nesugriešysi" buvo daug daug žadėta, bet ar ištesėta — patys žmonės geriau tai žino. Tik vis dėlto pažadai kai kuriuos suviliojo, kai kas melagingiems gandams patikėjo.

Kiek naujai susikūrusi Lietuvos valstybė yra ekonomiškai pajėgi, kaip jos vadai moka krašto ūkį tvarkyti, pasirodė jau pirmaisiais keleriais nepriklausomybės metais, o visai išryškėjo po dviejų dešimtmečių.

Lietuva kūrėsi karo griuvėsiuose. Reikėjo ne tik pirmiausia aprūpinti karo išvargintus ir išbadėjusius gyventojus duona, apsirengimu, pastoge, bet dar kariauti ir vyti lauk neprašytus svečius atsibastėlius. Tiems dideliems darbams reikėjo ne tik daug energijos ir pasišventimo, bet ir pinigų. O pinigų krašte nebuvo.

Tik 1922 m. įsikūrė Lietuvos Bankas, kuris išleido lietuviškus pinigus — litus ir tų metų pabaigoje turėjo tik apie 10 milijonų aukso ir svetimos valiutos, kuriais rėmėsi Lietuvos valiuta. Bet 1937 m. Lietuvos Banko aukso fondas siekė jau 79 mil. lit. ir užsienio valiutos apie 2 mil. litų. Įdomu ir drauge malonu pažymėti, kad Lietuvos finansinė būklė visada buvo gera. Net krizės metais, kada šimtametės stipruolės—Amerika ir Anglija turėjo nuvertinti savo pinigus, Lietuvos litas išsilaikė nepajudėjęs. Pagal įstatymus nemažiau kaip 33$^{1}/_{3}$% išleistų pinigų turi būti padengta auksu ir svetima valiuta. Tuo tarpu net blogiausiais krizės metais (1935 m.). mažiausias lito padengimas buvo dar 41,7%. Vadinasi, ir blogais metais litas laikėsi stipriai ir smukti žemyn nė nemanė. O 1929 m. lito padengimas buvo pasiekęs net 119,8%. Kitaip sakant, aukso ir svetimos valiutos buvo daugiau, nei išleistų litų. Pastovi ir sveika Lietuvos valiuta kėlė pasitikėjimą kituose kraštuose Lietuvos ūkiu ir kreditu.

Kuriant valstybę ir organizuojant valstybinį aparatą, teko Lietuvai ir pasiskolinti, nes savų kapitalų neturėjo. Bet Lietuvos valstybės įsiskolinimas užsieniuose ir viduje, palyginus su kitais panašiais kraštais, nėra didelis. 1937 m. pabaigoje Lietuvos iždo įsiskolinimas tesiekė 119,6 mil. litų. Iš jų 80,7 mil. užsieniui ir 38,9 mil. savam kraštui (vidaus paskolos). Kad tas įsiskolinimas tikrai nėra didelis, rodo ir tai, kad Lietuvoje vienam piliečiui skolų tenka 47 litai, tuo tarpu kitur žymiai daugiau. Pvz., Latvijoje vienam piliečiui skolų tenka per 80 lt., Lenkijoje apie 145 ir Estijoje net 180 litų. Pažymėti taip pat reikia, kad Lietuva stropiai ir sąžiningai skolas moka, kai tuo tarpu kitos valstybės stengiasi visokiais būdais nuo skolų mokėjimo išsisukinėti ir atidėlioti.

Nedidelis Lietuvos įsiskolinimas ir stropus skolų grąžinimas suteikė jai pasaulyje kreditingos valstybės vardą ir Lietuvai pasitikėjimą. Tuo pačiu Lietuva tvirtai laikosi ir nepriklauso finansiškai nuo jokios svetimos valstybės malonės.

Valstybės pajamos ir išlaidos kasmet siekia apie 300 mil. litų. Pačiais geriausiais prieš krizę metais, būtent, 1930 m. valstybės pajamos siekė 347,7 mil. 1933 m. nukrito ligi 250,2 mil., o po to vėl ėmė taisytis taip, kad 1939 m. valstybės biudžetas numato jau net apie 368 mil. litų. Taigi jau daugiau, nei geriausiais prieš krizę metais. Iš gautų pajamų valstybė daugiausia išleidžia krašto gynimo reikalams—apie 25% visų išlaidų, susisiekimo — 20%, švietimo ir kultūros reikalams apie 15% ir žemės ūkio reikalams apie 10% visų išlaidų. Kitiems reikalams išleidžiama po mažiau.

Lietuva grynai žemės ūkio kraštas. Kadangi Lietuvoje nėra plačiau išsivysčiusios pramonės, nėr, kaip sakyta, brangiųjų gamtos turtų—naftos, anglies, geležies ir kit., tai visas krašto ūkis remiasi daugiausia žemės ūkiu. Už parduotus žemės ūkio gaminius Lietuva nusiperka visa, ko tik jai reikia ir dar pelno gauna.

Per dvidešimt metų Lietuva daugiau kitiems pardavė, nei pati pirko, net už 88,5 mil. litų. Vadinasi, tie 88,5 mil., tai yra grynas Lietuvos pelnas iš prekybos su užsieniu. Tai rodo, kad kitų vadintas Lietuvos „ubagynas" ne tik galą su galu suveda, bet dar ir uždirba ir kasmet turtėja. Tuo tarpu anglies, naftos geležies ir druskos savininkai dažnai baigia metus su neigiamu užsienio prekybos balansu. Taigi, pats gyvenimas per eilę metų įrodė visai ką kita, nei buvo Lietuvai pranašauta.

Prekyba su užsieniu pirmaisiais metais daugiausia ėjo su vakarų kaimynu Vokietija. Jai tekdavo apie 60% viso Lietuvos eksporto ir importo. Tokia būklė nebuvo Lietuvai naudinga. Vokiečiai turėjo kaip ir Lietuvos užsienio prekybos monopoliją. Prekiaudama su Lietuva, Vokie-

tija turėjo Lietuvoje įvairius savo prekybos agentus, biurus, kantoras. Žodžiu, Lietuvoje sukinėjosi didesnis skaičius vokiečių, kurie šiaip ar taip darė tam tikrą įtaką. Atsirado reikalas vokiečių įtaką sumažinti. Tai, žinoma, vokiečiams nepatiko. Įsigalėjus Vokietijoje hitlerininkams, santykiai su Lietuva ėmė blogėti, kol pagaliau 1935 m. Vokietija nutraukė prekybos sutartį, liovėsi iš Lietuvos pirkusi ir net neleido tranzito per Vokietiją. Lietuva atsidūrė keblioje padėtyje, juo labiau, kad tai buvo krizės metai. Tačiau vadų sumanumo ir apsukrumo dėka greitai pavyko nemalonią padėtį likviduoti. Greitai buvo surastos naujos Lietuvos gaminiams rinkos. Dauguma eksporto nukreipta į Angliją ir kitus kraštus. Tuo būdu iš vokiečių žygio ekonominiai Lietuvą prispausti ir padaryti ją sau palankesnę nieko neišėjo.

Matydamas, kad lietuviai jų spaudimo nepabugo ir surado naujas neblogas sau rinkas, pats Hitleris, kuris kiek prieš tai buvo pareiškęs, jog nenorįs su Lietuva kalbėti, pirmas pasiūlė tartis dėl naujos prekybos sutarties. Norėtų gal, kad ir visos Lietuvos eksportas ir importas būtų tik su Vokietija, bet Lietuva jau to nenori. Jai daug geriau turėti plačią Anglijos rinką ir daug kitų rinkų, nei vien Vokietijos, nors ir neblogą, bet ekonominiu ir politiniu atžvilgiu labai pavojingą, rinką.

Šitokiu Lietuvos sugebėjimu greitai surasti iš keblios padėties išeitį stebisi ir kiti, stebisi ir lenkų spauda, rašydama apie šių dienų Lietuvą.

Šiandien Lietuva eksportuoja savo krašto gaminius į įvairiausius artimus ir tolimus kraštus, ir visur jos prekės turi gerą vardą. Kovodama dėl rinkų, Lietuva dėjo ir deda daug pastangų pakelti žemės ūkio gaminių kokybę. Gera prekė juk pati sau rinką suranda ir gerą kainą gauna. Kiek tai Lietuvai pavyko, matosi iš to, kad lietuvių žemės ūkio gaminiai laimingai konkuruoja su išgarsėjusios Danijos gaminiais.

Plečiasi Lietuvoje ir pramonė. Seniau Lietuva neturėjo savo cukraus. Ji parsiveždavo jo iš užsienio kasmet už 20 mil. litų. Dabar veikia du cukraus fabrikai (Marijampolėje ir Paventyje), kurie jau tiek pasigamina cukraus iš savo krašte išaugintų cukrinių runkelių, kad jau beveik nėra reikalo cukraus importuoti. Taip pat gerokai išaugo ir audinių pramonė. Seniau kasmet buvo perkama užsienyje audinių už 50 mil. lit., o dabar jau tik už 16 mil. Apskritai kasmet vis daugiau pasigaminama reikalingų daiktų savo krašte. 1937 m. buvo Lietuvoje 1.247 pramonės įmonės, kuriose dirbo daugiau, negu 5 žmonės kiekvienoje. Jų visų darbininkų skaičius tuo pačiu metu siekė 31.689 žmonių. Prieš karą buvo tik apie 13—14.000 darbininkų.

Kur tik reikia, ten žemės ūkiui, pramonei, prekybai, susisiekimui ir kitoms ūkiškojo gyvenimo šakoms su finansine ir kitokia pagalba ateina valstybė. Ypatingai didelę paramą teikia kooperatinėms („Pienocentras", „Lietūkis") ir akcinėms („Maistas", „Lietuvos Cukrus", „Auto" ir kit.) bendrovėms, kurios atlieka ūkiškajame gyvenime didžiulį darbą.

Prekybai su kitais kraštais palengvinti yra įsisteigęs savas Lietuvos prekybos laivynas. Kadangi šiuo metu apie 80% viso Lietuvos eksporto ir importo eina jūromis per Klaipėdą, tai savas prekybos laivynas turi ypatingą reikšmę, nes už prekių pervežimus svetimais laivais reikėtų labai daug sumokėti svetimiems. Turint savo, nors ir nedidelį laivyną (rodos, apie 11 laivų), gerokos pinigų sumos pasilieka savo krašte. Dar reikia pažymėti, kad visos Lietuvos įmonės yra įkur-

O. MICIŪTĖ

Nuėjo...

Nuėjo pakėlęs kepurę prieš kryžių
Ir slėpdamas meilę, lyg saulę širdy.
Nuėjo... tik aidas žaliasis gimtinės kartojo:
— Tu laisvę, pavasarį skambų tėvams parneši.

O motina žemė drebėjo iš skausmo,
Kai kruvinos rasos jos vilgė laukus,
Kai mūsų padangės gaisrų nudažytos
Vis šaukė... Lūkestis slinko sieloje klaikus.

Motulė pro langą akis pražiūrėjo:
— Kada gi sūnelis pastogėn sugrįš,
O Dieve galingas, palaimink jo kelią,
Te žvaigždės jį lydi, dengia nuo priešo naktis.

Jau gintaro kraštas žiedais apsikaišė,
Pavasaris šaukė lakštučių balsais.
Nelauki, motule, — jo vardas tik grįžo
Ir laisvė tėvynės, krauju nušlakstytais takais.

Pirmojo Lietuvos karininko A. Juozapavičiaus žuvimas kovoje su bolševikais Alytuje 1919 metais

tos beveik savais kapitalais. Svetimų kapitalų Lietuvoje mažai yra. Tai labai džiugus reiškinys, nes nieks taip krašto nenualina, kaip svetimi kapitalai.

Taigi, Lietuvos ekonominiai pamatai yra sveiki, stiprūs ir savi, savo jėgom ir savo gamtos turtais sukurti ir sustiprinti. Lietuva ūkišku atžvilgiu svetimų malonės nesidairo ir neieško. Šioje srityje ji yra visiškai nuo nieko nepriklausoma ir savarankiška. O būdama ūkiškai stipri ir nepriklausoma, lengviau gina ir apgins ir politinę savo krašto nepriklausomybę.

Kultūriniu žvilgsniu Lietuva yra visiškai išsivadavusi iš kokios nors vieno krašto ypatingos įtakos. Lietuviai, ugdydami savą tautiškąją kultūrą, semia gėrybių iš bendro žmonijos kultūros aruodo ir pasisavina tik tai, kas nekenksminga ir kas nežaloja lietuvio dvasios būdingųjų savybių. Daugiausia kultūrinių svetimybių buvo pasisavinta gal iš slavių, ypatingai lenkų. Bet nesant per 20 m. jokių santykių, lietuviai tų svetimybių nusikratė. Išaugo jau nauja karta savoje, nepriklausomoje valstybėje be vadinamos lenkų kultūros įtakos. Šiuo atžvilgiu santykių nebuvimas išėjo lietuvių tautai tik į naudą.

Baigiant norisi pasidžiaugti, kad lietuvių tauta per tuos trumpus, palyginti, 21 metus nuveikė tokius milžiniškus darbus ir parodė tiek daug kūrybiškos galios, bekurdama ir betvarkydama savo valstybę. Tokia tauta niekad nežus ir visada mokės savo brangiai kainavusią laisvę išlaikyti ir apginti nuo bet kokių priešų pasikėsinimų. Tuo tiki visa lietuvių tauta, tuo tiki ir šio krašto lietuviai!

ALF. BIELINIS

Per dvidešimt metų

(Paskaita, skaityta š. m. Vasario 16-tos dienos minėjimo akademijoje Vilniuje)

1. Dvidešimt metų — tai laikotarpis netrumpas. Per dvidešimtį metų — iš vaiko, to grybo, išauga stiprus jaunuolis darbui dirbti ir gyvenimu džiaugtis. Per tą laiką iš jaunikaičio susiformuoja tiesiog mašina, atliekanti be skundų nelengvas pareigas. Per tuos metus iš senelio — pasakoriaus belieka žmogaus šešėlis arba nieko nelieka, gal tik jaunesniųjų sumindžioti kapai, o išaukštinti darbai.

Dvidešimt metų ir tautų gyvenime išvaro savo vagą, vienur senas, bet gajas, gyvybes velėna pridengdami, kitur naujus žiedus išdaigindami.

Taigi — žvilgterkim ir mes į tą 20-ties metų darbą mūsų šaliai, lietaus ir vargo plakamam, saulės ir vilties gaivinamam Vilniaus kraštui.

Žvilgterkim ne mokslininkų akimis, kurių kiekvienas žodis plačiom statistikom pagrįstas, procentais nuskaičiuotas, nes jų neturim.

Galvokime ne istorininkų mintimis, kurie šaltai moka išnarplioti priežastis, be susijaudinimo atpasakoti eigą, be gailesčio ar džiaugsmo konstatuoti pasekmes: — mes taip negalim.

Kalbėkime ne prokurorų lūpomis, kitus baltindami sau teisių ieškodami tarptautiniuose kodeksuose: mums to nevalia.

Tik žvilgterkim akimis tų, kurie čia gimėm ir augom, kentėm ir vargom, mylim šį kraštą ir jį branginam.

Gal todėl nemokam nekęsti mūsų liaudies tamsumo, negalim kaltinti mūsų jaunosios inteligentijos neveiklumu, nenorim tikėti mūsų vadovybių partyviškumu.

Mums vis atrodys, kad čia kitaip ir būti negalėjo. O gal iš tikro kitaip būti negalėjo.

2. 1918 metais. Ieškodami, ką per 20 metų laimėjom, ką pralaimėjom, turim sugretinti 1918 metus ir šią dieną.

1918 metų vaizdas šiurpus.

Grįžo galų gale per 4 metus tremtinio likimui pasidavęs ūkininkas namo. Grįžo ir nepažino ganytojo dirvono, riešutautųjų lazdynų.

Neliko dirvų, tik neperbrendamieji beržynai, nebuvo miško, tik šoviniu nukapotas stuobrynas; sodybų vietoje stovėjo prasimušęs pro spygliuotųjų vielų tvorą dagilis.

Žodžiu — visa pakitėjo, tik žmogaus prigimtis nepakitėjo: jis vis norėjo valgyti ir gyventi, nors nebuvo kas valgo, kur gyvena.

Vienas grįžęs griebėsi grynom rankom rauti kelmynes, Heraklo įniršimu plėšti vaisių iš žemės motinos, net gyslos smilkiniuose iššoko, net prakaitas lietum lynojo.

Kitas, paviešėjęs savaitę gimtinėje, alkanas ir bejėgis, atsiskyrė su ja visam laikui ir nuėjo pro Uteną, Panevėžį net Žemaitijon duonos ir laimės ieškoti.

Trečias, iš karo grįžęs ir visa pamiršęs, tik žūdyti išmokęs, sustojo kryžkelėse kaimynų periminėti.

Tik maži vaikai su seneliais susigūžė vokiečių apkasuose ir kaišiojo pro aukštinį galvytes, iš kur prieš tai kulkosvaidžiai tratėjo.

Mėgino jie papartį ir usnę, ragavo žievę ir šaknį, ir tai viens už kitą gardesniais jiems atrodė.

Nebuvo karvės ir arklio, bet buvo džiaugsmo ir vilties, kai bulvė jau pražydo palangėje ir rugys balynavo ant šiaudo.

Žemė gera, kaip motina: pamiršo jai darytas skriaudas ir atidavė visa, ką turėjo.

Plunksnų neturint, reikėjo ir kūnas pridengti, o nebuvo kuo. Pusbernis nešioja rusų kapitono nudilusią uniformą, šeimininkė džiovininkės kailinius už bulvių rieškučias pakeistus, tėvas — iš vokiečių nelaisvės parsineštą istorinį šinelį su geltona juosta ant rankovės.

O vis dėlto Velykose, išsprogus beržui ir pumpurynui sužibus pabalyje, vieversys liūdesiu pripildydavo širdį, kaip tirpstantis sniegas upelį.

Pasijusdavo vienas ūkininkas savo gimtinėje, kaip tas Adomas rojuje: ilgu jam buvo to sarčio, kurį atole dabar pasiganytų, ir pieno šlakas midum pakvipo, kuriuo pražilintų viralą nors tiems plikaskilviams.

Svajojo žmogus ir dirbo, krutėjo ir susilaukė geriau.

Kas metai duodavo naują išdirbtos dirvos lopinį, kasdieną brinko rankos nuo darbo, širdis iš džiaugsmo... Ir prisimiršo auksinis caras, o jo paveikslas žaliose ir raudonose rublinėse, parištas skarmaluke, pelėjo.

3. Dabar — kitas vaizdas. Po 20-ties metų tose vietose kai kur vaizdas ir labai pakitėjo.

Nuo kalno žvilgterk tik į tas lygių lygiausias lygumas, net ten, kur su žeme dangus sudingsnėtas.

Visur trobos, trobos senų sienojų naujai pastatytos. Tai viensėdžiai po karo išsiskirstę: dar virbalų storio obelys apie tai liudija.

Jau nematyti tų prieškarinių dirvų juostų, kelis kilometrus besitraukiančių. Dabar aviža su žirniuku susipynus, ir kopūstas tarp kanapių plotais karaliauna, o išplėštame dirvone linai, linai, linai.

Jau, ana, pastogėje drapokas, kaupikas ir arpas, kuliamoji mašina atsiranda.

Ana, kermolynėje vagą skelia porinis plūgas, o ten smiltynėje lubinas tiesias į pušį žiūrėdamas.

Ne gaidys dabar šeimininką kelia, bet šeimininkas gaidį: anksti reikia keltis; pieninė toli, kol nuvažiuosi tokį kelią. O ten nelauks vieno; kad ir tokiam Daugėliškyje pervaryti kasdien 15.000 litrų. Laiku mokėk dabar kaip pinigu verstis.

Ten vėl kitam nesimiega rytą: tokį brangų superfosfatą įdėjo žemėn, o pataisos nematyti, ir gana; iškasė griovius, išgaišo ta ir vilkaplaukė, o padorios žolės vistiek nėra; kad bent tie agronomai atvažiuotų, o laikraštyje kad ir parašo, tai vis jau ne tai.

Trobesiai, tiesa, kas turėdamas arklį po karo prisivežė medžio, to nauji; kitų sudurstyti; dar tokia medžio brangenybė—gero nepasistatysi.

Vienur kitur matai jau plytinius mūrus: kodėl nestatyti, kad viena kaina išeina; o tvartai jau daug kur vis moliniai matos.

4. Kitokis vaizdas, kitokis ir gyvenimas. Ko jau, ko, bet dėl ramumo viensėdžiai — rojus.

Ar tau gyvulys atitrūko, nors ir vasarojun, ar darbo nepavijai šiandien, vis gerai; nuskynė savo keltuva ir į sveikatą tebūnie, o darbe nieks neperšienaus, nesuvažinės. Tai ir pykti nėr priežasčių kad ir su kaimynais.

Kiekvienas gyvena savo galva.

Anas sudaigino medelyno 5.000 obelaičių, kaip pušų; kiekviena—grynas auksinas; o ten pamidorai, ten braškės ir kaliafijorai.

Tenai vėl savo daržovėm vienas visą miestelį aprūpina. Vienur kitur jau ir sodas suaugęs: keliose dešimtinėse lygiame nuotolyje viena nuo kitos stovi obelaitės, kaip tie sportininkai tautinėje olimpijadoje; net džiugu pažiūrėti.

Ant namų kartys debesysna įsmeigtos. Tai radio antenos.

Keliai pačių ūkininkų išžvyriuoti (nes valsčių kelių taisymai — tiktai turbacija, ne taisymas). O kur keliai geri, tai jaunimas ir vaikščioti nenori; žergia dviratį ir skrenda vėju; vien Švenčionių lietuvių tarpe šitų vėjaskraisčių dviratininkų yra virš 2.000.

Tai toks kultūringojo ūkio vaizdas, kurių yra jau kiek Švenčionių apskrityje ir Suvalkijoje, nors ne visur.

5. Daug dar vargo liko. Kitur yra kur kas menkeliau, ypač kur žemė nederlinga, kaip Lydos, Gardino ir Vilniaus—Trakų apskrityse. Čia ūkiai tokie smulkučiai, kad iki 5 ha turi 50% žmonių, o ir kiti nedaug turtingesni; o iš tos žemės tik 40% ariamos, 12% pievų, 12% ganyklų, o kita nenaudojama.

Taigi, nelabai ir prisiriša žmogus prie to smėlio ir dar skraiduolio.

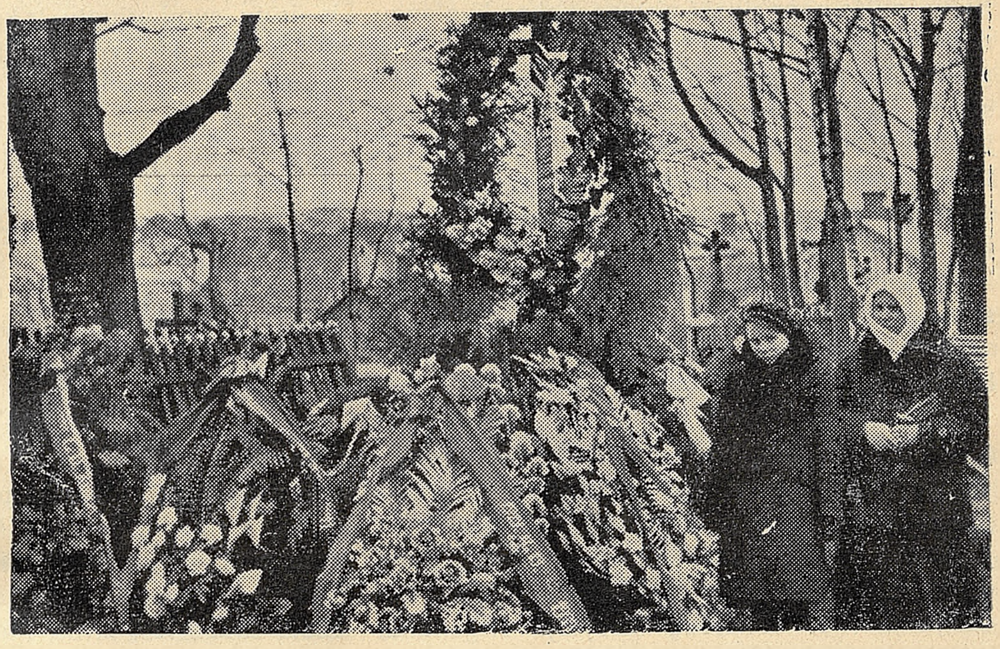
Jei rugio ūgis kelių nesiekia, o varpa vos didesnė už gylį, suprantama, kad gaila dirvai geresnio įrankio, kaip medinės akėčios ir žagrės, nes mineralinės trąšos tokiai žemei vistiek, kas vandens kaušas pirčiai ant krosnies. Nenuostabu, kad žmogus ten labiau miškinis, negu sėslys. Noras užsidirbti išaštrina akį, kad grybą ir uogą už pusvarsčio įsižiūri, o iš žvėrelio pėdo įspėja, kaip toli jis nubėgo.

Šių pušynų gyventojams tada būna rugiapiūtė, kai atsiranda rogių kelias medžiui vežti ar baravykų nerštas. Šiaip dažniausiai esti skurdas.

Gal todėl jiems dažnai vaidenasi su saulėm ant rankų tie laimigi prieškariniai laikai.

6. Prieškariniai laikai. Amerika, Ryga, Petrapilis ar Maskolijos gelmės su Omskais ir Tomskais primena gerus uždarbius, linkstančius nuo valgio stalus ir degtinėlės šaltinius. Sidabrinių caro galvelių primeškeriojus, graži būdavo ir savo tėvynė, kvepianti meduotais grikiais, ir gaivinantieji sakais pušynai savaitei, mėnesėliui.

Visiems miestelio žydams, būdavo, birdavo kaip iš arpo pinigai, tiktai smiltingai, visų niekinamai dirvelei nenukrito nė skatikėlis, ar tai mineralinės trąšos pelenu ar gerinančio žemę augalo grūdu. Tie sezoniniai emigrantai, dažniausiai su gandrais atskridę gimtinėn, su gervėm vėl išskrisdavo į fabrikus, uostus ar kiemsargius. Tokie žmonės, dabar jau be sveikatos ir skatiko likę, ilgisi netolimos, dar vakarykščios praeities. Ilgisi kiaurų kūlimo naktų, kai spragilo kalba tau miegą nubaidydavo, o gyvulių, kad ir liesų, armijos be mineralų laukus įtai-

Karininko Juozapavičiaus kapas Alytuje

sydavo ir piktžoles nuėsdavo. Tai kas, kad spausdavo žmonės tada skatiką, pasitenkindami patys bėraline duona ir karnų vyžomis; tai kas, kad balunkinis čerkesėlis atstodavo dabartines gelumbes, o sermėga, virvute pajuosta, dabartinius kailius; bet tada žmogus nežinojo devaliuacijų. Tada ir mirdamas žinojai, kad, palikdamas pinigų mazgelį, palieki jame ir žemę, ir gyvulius, ir laimę įpėdiniui. Tiesa, nebuvo tada pieninių, nei kooperatyvų, nesimatė niekeno rugienoje augančių dobilų, kaip sūrio gabalo ant stalo. Tiesa, kad degtinėje mirkdamas pajuodindavai šieną pievoje, o plaučius krūtinėje. Bet tada buvo meilė, tai meilė: draugas iki mirties likdavo draugas, (netaip kaip dabar—kol gali išnaudoti) ir giminė pasilikdavo giminė. Pirkios buvo be grindų, prieangiai be lubų, krosnys be kaminų, bet ratelis su siūlu dainai melodiją suverpdavo, staklės su drobe karalaitės pasaką išausdavo. Ir beržo kaladė per žiemą, senelio drožinėjama, dievuku atsistodavo kryžkelės koplyčioje, o audiniai, siūlų jurginiais nukaišyti, plačiai garsindavo jaunamarčių darbštumą. Tai kas, kad pusę amžiaus prasibylinėdavo kaimynai dėl menkniekio — dėl gaidžio peršoktos ežios ar nuraškytos aguonos; bet ir tada savotiški papročiai šventųjų ir dvasių baime auklėdavo ne tik jaunimą, bet suaugusius ir senius.

7. Gyvenimas daro savo. Todėl ir sunku dažnai tų laikų žmogui žiūrėti į tas dabarties parceliacijas, komasacijas, melioracijas ir visus naujųjų laikų išmislus. Ir juokas juos ėmė, žiūrint į agronomus plikalūpius, kurie žiliems vyrams aiškina apie daržininkystę ir namų ruošą, bitininkystę, sodus ir pramonę. O vistiek laikas daro savo, nežiūri — skaudu kam ar graudu: išparceliavo Vilniaus vaivadijoje apie 30 tūkst. ha ir atidavė 24 tūkst. šeimynų, daugiausia osadnikų, išskirstė vienkiemiais apie 500 tūkst. ha 70.000 ūkių, sulikvidavo 80 tūks. servitutų ir išdalijo, nusausino apie 120 tūks. ha plotų.

Atsirado vienas kitas nepatenkintas vienkiemiais, baidėsi vilkinyčiom, kur reiks gyventi, ir atsiskyrimu, kur nuo liūdnumo galima numirti žiemos vakarais, kai tiek daug laiko, o maža darbo.

Baidėsi ir dėl trobesių perkėlimo, kurie pakliudyti dūliais nurūks ir teks dangstytis čigono lubom — dangum. Be to, visiems krizė įsiėdė druska kauluosna. O vis dėlto kas tvarkės, vargo ir susitvarkė.

8. Sietu saulės neprisineši. Tik Lydos apskritis su Ašmena negali vis dar ir dabar persiskirti daugumoje su avelėm pirkioje užtvertom, su dirvom už tarpežius siauresnėm, ilgai kaspinais išsitiesusiom. Negali atjunkti nuo sodžiaus, kur visiems viena galva, vienas vargas ir tamsumas. Gal kitaip ten ir būti negali? Nemokančiam atsisklęsti mokyklos durų, išlailėjusiam dvarų paunksnėje su įsisunkusiu kraujan baudžiauninko suktumu ir nusižeminimu, iš kur buvo imti to susipratimo—tautinio ar kultūrinio?

Sietu saulės neprisinešė pirkion niekas, kur langų nebuvo. O čia nebuvo to, kas jiems tuos langus būtų prakirtęs, o patys tam buvo per silpni. Bepigu suvalkiečiui didžiuotis, kai ten jau prieš 50 metų išsiskirstyta viensėdžiais, protėvių įvesta nesmulkinti ūkių, kai vyriausis brolis lieka ūkininkauti, o kiti išmokinami amato ar jiems išmokamos dalys.

Durpes bekasinėjant pievose, savaime išmokstama melioracijos.

Bet kas gali iš smėlio išspausti riebumą, kas gali liną išauginti ten, kur grikio vieta?

9. Ūkio Draugija. Galėjo tai gal padaryti tik Ūkio Draugija, turėjusi net 103 skyrius.

Vėliausiai ji įsisteigus, o didžiausį turėdama pasisekimą padarė ir taip nemaža, ne vienam juodom rankom davė baltą duonos kąsnį. Davė duoną tikresnę, negu duoda Latvija, Estija, Prancūzija ar net kukurūzų laužytoja Argentina, į kurias kasmet keliauna apie 5.000 mūsų lietuvių.

Tos draugijos ūkio ratelio narys pirm, negu išgirsdavo paskaitą, pavartydavo saujoje naują, nematytą sėklą, nauju nusistebėdavo įrankiu ir tikėdavo, kaip tėvui, agronomui, kuris mokydamas pats dar ilgokai mokės.

Ir grįžęs iš paskaitos, ratuotas „Ūkininkų Patarėjo" biblioteka, džiaugiasi, būdavo, žmonai, išauginsiąs konkursines morkvas, kad ir vienos jo žmona nepakelsianti. Kaip netikėti, ką agronomai sako, kad ką sakė viskas lyg sviestu plaukia. Ana, tada po auksiną susidėjo kooperatinėn bendrovėn; nieks netikėjo, kad kas iš to bus, o šiandien dividendo gavo ketveriopai tiek, kiek įdėjo; o paskui taip prasikalo, kad didžiulį malūną stato patys, lietuviai. Arba kai įsteigė pieninę keliese, kas buvo? O dabar kiek žmonių darbo turi, sviestą tūkstančiais klg. išveža miestuosna. Iš kur? Iš to lietuviško miestelyno. Ne, negali: džiaugsmas apyniu galvą suka—ir garbė, ir pinigas šiltas kas mėnuo. Kas dabar Argentina? Gera karvė—geriau kaip Argentina. Žodžiu — kas savo dirvai derliaus ieškoja ne metų gerybėje, bet laikraščių eilutėse, knygos puslapiuose, agronomų paskaitoje ir savo darbo bandymuose, tas gali drąsiai pasakyti, kad jis dabar geriau gyvena ant savo žemės lopinio, nei jo tėvai išgirtuose aukso laikuose ant valako!

10. Ką laimėjom — darbu laimėjom. Dabar žvilgtersim, kas laimėta kultūrinėje srityje. Ąžuolynu laikoma ne tai, kur iš alksnių ir pušaičių vienas ąžuolas išsišauna, bet tai, kur jų yra daug—mažesnių, didesnių, laibastabarių ir drūtų gumburiuotų. Ir krašto kultūra, sakoma, yra ne ten, kur viena ar kelios šeimynos turi bibliotekas, telefonus ir radiją lentynose ir galvose, bet ten, kur dauguma piliečių, tos plačiosios masės šį tą žino ir šiuo tuo naudojasi.

Jei taip, tai ir mūsų kraštas nėra dar pats paskutinis. Jei per šiuos 20 metų šis tas laimėta, tai laimėta daugelio metų darbu, audringais posėdžiais, vadovaujančiųjų nemigomis, plieniniu atkaklumu, vykdančiųjų išsižadėjimu savęs ir aukomis.

11. „Ryto" veikla. Kai kalbama, kad švietimas paprastai prisimenama tik tada, kai žmogus sotus, tai mūsų krašte buvo priešingai. Visi veržėsi prie mokslo labiau, negu prie plutos, nors buvo 4 metus duonos nematę. Pusbernis, pusę alfabeto pats įsižiūrėjęs, ėjo savo studijų papildyti, kitos pusės išmokti. Motina, maišienio uniformą adata subadžius, tėvas, medines klumpes nutašęs, vežė savąjį „studentą" gimnazijos direktoriui kandidatu į mokslininkus. Vežė mažus, toliau savo pirkios nemačiusius, vežė ir ūsorius. Tą sodžiaus norą šviestis, pirma patys uždegę jį, puikiai suprato Vilniaus vadai. Juk dar prieš karą Vilniaus kraštui šviesti buvo įkurta draugija, kurią pavadino „Rytu". Nebuvo pinigo, o darbas reikėjo pradėti. Bet čia Lietuvos visuomenė ir amerikiečiai vistiek kaip pirkte pirko šiam kraštui kiekvieną šviesos spindulį savo santaupų aukomis. Amerikos angliakasys, pats dulkių suėstais plaučiais, krapštė dolerį, fabriko darbininkas kurstančiom nuo mašinos ūžimo ausim gaudė apie savąjį kraštą žinias ir nešė čekį tėvynėn tamsiems šviesti. Jau buvo kelios mokyklos, reikėjo jos išlaikyti, reikėjo ir naujų mokyklų steigti, nes apie kiekvieną padoresnį namą spietėsi žmonės. Visi buvo išalkę mokslo. Vaikas, pramokęs raidžių ant aprasojusio lango, ir kalvis, atitrūkęs nuo priekalo, ir senis, čebreliais smilkiuodamas, dyrinėjo ten, kur buvo mokykla. Kas plunksną siūlu prisirišęs ant karklo šakelės, kas anglim ant tošies, kas šakaliu ant žemės — visi rašė tuos stebuklingus ženkliukus, kuriuos išmokę tikėjosi laimę pagauti. Iš kaž kur užklydęs laikraštis, maldaknygė atstojo vadovėlius, o koks kampininkas, atskiriantis raides, mokytoją.

12. Dirbta, prakaituota. O čia jau Vilniuje, lavinosi mokytojų kadras. Pats būdavo vasaros įkarštis, kad lapas ant medžio nejuda, kad žmonės iš upės ir neišeitų, o Vilniaus mūruose, ankštuose, kaip krosnyje, dusdavo mokytojai.

Tai buvo jų pirmieji pedagoginiai — metodikos kursai. Prakaituotom rankom brėžia, būdavo, sunkiai pasiduodančias raides, o jų profesoriai užkimę, išbalę, išvargę aiškina. Ar ilgai taip sveikata ištures, nieks nepaklausdavo, nes nebuvo kam jie pavaduoja. Užsidegimas dirbti stumdavo, darbas rankas pakirsdavo ir vistiek darbas darbą vydamas nepavydavo. Jie, pirmieji švietėjai, viskuo turėjo būti: rytais komitetuose posėdžiauti, vėliau mokykloje ir kursuose mokydavo, naktimis publicistinius straipsnius rašydavo. Rengtis nebuvo laiko. Žinias savo su sveikata turėdavo kasdien dalyti, kad tie jas paskui išnešiotų po visus šio krašto užkampius, kaip tuos pasakos gintarus, nuo kurių šviesų linksma ir sotu darėsi.

13. Darbo vaisiai. To sunkaus darbo vaisiai buvo matyti: 1925 m. egzaminus išlaiko 117 mokytojų — 55 Vilniaus „Ryto" ir 62 Švenčionių. Jau džiugu buvo, kad mokytojai daugiau žinojo už mokinius. Bet papildyti visoms žinioms reikėjo dar ne vienos karštos vasaros prakaito. Vėliau įsteigti buvo nuolatiniai mokytojų kursai, vėl tų pačių mokytojų troškintojais perpildyti. Po 6 pamokas prieš piet reikėdavo iškalbėti jauniems mokiniukams, tiek pat po piet ūsoriams seminaristams ir penktą dešimtį metų einančioms panelėms — tai bent rimta jau medžiaga būdavo šviesos degilui nešti. Neužsidarydavo tuo laiku ir valdžios įstaigų durys nuo lietuvių lankymo. Vadovybė stengėsi gauti valstybines komisijas kvotimams ir leidimus mokykloms. Prašyta, atsakinėta, vėl prašyta, vėl atsakyta, jau be skaičiaus vaikštinėta ir galų gale laimėta! Mokyklos, lyg tos žvaigždės, ir ten ir ten sužibdavo, kaskart daugiau jų atsirasdavo, tik vadovėlių dar trūko. Kas daryti? Vėl tie patys sizifai, ta inteligentų sauja, atsiraitojo rankoves darbui. Buvo publicistai, pedagogai, lietuviškojo gyvenimo vairuotojai, o dabar, vieno mato, visi tampa rašytojai. Dienomis rašo, naktimis rašo vadovėlius, o Mokslo Draugija leidžia; o moksleiviai dar iš spaustuvės nesukarpytus lankus nešasi ir mokosi. Algebros ir etikos, chemijos ir istorijos paplito vieno mato visur—ir gimnazijose, ir pradžios mokyklose. Supranta nesupranta, bet skaito, mokslas verda, programos išeinamos, ir ko reikia.

14. Sunkėjo laikai. O paskui? Paskui kiekvieni metai atnešdavo savo erškėtėlį bendran lietuvybės vainikan: pareikalauta iš visų mokytojų kvalifikacijų, paskui — pilietybės įrodymų, dar vėliau — politinės ištikimybės, tų garsiųjų moralybių. Mokyklos patalpos turėjo būti tam tikro aukščio, pločio ir erdvumo, kokių sodžiuje nebuvo.

Ir atsirasdavo žemės sklypai mokyklai, užzvimbdavo piūklai, sukokšėdavo kirviai, ir stovėdavo naujos, lyg stiklinės, mokyklos! Pirmininkų apsukrumas svaidė, tiesa, mokytojus iš vienos vaivadijos kiton, bet neleido mokykloms išnykti. Įvairūs parėdymai šachavo juos ir matavo, o jie vis, lyg unguriai, išslysdavo iš įstatymo replių.

Kur nebuvo viešos, valdžios tvirtintos, mokyklos, mokykla nuo tėvų pavaduodavo seserį: visgi pamokydavo kiek gimtosios kalbos, poterių. Tik Vytauto Didžiojo metais kuratorija paskelbė sprendimą: lietuvių mokyklos turi užleisti vietą valdžios mokykloms! Ir ėmė nykti ir kristi tos mokyklos, kaip tie lapai, šalnos pakąsti. Statistikon baisu žvilgterti: 1923/24 m. buvo „Ryto" tik 16 mokyklų su 180 mokinių, po 3 metų „Ryto" jau 91 mokykla su 3.000 mok., 1931 m. dar ir tėvų 42 mokyklos su 6.000 vaikų, o paskui katastrofa. Kaip tiems mūsų didvyriams — Dariui ir Girėnui, sudūžta ir ta vienintėlė priemonė, nešusi prie saulės. Garsiaisiais 1927 metais uždaroma 47 pradžios mokyklos ir Mokytojų seminarija. Šis smūgis pakirto jėgas, vadovybei palūžo sparnai ir jau daugiau neatgaivino. Gal mėgino, gal stengėsi, gal ir nesiryžo daugiau gaivinti. Kas kartą nuomaru kritęs, antrą kartą greičiau nukristų.

15. Skirtingos mintys — ta pati lietuvybė. Tuo tai laiku mesta nesantaikos obuolys, čia perpiauta visuomenė į kairuosius ir dešiniuosius. Tuo tai metu atvežta mums partinių bacilų ir ištrimituota, kad, partijų mintuvuosna galvą įkišusi, lietuviškoji visuomenė neranda savo tarpe bendros kalbos. Tuos bendruosius vadus, kurie sunkiausiomis valandomis vairavo mūsų visuomenę, norėta būtinai padaryti tos ar kitos partijos riceriais, nes taip reikalavo madų liga.

O vis dėlto nebuvo tai partijos su beatodairinėm ir nustatytom savo vėžėm. Greičiausia tai buvo tik skirtingų minčių susikirtimas ir susirūpinimas, kaip išlaikyti lietuvybė, kuri atsirado pavojuje. Vieniems pasirodė tas pavojus didesnis valsčiuje ir spaudoje, kitiems mokykloje ir bažnyčioje. Vieni ieškojo idealaus

savo teisių ginėjo turimoje šviesuomėnėje, kiti valstiečių masėse. Bet jie visi mylėjo šį kraštą, jam dirbo, jo gerovės troško. Ir todėl tebūnie jiems ši žemelė lengva. Garbingai išbuvo jie lietuvybės sargyboje, ne savo valia surado poilsį Vilniaus kalneliuose, o jų skaisti, nesupančiojamoji dvasia gal ir šiandien su mumis kartu! Gal žiūri maloniai į vertus savęs savo idėjų įpėdinius, gal laiko juos niekuomet nepailstančia ranka, neleisdami būti perblokštais, o kita ranka rodo trispalvę vėliavą.

16. Vytauto Didžiojo Gimnazija. Laimingesnė kiek buvo Vytauto Didžiojo Gimnazija. Laiminga ne todėl, kad įsteigta jau 1915 metais, ne todėl, kad svaidyta iš Pohulankos dabartinėn Ožeškienės gimnazijon ir Pilypo gatvės aukštumosna, galų gale rado patogias patalpas; ne vien todėl, kad Lietuvos valstybės prezidentai buvo jos mokytojai, o aukštųjų valdininkų ne vienas jos mokiniai. Laiminga, kad neužgesino šio krašto vienintelio švyturio paskutinio dešimtmečio audringi laikai, laiminga todėl, kad 22 laidomis išleido šiam kraštui apie 400 abiturientų lietuvių. Jei per tiek metų mokytojų netvirtinimai, mokinių tautybės deklaracijos, gimnazijos teisių neturėjimas, vizitatorių kartais labai diglios opinijos neišmušė dar darbo iš vagos, tai visuomenė žino, kam už tai turi būti dėkinga. Kaip dėkingi tėvai nepavaduojamajai vairuotojų taktikai ir gyvenimo prityrimui, taip jaunuomenė savo mokytojams. Čia, kaip niekur kitur, prisiriša moksleiviai taip, kad gavę matūrą uždaro klasės duris paskutinį kartą nesavom rankom, o paskui dažnai kailiniuotas iš sodžiaus, ar diplomuotas bedarbis, laisvą valandą nuvogęs, užbėga čia laimingiausių savo gyvenimo valandų prisiminti.

17. Lietuvių Mokslo Draugija. Jei buvęs mokinys mintim išornamentuotoje gimnazijos salėje surasdavo savo praeitį, tai visuomenė, savo pergyvenimų išsiilgus, eidavo jų prisiminti Lietuvių Mokslo Draugijon. Visų žydėjusių draugijų, kurių dabar vien stabarai beliko ir kai kur nuvytęs lapelis, praeitis archyvuose, kaip kine atvaizduota. Vokiečio žiaurios rekvizicijos ir žandarų plieno širdys, kapsukiečių apetitai ir prieškarinės inteligentijos skaisčios idėjos, kovos dėl lietuvių kalbos teisių bažny-

Tautos šventės išvakarėse laužas Lietuvoje.

čiose ir valstiečių 1905 m. revoliucijos valsčiuose, — visa tai yra sukrauta dėžėse, jei jų dar pelės ar vanduo nepaleido pelenu.

Ir ne tiktai vakarykščia diena su savo veikėjais, rašytojais ir organizatoriais susiklostė dokumentais archyve, bet ten laukia jaunų mokslininkų dulkėtos Valančiaus blaivybės, Daukanto istorijos, Ivinskio kalendoriai ir net XVI amžiaus Vilniaus Universiteto Žemaičiai. Ką čia kalbam apie XVI-jį amžių—priešistoriniai laikai piliakalnių iškasenom, žalvarių papuošimais ir akmens kirvukais nuneša mintį žilon senovėn, nuneša, kur motulė sidabro viedrais dukterį siunčia Dunojaus vandenėlio, o bernaitį mergelė žiemužės šėko parnešti ir vasaros sniego. Susnūdo ten kruopščiai tautosakininkų rinktos pasakos, raudos, dainos ir tautos išmintis, kadase pačios uždegusios Didžiojo Tautiečio širdį ir vaizduotę, kuris mums „Aušrą" parodė.

Biblioteka, archyvas ir muziejus, visos tautos surinkti ton draugijon turtai, per 20 metų Tautos Patrijarko ant rankų išnešioti, šiandien pirmame dešimtmetyje po jo mirties, patys numirė. Lietuvių Mokslo Draugijai ant marų paguldytai, dar nevisai sustingus, supiltas jau kapas ir nauja atžala jos vieton pasodinta. Ir kas žino, ar jai likimas bus geresnis, kai nėra tėviškos akies ir šilto kvapo.

18. Lietuvių Labdarybės Draugija. Moksleivių išlaikymu rūpinosi Lietuvių Labdarybės Draugija.

Dar karo laiku buvo įsteigta ilgu pavadinimu: „Lietuvių Komitetas nukentėjusiems nuo karo šelpti". Kai karas žygiavo, gaisrais sau kelius šviesdamas, o lavonais pėdus užklodamas, rūko lietuvio turtas dūmais, tirpo jo laimė ašarose. Tada lietuvis, Dūmos atstovas, suradęs pinigo turtingose draugijose, teikė pabėgėliams butą, maistą ir drabužį. Ir popiežiaus Benedikto XV paragintas, katalikų pasaulis, padaręs bažnyčiose rinkliavas, papildė komiteto kasą. Įsisteigė lietuvių prieglaudos ir krykštavo linksmutė moksleivija Antakalnyje ir Šnipiškėse, Žvėryne ir Subačiaus gatvėje. Buvo jau ir tada šv. Mikalojaus ir Vincento prieglaudos, dirbtuvės. Ir tada dirbtuvėse vienas tempė odą ant kurpalio, kitas piuklolydžiu drožė geležį, trečias miltuotas šaudė tešlą kepyklos krosnin, o dauguma jaunimo, kaip ir visur, mokės ir pešės, medinėse klumpėse frantus vaidino, o dvejetukus lupdami—mokslininkus. Būdavo, prie lietuvių labdarybės tiesdavo ranką ir trachoma sergantieji—mat, tokiems tada ir ligoninė turėta; buvo ir senelių bendrabutis, inteligentų valgykla ir dar kitokių valgyklų net 17.

19. Sujudo kaimas šviestis. Paskui vėl pramoko sodžius skaityti ir pajuto alkį knygos, laikraščio ir draugijos. Suaugo jaunimas, karo metu niekur už slenksčio neišleistas; vyresniųjų pasakojimų žavimas panoro mokytis. O čia buvo parnešę jau sodžiun visokių idėjų po žiupsnį įvairūs perėjasviečiai.

Viens Petrapilio revoliucijoje dalyvavęs, pats policiją nuo stogų mėtęs ir cerkvėse ikonas daužęs, kūrė jaunuolio vaizduotėje naują pasaulį, be nuosavybės ir sielos. O tas idėjas, gerokai parausvintas, dar artimiau ir galingiau nešė iš Rytų „draugai" ant durtuvo ašmenų; ir jos sklydo tarp kulkosvaidžio tratėjimų taip, kaip tifusas tarp lygybės dalintojų.

Kitam dvaro ekonomas pasakodavo baltųjų stebuklus ir rodė, kad iš dvaro kultūra ir laimė spinduliavusi nuo amžių. Nagi, kas užginčys? Pavasario beduonėje miltų kaušą sriubai užplakti dvare gausi, gorčių avižų sėklai—dvare, vasarą nuliekamą dieną darbo—dvare, rudenį vaikui ar gyvuliui susirgus patarimą — dvare, žiemą šakų glėbį pasirinkti iš miško — dvare. Be dvaro, atrodė, kaip be spenio, taip ir sudžiūtum, kaip ta velėna išakėta. Todėl kas mylįs Dievą ir save, esą, privaląs pasilikti visuomet ištikimas dvarui, kaip buvo jo tėvai ir protėviai. Tokios mintys irgi tikino dūminę pirkią ir jos slieką.

Vokiečių nelaisvę lageriuose perkentėjęs vis dar atsimena visai žmonišką traktavimą prancūzo, anglo ir Amerikos kareivio, kuriuo jo kraštas rūpinosi todėl, kad nelaisvėje vargo jo tautietis. O kad šitaip lietuviai susipratę stovėtų visi už vieną, vienas prie visų, kaip tie kitataučiai! Gal ir jiems būtų visa, kas savo gražu, brangu ir miela. Visų krypčių idėjos skalavo jaunimą taip, kad tas nežinojo, prie ko dėtis, kam tikėti.

20. Šv. Kazimiero Draugija. Tada įkurta šv. Kazimiero draugija sodžiaus jaunimui auklėti katališkai tautiškais pamatais.

Ir pasipylė kaiman prelegentai su paskaitom ir kinais, dainom ir knygynėliais. Ir tada... Su svetimu turtu ir skriauda skaitytis nepratęs, susenęs kombatantas viešai išgirsta Lietuvos šventojo garbinamas dorybes. Kosmopolitizmo

pamatęs ir tautų nepripažįstas, išgirsta mūsų tautos garbingą praeitį ir jau nedrįsta taip visus apjuokinėti, kaip pirma.

Toliau savo miestelio nosies neiškišusi moteriškė sužino apie eskimų sniego pirkias, krokodilų kovas su bezdžionėmis; ugniakalniai jai prisimena, krosnį užkurus, o Islandijos geizeriai, puodui nukupėjus. Mergaitei vėl vaidinasi Kęstučiai, kurie basas, kaip ji, Birutes, gaudė ir Trakuose karalienėm sodino. Net rimtas vyras susimąsto, kad nėr ko gėdintis lietuvio darbštumo, rimties ir titnaginės valios. Ir ima rodyti pats tą avansu išgirtąjį vaišingumą, prelegentą atsiveždamas 20 klm. ir nuveždamas nemokamai. Dar didesniu ilgesiu būdavo laukiami daktarai, tikriau sakant, pirmamečiai medicinos studentai, Hipokratus vaidinantieji. Nors iš iškišto liežuvio tuojaus įspėdavo džiovą, trachomą ar reumatizmą, bet su šeptūnais jiems sunku dar būdavo konkuruoti, tik atsitiktinais nuotykiais prasirgus ligoniui, jie triumfuodavo. Vis dėlto paskaitos pasekmės likdavo nors tos, kad vyras priversdavo žmoną pirkią apsitvarkyti, o žmona vyrą nuo pusbutelio atkalbėdavo, kad tos bakterijos bent širdies nesuėstų. Tiesa, Lietuvių Sanitarinės Pagalbos Draugija, kuri atpirko iš vokiečių ligoninę su įrengimu labai Kazimierą čia paremdavo: ne vienam skyrių nariui susirgus, gydydavo dideliu papiginimu. Nenuostabu todėl, kad grybo staigumu skyriai dygo, bičių spiečiumi draugėn būrėsi, skruzdės kruopštumu dirbo. Kai 1926 ji turėjo 10 skyrių su 136 nariais, tai 1934 m. jau buvo 405 skyriai su 16.000 narių ir 50.000 egzempliorių knygų ir brošiūrų.

21. Veikta ir daug nuveikta. Tegul sau daug skyrių būta popierinių, tegul daug knygų puodynėms buvo padengti, o plonesnio popieriaus vogčiomis po lapelį išplėštų su tabako dūmu nurūkdavo, vistiek buvo daug darbo padaryta.

Patvirtins tai ne 50 kryžių, koplyčių, naktimis pastatytų Vytauto Didžiojo metams paminėti, paliudys tai ne bendros ekskursijos, kur viso apskričio jaunuomenė suskrisdavo lyg į kokias jaunuomenės šventes, o jose chorų, muzikos vaidinimų rungtynės vykdavo tarp paskirų skyrių; pasakys tai ne lietuviškų rankdarbių ir dailės parodos, — tik kiekvienas jaunuolis ar vyresnysis, tuos laikus prisiminęs patvirtins, kad muštynės, vagystės ir girtuokliavimai to masto, kokių šiandien visa spauda perpildyta, būdavo retenybės. Skyriai tikrai jau buvo pripratinę jaunimą jaukiai ir naudingai praleisti laiką. Rimtėjo jis paskaitose, akademijose, linksminosi vaidinimuose, tautiškuose žaismuose ir šokiuose; ir meilus jis buvo sau ir kitiems.

22. Kultūros Draugija ir katalikų spauda. Tokį pat darbą darė ir „Kultūros" švietimo draugija. Veikė ji per laikomas mokyklas, per savo skyrius, paskaitas ir spaudą. Jeigu prie „Kultūros" prisiglaudė pačio gyvenimo apviltieji ir turtu nuskriaustieji, kuriems, be rūstybės ir neapykantos kitiems, nieko neliko, jeigu ji sugebėjo įtikinti, kad ir kovojant dėl savo teisių privalomas žmoniškumas ir tolerancija, jei tuos, niekuom nepatenkintus ir niekuo nerizikuojančius, mokėjo surišti lietuvybės ryšiais, — tai yra tos draugijos nuopelnai! Be jos, kažin ar nebūtų visuomenė graužiama iš vidaus dar vieno vėžio, raudonojo? O dabar tai yra aktyvus, agresyviai nusiteikęs, bet vistiek susipratęs, lietuviškas jaunimas! Iš kitos pusės, jaunuomenė, nemažiau prisirišusi prie tėvų tikėjimo, kaip prie kalbos, ėmė labiau gilintis ir žavėtis katalikų mokslo kilnumu ir gerėtis apeigų grožiu ir simboliškumu. Pati pažinus, jaunuomenė ėmė tai populiarizuoti tarp samanotų pirkelių lengva suprantama kalba, primindama visur nuolat lietuvio ir kataliko pareigas. Šita, kai ko pro ūsus pašiepiama, „kantičkinė" spauda, kaimo moterėlei akinius pririšo prie ausų, skaityti įpratino. Ji privertė širdim dangaus siekti, o akim ir ir aplink save žvilgterti: kas toje saldžiojoje Lietuvėlėje dedasi ir plačiame pasaulyje, įdomesniame kiek, nei tie puodai, pakaisti su viralu.

23. Spaudos keliai. Vyrus auklėjo kita spauda, taip sakant, vyriška. Jei ir neprisimena jie vokiečių 17 metų bruktosios „Dabarties", bolševikų „Komunisto", tai Tumo redaguotąją „Nepriklausomąją Lietuvą" daug kas laiko, kaip brangią Vilniaus gimnazijos direktoriaus dovaną. Žino žmonės, kad laikraščio amžius—drugelio amžius: šiandien jis tau pasirodė gražus, naujutėlis, rytoj pasirodys pleikėtas, kaip nupešiotas žvirblis, o poryt jau jo nebus. Įprato skaitytojai taip paatostogauti: ot, skaitė kokį mėnesį „Rytų Lietuvą", mėnesis atostogų — nieko neskaito, paskui vėl kitą laikraštį—„Lietuvos Rytus". Po to 4 mėnesiai poilsio, ir vėl atsiliepia „Vilniaus Balsas", po to atsimuša „Vilniaus Aidas"; o kai šitam buvo amen, kasdien kitokis „Aidas" atsišaukdavo: „Senovės Aidas", „Prabočių Aidas", „Senelių Aidas", „Amžių Aidas",

„Būtovės Aidas", „Laisvė" ir „Vilties Aidas". Ir tol aidėjo, kol laisvės ir viltys subirėjo. Taigi „Aidai" būdavo kasdien pasiskaityti, o „Garsai" sekmadieniais. Anie, mat, dienraščiai, šie savaitinukai, kurių irgi buvo visokių „Aušrų", „Garsų", „Kelių" ir kitokių. Nesiskyrė jie turiniu vienas nuo kito; visi jie aušrom pranašaudavo dienelę ateinant, visi pasaulio garsus skaitytojui vienodai nešdavo, visi dygliuotu lietuviškuoju keliu vedė į šviesesnį rytojų. Šviesesnio rytojaus dar vis nesimatė, bet užtai „Vilniaus Rytojus" pasirodė. Pasirodė laukiamas, buvo sutiktas ir skaitomas.

24. Mylėjo laikraštį skaitytojas. Gal kartais laikraštis kalbos žvilgsniu būdavo neįkremtamas. Gal korespondento žvilgsnis perdaug paviršium perslysdavo ir neįsižiūrėdavo tų sopių, kuriom kaimas sirgdavo. Gal kartais sau rūpimo klausimo skaitytojas nesurasdavo per visą pusmetį numeriuose. Bet vilnietis visa tai savam laikraščiui dovanodavo. Žinojo jis, kad tie plunksnagraužiai ne visur gali pro rūkus įsižiūrėti, ne visa siaurame savo ratelyje išgirsti, ką ir įsižiūri ar išgirsta, nevisa gali pasakyti.

Bet laikraštį skaitytojas mylėjo ir brangino: tai liko vienintelis ir didelis jo švietėjas, žinių teikėjas ir mokytojas. Myli spaudą ir jo vaikas, kad jam „Aušrelė" žaidimą apšviečia, „Varpelis" vienumą sutrumpina. Myli ją ūkininkas, „Artojo" ir „Dirvos" pamokomas, kur derliaus ieškoti. Mėgsta ir jaunimas, to tikrojo „Jaunimo Draugo" išsiilgęs, o jo netekęs vienkartinius gaudydavo: „Jaunimo Aidus", „Žodžius", „Balsus", „Siekius" ir t.t. Ir parskridęs varnėnas sutikdavo pavasarį bernioką su „Jaunųjų Velykom", po pribrendusia varpa sekmadienį buvo skaitomi „Vasaros darbai", krentą lapai atsišaukdavo „Rudens Aiduose", o ant Kūčių šieno atsirasdavo „Kalėdų Mintys". Domisi tokiais žurnalais jaunimas, nes jaunimas ir rašo. Visuose žurnaluose viliojanti dirva buvo mūsų literatams, poetams ir kritikams. Pradėjo ten rašyti nuo žagrės atitrūkusi ranka, be apsiskaitymo ir mokslo pagrindo; rašė savos, nei svetimos literatūros nepažinusi moksleivija, sužavėta pati savo kūryba. Rašydama greičiau suskubo pakilti puikybėn, negu visuomenė ją pastebėti. Tai kas, bet tai mūsų dar, va, vakar vienu šaukštu valgydinti berniokai ir mergiotės, šiandien poetės, kritikai. Smagu!

25. „Lietuviškas Baras". O štai kur tautinės minties gvildytojai ima varyti „Lietuvišką Barą" ir jau mokslininkų užsimojimu straipsniais plunksnas šipina.

Su aukštuoju mokslu jaunuomenė, džiaugdamasi 7-tais metais dominančiu „Lietuvišku Baru", suranda jame ne vieną tiek vertingą žinią iš politinio ir ekonominio gyvenimo, tiek iš meno ir istorijos, susijusios su mūsų kraštu.

26. Literatūra ir daina. O į tas raidžių eilutes jaunasis rašytojas viską sukišo. Tupdė jis ten stebuklingąjį ragą užkabinęs, legendarinį karalaitį ir Judą išdaviką ir virkdančią žiūrėtojus Živilę. Čia literatūroje, karčios kasdienybės skriaudas, ironijos pipirais pabarsčiusios, savo širdis įdėjusios, mūsų dramaturgės tiesą išdrįso pasakyti. Čia naujasis inteligentas, gyvųjų žmonių kapinėse vaikščiodamas, pilkųjų didvyrių pavyzdžio viliojamas, pasiduoda likimui ir susitaiko su juo, kaip su broliu. Čia novelistai megafonais išgarsino lietuvių emigrantų aičiojimus, nuskriaustųjų žmonių kerštavimus ir atsimušusius glūdumoje pančių žvangėjimus. Čia pravirksta Eroso vilyčios pašautos, o gyvenime palaužtos, paukštytės ir t.t. Tai tokia mūsų literatūra.

Toliau niūrias gyvenimo valandas jaunimas daina giedrindavo. O tų dainų pamokyti per 20 metų niekad neatsisakydavo nei baltagalvis smuikorėlis, nei storabalsis bosas. Be to, vaikščiota čia į koncertus, į pačių, o kaipgi, pačių profesorių kompozicijas, stebėtasi, kad paspaustas kliavišas patį muzikàntą pakylėdavo,—ir muzikos menas nebuvo nežinomas.

Šiandien, netikėtai mūsų „Varpui" suskambinus net valstybės teatruose, džiugu būtų pasveikinti vyresnieji, kad jų laistytas per 20 m. muzikos menas taip gražiai pražysta jaunų įpėdinių rankose. Tai ne balsų sutartinė, tik tų mokytojų tiek metų moksleivius mylinčių ir įdėtų sielų skambėjimas.

27. Dailininkas taikosi prie aplinkybių. Savo laiku buvo ir dailininkų, Paišybos studijos išmokslintų, bet ne vienais takais jiems lemta buvo vaikščioti. Vieni Paryžiuje po Eifelio bokštais Lietuvos gamtos vaizdus piešia, kiti čia, suterenėse savo kūriniais sienas tapetuoja. Va, vieną impresionistinę kūrybą pelės sugadino, šitą—klasinio kubizmo paveikslą vanduo, užtekąs pro lubas, nuplovė, o už šitą natūralistinę „mortnaturę" viréja davus 80 skatikų, bet neatidavęs. Pragyvenąs šiaip taip, nes piauti malkų yra, o rankos tos pačios, kurios paišo, dar stiprios. Et, nesiskundžia, nes moka prisitaikyti prie aplinkybių, kaip ir visi lietuviai. Tokia jau

VL. RADZIULIS

Baran, jaunieji!

Ei, baran, jauni artojai,
daug sniegų nutirpo,
pamiškėj ilgom vagomis
arkim žemę pilką.

Tiek kraujų kadais vasary
čionai pasiliejo —
užderės tad, vasorojaus
bus kaip mūrai pėdos.

Mes jėgos dar nemėginom —
pliene širdis virėm,
o čia broliai ir kaimynai
ašaromis tvino.

Verkt nemokam mes, jaunieji.
Verkt širdies neturim.
Kalavijai? Kas mum jie ir
kas mum stori mūrai!

Žengti, griauti, laužt, statyti,
tiesti meilės tiltus
mes išmokę. Saulė švysters —
ištesėkim viltį!

Tiek kraujų kadais vasary
mūsų žemėj liejos,
tieką priverkė upelių
motinos verkėjos...

Ei, baran išart rytojaus!
Jėgų nemėginę,
kaip nusėsime tuos molius,
tas dirvas Tėvynės!

---

mada, kad teisių magisteris medžius supirkinėtų, istorikas — odos išdirbinius, filologas — virtuvės produktus persverinėtų, o liaudies švietėjas—silkes pardavinėtų. Tai kas? Praeitis liudytoja, kad kūrybinių gabumų lietuviams nestigo, kad skipėtras neiškrito iš rankų, kai valdė tokius žemių plotus: kur Klaipėda, kur Krymas? Ar dėl mūsų menkumo nebuvo nutiesti mūs kunigaikščiams keliai į kitų tautų sostus? Net svetimų parnasų aukso plunksnas paėmė šio krašto sūnus ir apdainavo jį garbingai.

28. Laikinasis Liet. Komitetas—būrėjas. Per tuos metus viso, ko reikėjo, buvo po truputį. Reikėjo suburti, bet labiausiai reikėjo jėgos, kuri burtų draugėn gyvenančius, lyg tuos laivelius svetimoje jūroje, kuriems buvo nuolat pavojus būti išblaškytiem. Todėl Studentų Sąjunga būrė mūsų studentus, Mokytojų — mokytojus, Amatininkų — amatininkus ir šv. Zitos — tarnaites. Studentui Sąjunga primindavo nuolat visuomenės atkreiptas į jį akis, o pinigo apstigus parūpindavo mokslo priemonių egzaminams ir net dykai pietų, jei būdavo alkanas. Mokytojui jo Sąjunga stengėsi palengvinti darbo sąlygas, rūpindamasi jo sveikata ir savišvieta, darydama išvykas kraštui ir žmonėms pažinti. Amatininkus vėl lavino, kad, be savo duonateikės adatos ar ylos, pasijustų vienos visuomenės narys. Net ir zitietei, artėjančiai į gyvenimo vakarus, draugija mokėdavo paįvairinti nuobodulio valandą kokia nors pramogėle. O visų lietuvių miestiečio ir kaimiečio vienytoju ir užtarėju buvo Laikinasis Lietuvių Komitetas. Matydamas jį, lietuvis drąsiau jautėsi savo tautinės kultūros sargyboje, kaip tos valties būrininkas, kurs drąsiai grumiasi su bangom, nes žino, kad skęstant išgelbės jį tas garlaivis, prityrusių kapitonų vairuojamas.

29. Likimas šypsosi. Tuo momentu, kai džiaugiamės nuveiktais darbais, stovi likimas čia pat ir šypsosi iš to viso:

— Ekonominėje srityje pralenkei toli prieškarinį gyvenimą, o gyventi vis dėlto sunku. Kultūriniame ir politiniame susipratime subrendot, o pasekmės miglotos. Visi skaityti išmokote ir spaudą pamilote, o knygų sodžiuje, kaip uogų žiemą, reikia ieškoti. Priaugo tiek inteligentų, kad jau nuo žagrės ir dalgės atjunkote, o duonos juodos neturite. Turite pristatę mokyklų ir diplomuotų mokytojų, o mokykloje savo žodžio nesigirdi. Turite rašytojų ir dailininkų, o tie tik bedarbių armiją papildo.

— Šitaip, — atsako šio krašto lietuvis, — bet vistiek gyvi esame ir toliau vegetuojame šioje lietuviškoje Pompėjoje, kur daug turėjome dar vakar, šiandien to viso tik griuvėsiai liko.

— Gyvi esame ir gyvi liksime!

30. Atėjo nauji laikai. Per 20 metų saulė sėsdavo į vakarus, mūsų ilgesio jiems nunešdama, per 20 metų švietė žvaigždės šviesės-

M. VELECKAITĖ

Kai svajonė tampa realybe

Pro užšalusius vagono langus ėmė skverbtis į vidų pilka žiemos ryto šviesa.

Vagonu nuskambėjo sujaudintas balsas — „Labas rytas".

Visi „Varpo" choro išvykos dalyviai apspito įžengusį uniformuotą Lietuvos valstybės geležinkelių valdininką. Kiekvienas jų skyrium ir visi drauge norėjo iš karto sužinoti viską, išklausinėti apie viską ir viename žmoguje pamatyti visą Lietuvą, laisvą, nepriklausomą Lietuvą, tą Lietuvą, kuri visos eilės mūsų sentėvių kartų buvo tik svajonė ir dėl kurios tiek kančių iškentėta, tiek kraujo pralieta.

Traukinys jau perkirto sieną ir pasileido lygiais, sniegu užpūstytais Lietuvos valstybės laukais. Penkiosdešimt jaunų širdžių suplakė greitesniu tempu, šimtas akių sužibo laime ir džiaugsmu. Bėgiodami nuo lango prie lango krapštinėjome ledą, kad galėtume pamatyti ko plačiausius nepriklausomai gyvenančios tautos dalies plotus. Ir slinko mums prieš akis sodžiai, viensėdžiai, miesteliai, miestai, kaip kino filmoje. Visa taip artima, taip sava, bet taip skirtinga nuo to, ką turime savajame mūsų krašte.

Skiriančios dvi valstybes sienos nepastebėjome, bet pagal tvarką ir išorinę išvaizdą iš karto susiorientavome, kur baigiasi vieno šeimininko ūkis, o kur prasideda kito. Nors natūralios sąlygos beveik tos pačios, nors žemės derlingume didelio ar net jokio skirtumo nėra, bet tučtuojau už sienos nematyti žemėn sukniubusių ar kuolais paremtų trobų. Šiaudiniai stogai taip pat nėra vieninteliai. Pakelėje matyti smalksna ar net skarda dengti trobesiai. O viršuje stogų draikosi ne voratinkliai, bet radijo antenų vielos. Juk jau ne pasaka, bet šventa tiesa, kad Lietuvoje yra 60.000 radijo abonentų. Dar įdomiau, kad tas skaičius nėra pastovus. Kas mėnuo jis didėja vidutiniškai 1.500 naujų abonentų. 1926 m. turėta tik 323 abonentai.

Traukiniui išsiritus iš tunelio, blankioje žiemos saulėje iškilo išsvajotas, sapnuose išsapnuotas Kaunas, o jame galinga iš laisvę gyvenančių brolių širdžių plaukianti daina.

Stotyje spūstis. Beveik kiekvienas nori mus pasisveikinti, pabučiuoti, įteikti gėlių ir ko nors paklausti. O mes? Negalėdami su visais nei pasisveikinti, nei visiems į klausimus atsakyti, tiktai šypsojomės laimės šypsenomis ir negalėjome iš karto įsisąmoninti, kad visa tai lietuviška, sava — ir tie žmonės, taip nuoširdžiai mus sveikinantieji, ir ta stotis ir miestas ir viskas, ką tik akys apima.

Prasidėjo naujas, lyg pasakoje išskaitytas gyvenimas.

Vaikščiodami Kauno gatvėmis žvalgėmės, stovinėjom, sekiojom akimis praeivius. Norėjom ko daugiausia pamatyti ir matytus vaizdus ko ilgiausiai pasilikti atmintyje. Ypatingai domėjomės praeivių pasikalbėjimais. Anksčiau buvome girdėję pasakojimų, kad Kaune dažnas kalba svetima kalba. Įsitikinome, kad tai netiesa. Beveik visi kalba tik lietuviškai. Ir taip laimingas žmogus jautiesi, girdėdamas aplink savo brangiąją kalbą, kuria kalba žilagalvė senelė ir vos pramokęs kalbėti pipiras, krašto valdytojai ir eiliniai piliečiai, kariškiai ir civiliai. Ne vienas mūsų išgirdęs gatvėje besikalbančius žmones, dažnai instinktyviai atsigręždavo, manydamas, kad eina kažkas iš pažįstamųjų. Mat, užsimiršę, kad esame ne Vilniuje, o Kaune, pagal kalbą norėjame spręsti apie savo pažįstamuosius. Ne mažiau mums vėrė

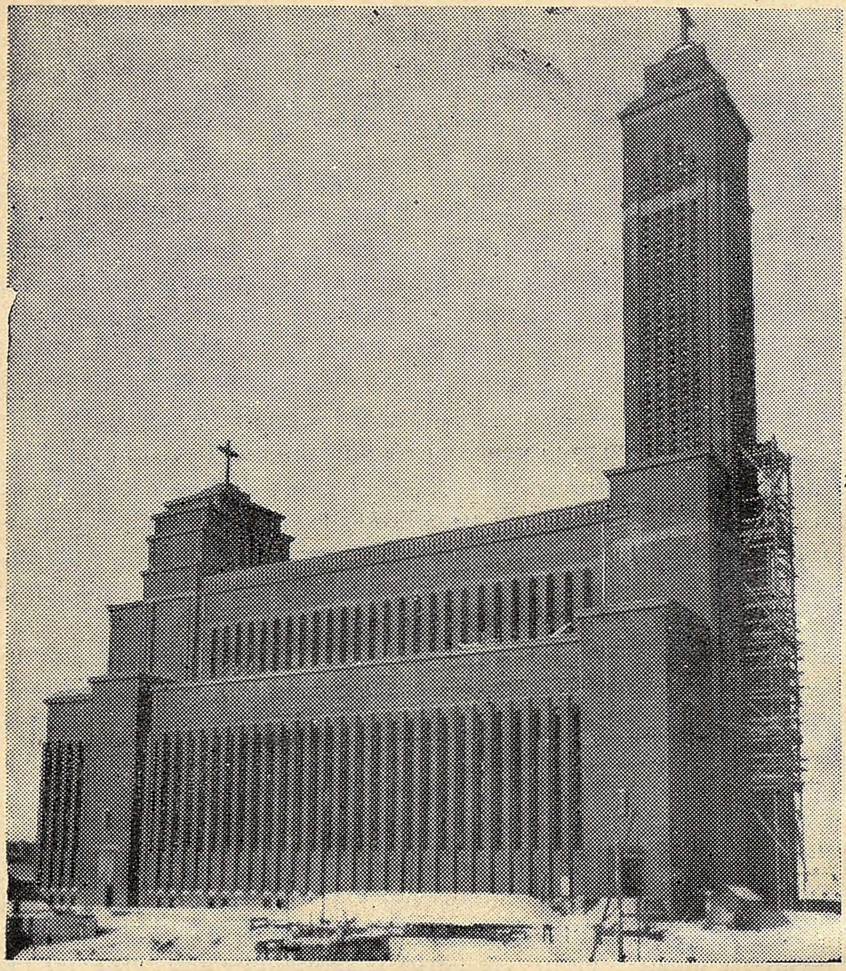
---

nėm viltim spinduliuodamos ir užsnūsti neleisdamos.

Per tiek laiko nepamiršo motulė jauniausio sūnaus, savanoriu išjojusio; o jis, naujakuris, gražios šeimynos tėvas, ar nepamiršo dar tų išdžiūvusių rankų, kuriomis ir šiandien ražančius rieda?

Per tiek laiko pasakojo jaunamartės lingėje supamiems, kad iš to daržo, kur dilgynas, raškė jurginį puošti kepurei, rūtelę segė prie krūtinės jauniesiems kareivėliams, o jie, žadėję grįžti, negrįžo.

Per tiek laiko šienautojas, išvaręs pradalgę, ir artojas, vagą nutiesęs, kaž ko lūkuriavo, o senis, jau gegužės neišgirsdamas, traukia sūnaitį už rankovės ir klausia jo akelias mėlynasias: — dar vis neateina? — Neateina, tėveli baltasai, neateina. — Kiti laikai atėjo!

Prisikėlimo įbažnyčia Kaune

akį ir širdį gatvių platumas ir lygumas, jų asfaltas, nauji moderniški pastatai, telefonų būdelės gatvėse, aukšti kaip ąžuolai policininkai su raudonomis kepurėmis ir bendra miesto tvarka bei švarumas.

Net keista. Ministerijos, kareivinės, ligoninės, mokyklos ir privatūs namai savo išorine išvaizda beveik nesiskiria tarp savęs. Visur matyti akylaus architekto sąžininga ranka, tobulas išbaigimas, naujoviškas įrengimas. Dar daugiau. Statyboje jau ieškoma originalaus lietuviškumo. Ir tai visai natūralu. Tokiu tempu augant statybai, naujų, lietuviškų formų ieškojimas, tai aiški pažangos rodyklė. Minėtina Prisikėlimo bažnyčia, pašto rūmai, Karininkų Ramovė ir visa eilė kitų naujų pastatų. Kokia puiki Karininkų Ramovė, o joje Vytauto seklyčia, sunku ir nupasakoti. Seklyčios grindų parketas sudėliotas tautiškais raštais, sienos išklotos lietuviškais audiniais, baldai senoviško Vytauto Didžiojo laikų stiliaus. Sienose paveikslai, vaizduoją Vytauto gyvenimą: Vytautas ties Žalgiriu, Vytautas pasiekęs Juodąją Jūrą, Vytautas grasinąs priešams už Vilniaus sudeginimą. Lubos, žvakidės, ugniavietė, langų užuolaidos — viskas lietuviškais raštais išmarginta taip, kad įėjęs į vidų žmogus jautiesi, lyg kelių praėjusių šimtmečių slenkstį peržengęs ir į kunigaikščio kambarį pakliuvęs.

Pati statyba Kaune eina tikrai amerikonišku tempu. Atrodo, lyg statybos srityje vyriausybė eina lenktynių su visuomene, su savo piliečiais. Jei daug statoma valdinių pastatų, tai dar daugiau pastatoma privačių namų. Kai mes Vilniuje įpratę matyti, kad naujus pastatus stato tik vyriausybė savo įvairioms įstaigoms, pačioje pradžioje manėme, kad visas Kaunas, tai vien įstaigos. Iš naujų valdinių pastatų mus labiausiai domino mokyklos. Ypač gražios, erdvios ir patogios yra J. Jablonskio, V. Kudirkos ir Vokietaičio mokyklos. O štai skaičiai, kiek išleidžiama mokyklų

statybai: 1932 m. — 1.678.600 litų, 1933 m. — 1.556.000 lt., 1934 m.—2.300.000 lt., 1935 m.— 1.650.000 lt., 1936 m.—1.800.000 lt., 1937 m.— 3,035.200 lt., o 1938 m. — 4.000.000 lt.

Rytais, eidami pusryčių į „Pažangos" rūmus, be jokio reikalo, kaip maži vaikai, keldavomės liftu viršun, o vėliau leisdavomės juo apačion. Viskas mus stebino, viskas žavėjo. Ir viską norėjome pamatyti, išmėginti, bent paliesti, lyg netikėdami, kad tai yra tikrenybė.

Ir kaip nesistebėti. Kiekviena smulkmena mums didžiausia naujiena. Pvz., trijų, keturių aukštų namai turi liftus, kuriais gali važiuoti į kiekvieną aukštą pagal savo norą. Arba vėl. Parėjęs naktį gali užsižiebti elektrą, kurios neprivalai gesinti — pati užges. Jei mėgintum gesinti, neužgesintum, o tik prailgintum jos degimą. Kol šios naujovės nežinojame, ne su vienu mūsų atsitiko panašiai, kaip su ta sodžiaus bobute, kuri norėjo elektros lempą užpūsti.

Važiuojame į „Maistą". Apžiūrėję visus „Maisto" skyrius, pradėdami gyvomis karvėmis, veršiais, kiaulėmis, vištomis, žąsimis, kalakutais ir triušiais, o baigdami iš jų pagamintomis dešrelėmis ir paštetais, ėmėme „ragauti" anksčiau apžiūrėtus kumpius, dešreles ir t. t. „Maistas", tai akcinė bendrovė, kurioje daugiausia akcijų turi vyriausybė, o likusias ūkininkai. „Maistas" turi Lietuvoje 5 didžiules eksportines skerdyklas — Kaune, Klaipėdoje, Panevežyje, Šiauliuose ir Tauragėje, kuriose skerdžia superkamus iš ūkininkų gyvulius ir paukščius. „Maisto" produktų gamybai prižiūrėti valdžia skiria 11 veterinarijos gydytojų. Bendrovė apdovanota 5 aukso medaliais, kurių 2 gauti užsienyje.

Kai taip susipažinę su „Maistu", pareiškėme džiaugsmą, kad Lietuvoje taip gražiai sugebama tvarkyti ekonominiai reikalai ir ramiu būdu nusikratoma svetimųjų tarpininkavimo, vienas malonių mūsų palydovų paaiškino, kad yra dar ir daugiau panašių akcinių ir kooperatinių bendrovių, pvz.: „Lietūkis", „Pienocentras", „Lietuvos Cukrus".

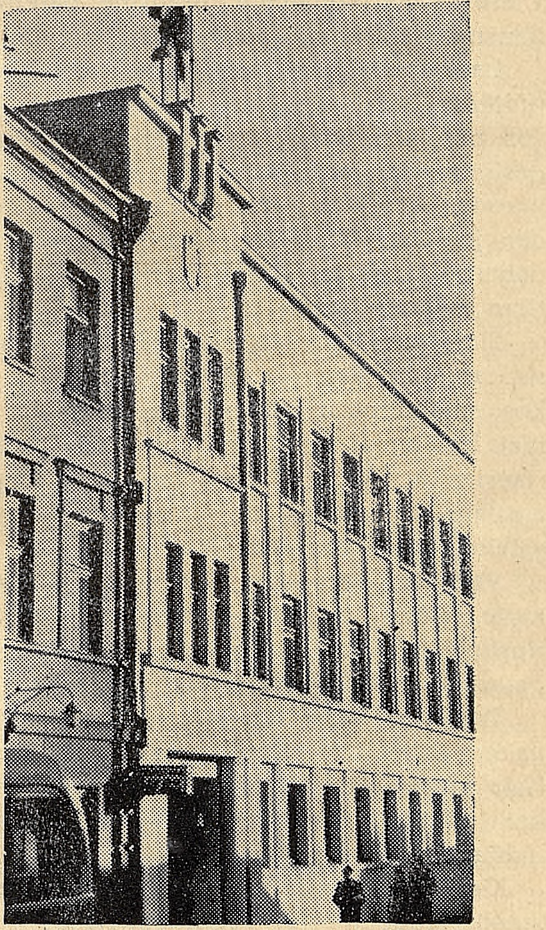
„Lietūkis" — kooperatinė bendrovė suima iš ūkininkų grūdus, linus, sėmenis, dobilų sėklą, bulves ir t. t., o importuoja žibalą, benziną, gazolį, druską, trąšas ir k. „Lietūkio" apyvarta siekia 70 milijonų litų per metus.

„Pienocentras"— taip pat kooperatinė organizacija, kurios nariai ūkininkai. „Pienocentras" turi per 300 pieninių ir grietinės nugriebimo punktų, kuriuose perdirbama per 30 milijonų litrų pieno. Užsienin „Pienocentras" eksportuoja apie 15 milijonų kg. sviesto.

„Lietuvos Cukrus" — akcinė bendrovė, kurioje daugiausia akcijų turi vyriausybė, o kitą dalį ūkininkai. „Lietuvos Cukrus" yra pasistatęs 2 cukraus fabrikus, į kuriuos ūkininkai suveža cukrinius runkelius. Už cukrinius runkelius ūkininkai gauna per metus apie 8 milijonų litų.

Be to, visa Lietuva yra gausiai nusėta kooperatyvais, kuriems priklauso apie 150.000 žmonių.

Karo Mokykloje pasitiko mus keli šimtai jaunų kariūnų griausmingu „Valio". Nesitikėjome, kad mokykloje gali būti tiek kariūnų. Ir todėl maloniai mus nustebino jų kariškas, galingas pasveikinimas. Iš karto susimetė mintys: kariūnai — ateities karininkai, Lietuvos kariuomenės vadai, o jų taip daug, taip daug. Ir visi tokie augaloti, stiprūs, drąsūs, tikri lietuviai

Viena naujų pradžios mokyklų Kaune.

Iš karto matyti, kad tai rinktiniai vyrai. Ir iš tikrųjų. Kariūnais kandidatais priimami baigusieji vidurinę mokyklą nuo 18-kos iki 25-ių metų amžiaus, nevedę ir išlaikę Karo Mokyklos konkursinius egzaminus. Po konkursinių egzaminų priimtieji kariūnai kandidatais suskirstomi ginklų rūšimis ir siunčiami į kuopą kursui išeiti. Jiems nėra taikomos jokios išimtys, nei palengvinimai. Kariūnas kandidatas, pats išgyvenęs kareivio vargus ir pažinęs jo gyvenimą, išeina užsigrūdinęs karininkas, mokąs vėliau kareivį suprasti ir jį atitinkamai auklėti. O kiek tokių karininkų Lietuva turi! Juk Karo Mokykla veikia nuo 1919 metų.

Neaplenkėmė ir eilinių Lietuvos kareivėlių. Paskiruose kariuomenės pulkuose buvome Kaune ir Radviliškyje. Kariuomenė daro labai gero įspūdžio. Kareiviai, palyginti, gerai aprėdyti ir gerai maitinami.

Kareivinėse drausmingumas, tvarka ir švara pavyzdinga. Karininkų santykis su kareiviais labai nuoširdus, stačiai draugiškas, bet drausmė jaučiama kiekviename žingsnyje. Atrodo, kad Lietuvos kariuomenėje drausmė paremta ne bausmėmis ir baime, bet kareivių sąmoningumu.

Lankėme taip pat IV-tąją rudens dailės parodą Kultūros Muziejuje, kuri skirta 20 metų Lietuvos nepriklausomybei paminėti. Tai nėra dvidešimtmečio pasiektų dailės srityje rezultatų paroda, bet tiktai vienų metų dailininkų darbai, dar jokiose parodose nebuvę. Paroda rodo dabartinį Lietuvos meno poaukštį, kuris yra tikrai imponuojantis.

Šioje parodoje dalyvauja 82 dailininkai, kurių tarpe 14 moterų. Išstatyti tapybos, grafikos, skulptūros ir taikomosios dailės 237 kūriniai. Dailininkų amžius labai įvairus. Bene vyriausias jų yra Z. Petravičius, apie 76 metų amžiaus dailininkas, o jauniausioji — I. Pacevičiūtė, vos 20 metų dailininkė.

Vadinas, parodoje dalyvauja prieškarinė karta, išėjusi mokslus svetimose mokyklose: Rusijoje ir Vakarų Europoje, ir jauniausioji karta, baigusi mokslą Lietuvoje, savo meno mokykloje.

Dauguma dailininkų savo kūryboje vaizduoja kaimą, jo laukus, pievas, miškus, jūrą ir pajūrį. Kaip artima lietuvio sielai jūra, liudija faktas, kad parodoje išstatyta net 27 paveikslai, vaizduoją jūrą arba pajūrį.

Geriausi kūriniai buvo premijuoti. Premijas suteikė Taupomosios Valstybės Kasos ir Katalikų Veikimo Centras.

Valstybės Taupomųjų Kasų 10.000 litų premija paskirta penkiems dailininkams; premijas gavo J. Bagdonas už kūrinį „Iš jūros grįžus". P. Augustinavičius už iliustraciją Valančiaus „Žemaičių vestuvėms", A. Gudaitis už „Marko milijonų dekoracijas", P. Rimša už skulptūrą „Jenkens'ų vaikai", o taip pat už Kapočienės baralijefą ir Vik. Vizgirda.

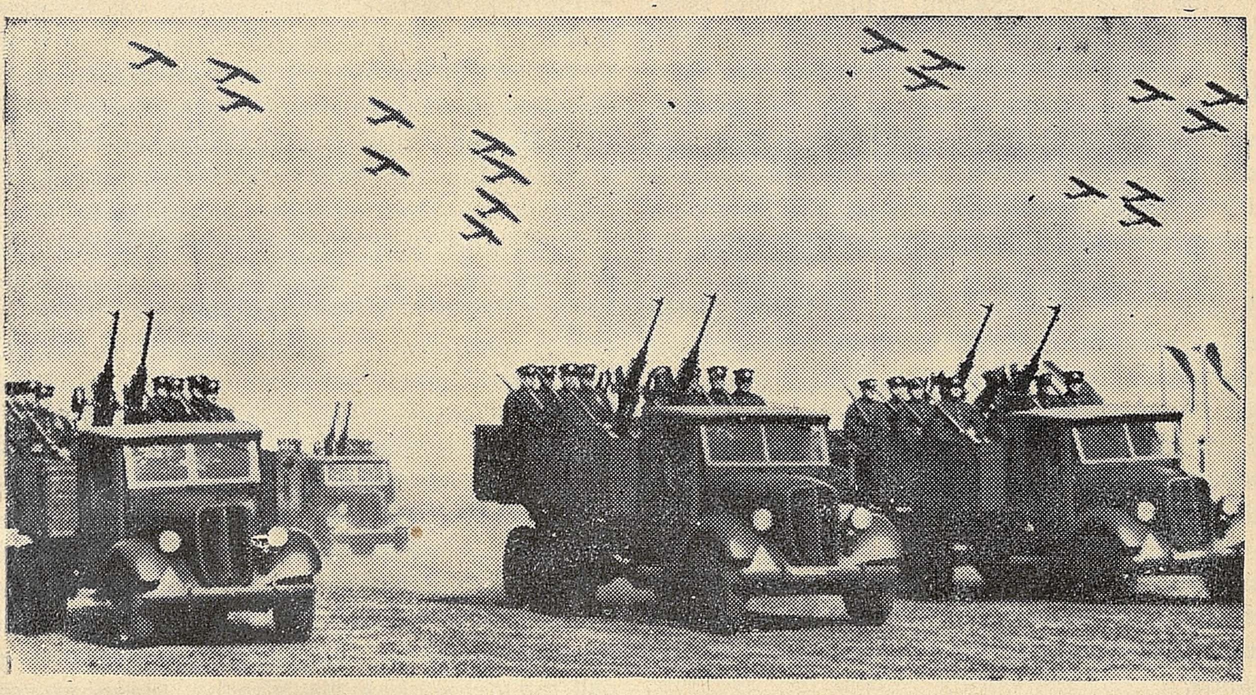
Katalikų Veikimo Centro 1.000 litų premija padalyta į tris dalis ir paskirta šiems dailininkams: J. Rimšai už „Indėnų procesiją", Luščinaitei—Žiurinkovienei už „Sėk, sūneli" ir Vl. Drėmai už „Švenčionių gimnazijos simboliką".

Malonu buvo matyti parodoje vilniečio Vl. Drėmos kūriniai. Dar maloniau, kai vienas jo kūrinų gavo premiją. Tai ženklas, kad mes taip pat ne tik ne vegetuojame, bet gyvename ir šį tą kuriame.

Iš viso paroda gana įvairi savo tematika ir forma.

Karo Muziejus ir jo sodelis, kuriame stovi Nežinomojo Kareivio paminklas, Laisvės paminklas, įžymiausių lietuvių tautos vyrų biustai, karo pabūklai, o ypač kasdieninis iškilmingas žuvusiųjų pagerbimas stebina ne tik lietuvį, bet ir kitataučius. Savu metu net T. Katelbach'as jomis susižavėjo (sic!). Štai kaip atrodo žuvusiųjų pagerbimas. Tam tikrą valandą iš Karo Muziejaus bokšto pasigirsta trimito garsai; tuo pačiu metu prie Nežinomojo Kareivio paminklo, pastatyto iš prastų, surinktų Lietuvos laukuose, akmenų, uždegama aukure ugnis. Atsidaro Muziejaus vartai; orkestrui grojant, išeina Karo invalidai. Juodai apsivilkę, raudonomis kepurėmis, rankose laikydami ietis su Vyties Kryžiaus spalvų vėlevėlėmis. Jie eina lėtai. Prisiartinę prie degančio aukuro sustoja. Muziejaus bokšte pamažu nusileidžia vėliava. Karo invalidai atiduoda pagarbą žuvusiems. Tyla. Ir vėl suskamba liūdni orkestro garsai. Invalidai lėtu žingsniu grįžta atgal. Iškilmės baigtos.

Pats muziejus yra labai originalus, turtingas ir gražiai sutvarkytas. Keliose salėse išstatyta nuo priešų atimtos vėliavos, įvairūs karo pabūklai — armotos, kulkosvaidžiai, kardai, šautuvai, — juodasis paminklas, Laisvės stovyla, Trys Lietuvos, įvairūs paveikslai ir dokumentai, didinga Vytauto stovyla, iškimšti gražūs arkliai, o ant jų kareivių stovylos, vokiečių bermontininkai, bolševikai natūralaus dydžio, šimtai daiktų, nuo kurių akių negalima atplėšti, ir pagaliau sudužusi pirmoji „Lithuanica". Dideliame kambary-

Lietuvos kariuomenės priešlėktuvinės apsaugos dalinys.

je po stiklu sudėstyta ant samanų prie medžio, kurį krisdama sulaužė, guli tokia, kokią nukritusią Vokietijoje rado, lyg raudonas, milžiniškas kraujo lašas. Aplink — visi daiktai, kuriuos Darius ir Girėnas su savim turėjo: žemėlapiai su Kauno miestu, kuris pažymėtas kryželiu, kaip kelionės tikslas, sukruvinti dokumentai, pinigai, skalbiniai, sudraskyti marškiniai... Stovi žmogus lyg užkerėtas ir negali atsitraukti nuo to šiurpaus vaizdo. O žuvusiųjų dėl Lietuvos laisvės kriptoje balto marmuro lentose išrašytos auksinėm raidėm žuvusiųjų pavardės. Gedulingoje fioletinėje šviesoje baltame kryžiuje žibantis užrašas: „Žuvome, kad gyventumėt laisvi".

Savo rūšies gyvais eksponatais muziejuje yra Karo invalidai, kurių po 1919 — 20 metų karo dėl nepriklausomybės liko 154. Dalis jų jau mirė, kita dalis gyvena pas savo gimines, o likusieji yra Karo Muziejaus globoje. Pažymėtina, kad 1932 metais invalidai buvo susirinkę į Kongresą, kuriame įsteigta invalidų organizacija „Vyčių Brolijos" vardu. „Vyčių Brolija" yra išleidusi žuvusiųjų dėl Lietuvos nepriklausomybės karių paveikslus ir keletą numerių vienkartinio leidinio — žurnalo „Vyčio Ženklas". 1936 m. „Vyčių Brolija" persiregistravo į „Lietuvos Laisvės Kovų Invalidų Draugiją". Šiais metais sukanka 20 metų nuo pirmųjų Lietuvos kovų invalidų atsiradimo. Draugija sukakčiai paminėti numato išleisti monografiją—albumą, kuriame bus laisvės kovų invalidų atvaizdai, biografijos sužeidimų ir atsižymėjimų aprašymai.

Būti Kaune ir nenueiti į Valstybės Teatrą— operą ir dramą, tai ignoruoti savąją kūrybą, savųjų pastangas scenos mene. O ši lietuvių kūrybos sritis yra pasiekusi gana aukšto laipsnio. Sakysime, opera, kurią 1920 m. ėmėsi organizuoti patyręs, aukštos teatrinės kultūros dainininkas Kipras Petrauskas, dabar yra, kaip Šaliapinas pasakė, viena geriausių operų pasaulyje. Mums teko pamatyti tradicinę Naujų metų proga statomą „Traviatos" operą. Vos tik pasirodė scenoje lietuviškosios operos tėvas K. Petrauskas, prisiminėme Lietuvos operos pradžią. K. Petrauskas, pralenkęs įžymiausį didžiosios Rusijos tenorą Sobinovą, Peterburgo Mariinskio teatro pažiba, pasiryžta suorganizuoti lietuviškąją operą. Darbas sunkus. Nėra ne tik prityrusių dainininkų, bet dargi muzikantų. Baletą rengia pats K. Petrauskas, o muzikantus „renka" karo komendantas. Bet lietuvis ryžtingas ir ištvermingas. 1921 m. išvakarėse pastatoma pirmoji lietuviškai opera „Traviata", kurioje Alfredo rolę traukia pats K. Petrauskas.

Nuo to laiko kiekvienų Naujųjų Metų išvakarėse statoma Valstybės Operoje „Traviata“, vaidinant ir toliau K. Petrauskui pačią svarbiausią Alfredo rolę. Buvome dar ir „Carmen” operoje, kur svarbiausiose rolėse dalyvauja K. Petrauskas ir V. Jonuškaitė-Zaunienė. Tiek pirmoje, tiek antroje operoje žavėte žavėjomes ne tik dainavimu, bet taip pat vaidyba ir dekoracijomis.

Aukšta vaidyba pasirodė ir dramos artistai K. Binkio „Atžalyne“. Be to, Valstybės Teatre veikia dar baletas. Iš viso Valstybės Teatre dirba per 300 žmonių. Klaipėdoje veikia taip pat nuolatinis teatras. Kitais metais numatoma įkurti dar du teatrai. Šalia nuolatinių teatrų veikia visa eilė artistų—mėgėjų trupių. Artimiausioje ateityje bus statomi nauji rūmai operai.

Važiuodami iš Kauno į Klaipėdą, o iš Klaipėdos į Telšius ir į Radviliškį turėjome progos toliau bent iš traukinio stebėti Lietuvos miestus, miestelius, sodžius, viensėdžius ir jų pažangą.

Visur matyti naujo, laisvo gyvenimo reiškiniai. Sodžių kas kart vis mažiau pasitaiko. Dauguma jų jau išskirstyta viensėdžiais. Kokį santykį žemės ūkyje sudaro kaimai su viensėdžiais, aiškiai parodo skaičiai. Nuo 1919 iki 1937 m. pabaigos išskirstyta į viensėdžius apie $1^1/_2$ milijono ha. Liko dar neiškirstyta viensėdžiais mažiau, negu $^1/_2$ milijono ha. Besiskirstydami viensėdžiais, ūkininkai gavo kreditų ir savo ūkius sutvarkė daug racionaliau ir gražiau, negu buvo kaimuose. Viensėdžių trobesiai dideli, erdvūs ir tvarkingai, planingai pastatyti. Žymi dalis viensėdžių apsodinta medeliais. Kai kur matyti ir mūriniai namai. Ne menkiau atrodo ir naujakurių sodybos, kurių žemės reformos metu, t. y. 1919—1935 m. laikotarpyje išdygo apie 34.925. Sakoma, kad kai kurie naujakuriai dabar geriau ūkininkauja už senuosius ūkininkus. Naujoviškai tvarkyti žemės ūkį padeda ūkininkams agronomai ir spauda. Dabartiniu metu visoje valstybėje dirba per 100 apskričių ir rajoninių agronomų. Iš ūkininkams skirtos spaudos pažymėtinas bent „Ūkininko Patarėjas“, kuris 1937 — 1938 m. turėjo apie 80.000 skaitytojų. Didelę reikšmę turi taip pat „Jaunųjų ūkininkų“ organizacija, kuriai 1937 m. priklausė per 30.000 kaimo jaunimo.

Vos įžengi į didesnį ar mažesnį miestą — Telšiai, Radviliškis — iš karto gali suprasti, kad čia visu smarkumu eina atstatymo darbas. Šalia mažų, senų trobesių stiebiasi nauji, dideli, moderniški pastatai. Kanalizacija, vandentekis ir centralinis šildymas taip pat nebenaujiena. O švara ir tvarka nejučiomis traukia keliautojo akį. Tai 20 metų laisvo, nepriklausomo gyvenimo štampas, kuris duoda toną visam miestui.

Klaipėdoje tikėjomės rasti vien vokiečius, o išvydome tokią didžiulę minią lietuvių, susirinkusių mūs pasitikti, kad net nustebome ir nenorėjome tikėti savo akimis. Bet pasirodo, kad ne tik stotyje buvo tiek lietuvių. Pačiame mieste teko girdėti daugiausia lietuvių kalba. Lietuvių krautuvės taip pat nereikia su žvake ieškoti — kas kelintame žingsnyje ją randi.

Klaipėdoje teko apsistoti lietuvių laikomame „Viktorijos“ viešbutyje. Tai didelis 5-ių aukštų namas, labai gražiai įtaisytas. Liftu užsikėlęs viršun įeini į kambarį, užstatytą naujoviškais baldais, su praustuve, kurioje pasukęs kraną gauni karštą ir šaltą vandenį. Beveik visuose prieškambariuose yra pirtelės, kuriose tuojau gali maudytis, nes čia visados kranuose yra karštas ir šaltas vanduo. Iš ryto žadinama specialiai tyliai skambančiu telefonu, kad gretimame kambaryje miegantieji nepabustų. Paskambinęs elekriniu skambučiu tarnautojams, o vėliau apsižiūrėjęs, kad nereikalingai paskambinai, nes duotąjį daiktą turi, paspaudi kitą migtuką, ir tarnas jau nebeateis.

Juokingas pasirodytų Vilniaus „Georges” viešbutis—didžiausias ir ištaikingiausias mieste— su savo senais baldais ir praustuvėmis, į kurias atneštą puode vandenį reikia įpilti, jei imtume jį lyginti su „Viktorijos“ viešbučiu Klaipėdoje.

Ir ne tik „Viktorijos“ viešbutis toks didelis, patogus ir puošnus. Vytauto Didžiojo gimnazija, Pedagoginio Instituto rūmai ir visa eilė privačių namų rodo, kaip sparčiai eina lietuvių statyba Klaipėdoje. Jau dabar naujoji miesto dalis yra beveik išimtinai lietuvių rankose. Klaipėdos lietuvystei teigiamos reikšmės turi Pedagoginio ir Prekybos institutų įkūrimas.

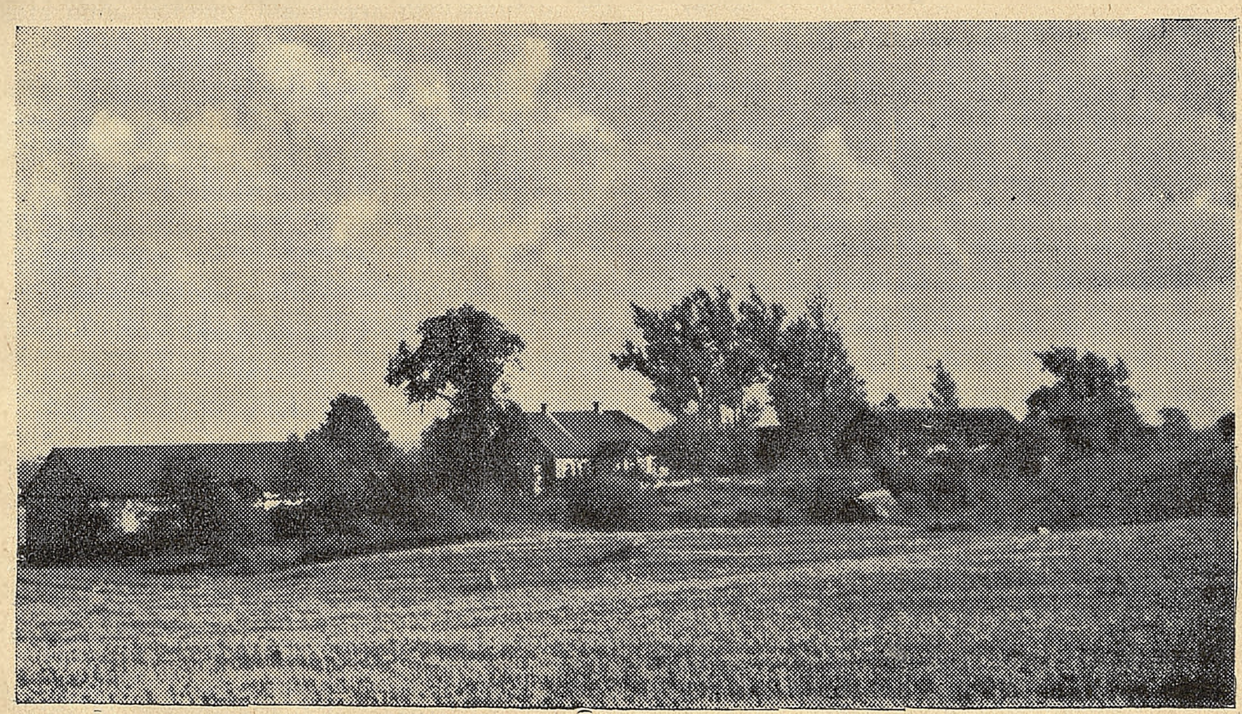
Uoste darbas eina dieną ir naktį. Laivai ne vienetais, bet dešimtimis reikia skaityti. Nuo jų net akyse mirga. Tai Lietuvos ir svetimų kraštų, dideli ir maži, tušti ir prikrauti prekių laivai. O aplink sukasi darbininkai. Klausomės: dauguma kalba lietuviškai. Sušilę kilnoja kažkokius rąstus, nešioja maišus prekių. Dirba skubiai ir vikriai. Ir nenuostabu. Juk per Klaipėdos uostą eina 80% viso Lietuvos eksporto. Per metus į Klaipėdą įplaukia apie 1.500 laivų ir apie tiek pat išplaukia. O 1923 metais, kada dar Klaipė-

da nebuvo Lietuvos valdžioje, įplaukė į uostą tik 6?5, o išplaukė 657 laivai. Į Klaipėdos uostą ir jo tobulinimus Lietuvos iždas yra įdėjęs per 37 milijonus litų. Dabar Lietuva eksportuoja per Klaipėdą: gyvulius, rūkytą, sūdintą ir konservotą mėsą, piautus paukščius, taukus, sviestą, kiaušinius, javus, odą, sėmenis, dobilų sėklas miško medžiagą, fanerą, celiulozą, linus, pakulas ir t. t.

Kas nematė jūros, kam neteko būti supamam didžiulių, galingų jūros bangų, tas nesupras jos auklėjamosios reikšmės, jos įtakos žmogaus būdui. Šiuo atžvilgiu Klaipėdos lietuviai gali būti pavyzdžiu. Jūros veikiami, jie sudarė savotišką lietuvio tipą, iš kurio akių trykšta energija, o iš gestų, judesių — drąsa. Vos keletą žodžių sumetęs su sąmoningu Klaipėdos lietuviu, pastebi jo pasitikėjimą savo jėgomis ir ryžtingumą. Kultūrinis darbas, stiprių asmenybių ugdymas, augimas iš vidaus, tai būdai, kuriais stiprinama lietuvystė šioje neatskiriamoje Lietuvos valstybės dalyje. Apie Klaipėdos lietuvių kultūrinį gyvenimą ir jo aktingumą galima spręsti jau vien pagal tą aplinkybę, kad Klaipėdos šaulių vyrų choras yra geriausias visoje Lietuvoje. O juk Lietava turi apie 450 chorų su 18.000 choristų. Minėtame chore dalyvauja labai įvairių profesijų ir įvairaus amžiaus lietuviai. Žodžiu, Klaipėdos lietuvis rūpinasi lietuvių kultūriniais reikalais visu atsidėjimu, visa siela. O tai ir sudaro laidą, kad kovoje su brutalia vokiečių jėga lietuvystė nepaluš.

Būdingi dar Lietuvoje visuomenės santykiai. Tokio didelio demokratiškumo gal nėra jokioje kitoje valstybėje. Čia ministrai valgo vienoje valgykloje ir prie vieno staliuko su prasčiausiu darbininku, čia aukščiausi valdininkai, atėję į įstaigas, sveikinasi sargus, paduodami ranką, čia pas departamento direktorių ar net ministrą be jokių sunkumų gali ateiti kiekvienas pilietis. Vienas lenkų laikraštininkų stebėjosi, kad jis galėjo nueiti pas Lietuvos ministrą kasdieniniuose rūbuose; o man teko matyti, kai pas departamento direktorių ėjo interesantai, eiliniai piliečiai, prieš tai nepasakydami nei savo pavardės, nei reikalo, kuriuo ėjo.

Lietuvos piliečių meilę, nuoširdumą ir prisirišimą prie Vilniaus krašto lietuvių vargiai sugebėčiau aprašyti. Kur tik pasirodydavome, visur buvome sutikti su tokiu nuoširdumu, su

Jauki Lietuvos ūkininko sodyba viensėdyje.

VL. RADZIULIS

Juodosios pienas

Užkluonėje ūžauna vėjas, plėšia kluono stogo šiaudus ir neša per purvu pritvinkusias dirvas. Pavasaris galanda kluoną iš lauko ir iš vidaus. Jau paskutinius kritasius šiandien Viktoras Spėčiūnas išnešė keltavom. Rytoj turės pradėti plėšti stogą. Samanos nueis pakratuosna, šiaudai pašarui. Nebepirmas pavasaris, kai trobų stogai pašarui plėšomi. Kasmet vis būna menkas derlius, kasmet dideli mokesčiai, brangus žibalas ir druska. Ateis ruduo, prikrės pėdų, apkraigs šiaip taip nuplėštas vietas, iki pavasario vis nei snigs, nei dribs ant sukrauto pašaro.

Šiemetinis pavasaris ir žmones išgalando ir išpliūšavo. Beveik kiekvienas jaučia savyje nuolatinį alkį. Daug kur jau aruodai seniai išgramdyti ir iššluostyti. O kur Velykos? Sekminių siekdamas nepasieksi. Rugiapiūtė dar toli toli. Išėjęs iš trobos užuodi aitrų sėmeninio ar kanapinio aliejaus kvapą. Žinai, kad vienoje, kad kitoje, kad daugelyje trobų kepami bulviniai skrebliai, bulbiešnykais vadinami, spirginami svogūnai su aliejumi ir taip valgomi. Kasdien tie patys bulbiešnykai ir aliejus tas pats. Vasarą kates, musmirėm nusinuodijusias, kanapėsna nešė, dabar tuo pačiu kanapių tvaiku įmirkęs kiekvieno kūnas. Kitur tik raugiene su munduruotomis bulvėmis prikimšami pilvai. Atamainai išgalvojamos tų pačių ruginių miltų rūgštelės. Duona laikoma tik svečiui. Bet ir toji pilna bulvių, burokų, ašakų.

Ramutiškėje gyvenimas pasidarė neberamus. Sueina kartais vyrai, pasikalba apie blogus laikus ir vėl išsiskirsto. Daugelį senių jau kapuosna išlydėjo. Bet jų vieton prigimė sutėvių ir betėvių rėksnių. Alkanų burnų skaičius kasdieną augo, o nemažėjo.

Kol buvo gyvas Viktoro tėvas Andrius, visų Undrioku vadinamas, tai ir Spėčiūnai alkani nebuvo. Kaimynai su pavydu tada pasakydavo:

— Pas jį ir duonos ir lašinių iki valiai.

Bet jam mirus, kai pradėjo šeimininkauti Viktoras, kitaip virto. Tie patys kaimynai, kurie anksčiau pavydėdavo, dabar pasijuokia tik:

— Pas jį kaip ir pas mus: kai yra duonos— nėr lašinių, kai lašinių yra—duonos nėr.

Praėjo dar vieni nederliaus metai, ir nebeliko nei duonos, nei lašinių. Atėjo tokios die-

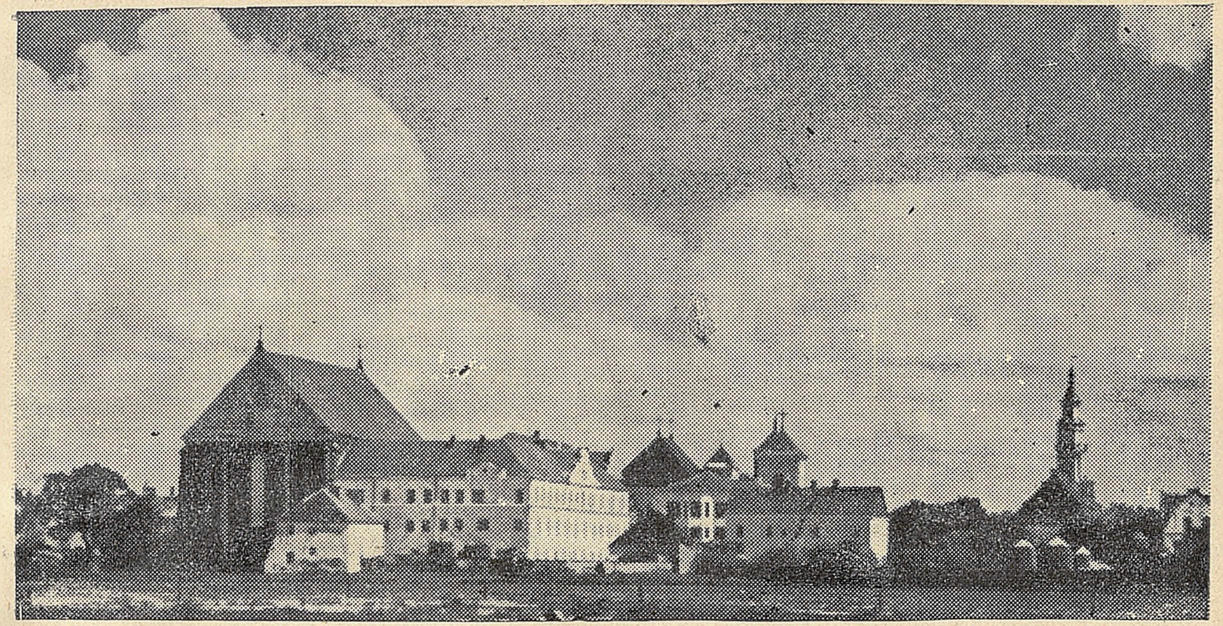
---

tokia meile, kokią ir įsivaizduoti sunku. Įvairių pažiūrų ir profesijų žmonės — nuo mažiausio iki seniausio — stengėsi mus bent pamatyti. Sakysime, Telšiuose — senukai ir vaikai, kurie negalėjo mūs pasitikti stotyje, laukė pasiruošę namie. O sulaukę vaikučiai sakė eiles ir bučiavo mus, apsikabindami savo mažomis rankutėmis... Arba vėl. Valstybės teatre sveikino vilniečius net lietuviškosios operos tėvas Kipras Petrauskas. Sveikindamas taip susijaudino, kad visą salę apėmė griaudi nuotaika. O Karo Muziejuje vilniečių koncerto pasiklausyti atvyko pats kariuomenės vadas generolas St. Raštikis. Po koncerto karo invalidas Daunys, kuris kovose ties Širvintais neteko akių, drebančiomis rankomis įteikė vilniečiams savo kankles. Atsisveikimo metu Karo Muziejuje verkė vyrai priešo kulkų nepabugę, kovos laukuose į mirštančius draugus žiūrėję, dabar vilniečius atsisveikindami. Aklasis Daunys, spausdamas mūsų rankas, kartojo: „Būkit stiprūs, būkit stiprūs"... Mums išvažiuojant iš Kauno, stotyje susirinko tūkstantinė minia, kurioje mirgėjo Karo invalidų raudonos kepurės. Jie atėjo dar kartą atsisveikinti vilniečių, atnešdami jiems raudonų tulpių puokštes. O Vievio stotyje apie 80 metų baltas, kaip žydinti obelis, senelis, griaudžiai atsisveikindamas, prašė atsiųsti jam Lazdūnų gimtinės žemės saujelę, kurią jis norėtų pasiimti į karstą.

Taip. Kelių lietuvių tautos kartų svajonė tapo realybe. Atgavusi nepriklausomybę, Lietuva sparčiai žengia pirmyn. Vilniaus lietuvių svajonė — pamatyti naują Lietuvos gyvenimą. 50-čiai jaunuolių ji išsipildė.

Iš traukinio išėjo paskutinis Lietuvos geležinkelių tarnautojas, palydėtas liūdnais žvilgsniais ir skausmo suspaustom gerklėm pasakytu „sudiev".

Sunkiomis gyvenimo valandomis Lietuvos valstybėje išgyventi įspūdžiai ir jų prisiminimai bus stiprinanti jėga.

Senasis Kaunas Nemuno ir Neries santakoje, kur kai kurie pastatai statyti dar Vytauto Didžiojo laikais.

nos, per kurias žmonės vaikščiojo alkani ir išbalę. Nuo tada ir prasidėjo neramus Ramutiškės gyvenimas.

Viktoras įvairius kelius mynė, kad tik kuo nors būdu įstengtų atsilaikyti, nenusmuktų. Po keliasdešimt kilometrų važinėjo su svetima druska, pipirais, cukrumi. Buvo jau ir pats bepradedąs. Gavo keletą baudų ir vėl skurdan brido. Iš pilno tvarto liko tik viena karvė, žiemamitė telyčia ir apraišęs, peršauta koja arklys. Bet ir šių laukia neramus galas. Valsčius mokesčių popierių jau glėbius prisiuntė.

— Turėtum taip žmogus,—karčiai kalba Viktoras savo kaimynui,— galima būtų ežia tabokos pasisodinti, — gminavais popieriais kad trauktum, net pleškėtų.

Vakarais Viktoro Spėčiūno šeima susirenka trobon. Mažytė, kaip kurmio akis, žibalinė lemputė, ant apversto puodo vidustalėje pastatyta, žiūtura, spankso. Jaunesnieji skaito laikraščius, seniai klauso, krapštinėjasi pakampėse, tai šį, tai tą beveikdami. Murma prieš Dievą, žmones ir tuos, kurie pardavinėja savo brolius.

Viktorienė riša prie verpsto naują pašukų kuodelį. Jos rankos sujuodusios ir suaižėjusios, išraizgytos mėlynom gyslom. Žvilgsnis jau pritemęs. Nors moteris pačiame klestėjime, bet sulinkusi į kuprą. Penketui atidavusi iščiulpti savo krūtinės iškilumą, šeštojo dar laukia. Dar neišmetė lopšio, o vėl kabinti reikia. Lyg jau taip užburta: kur skurdas ir vargas — ten lopšiai ir vaikai.

— Kitados, girdėjau,— kalba ji lėtai, lyg pasaką vaikams sekdama, kad anie greičiau užmigtų, — Kalviniuos Bulgiokams pakišę rusai palėpėn strelbą, atvedę ir radę. Kiek, sako, Bulgiokus tada pritampę, privedžioję. Nuvedę, sako, uždarę, nuvilkę. Šlapiom drobėm apkloję ir lazdomis pliekę. Svilinę papades, laužę rankų ir kojų pirštus. Movę ant galvų geležinius lankus. Esą: „Tik jūs prisipažinkite, nebus nieko". Tai da Leonas, tas kentęs dantis sukandęs, ė Justinas ir pasakęs: „Vis tiek užmušite, prisipažįstu — mano buvo, vaikščiojau, nešiojaus, medžiojau ir laikiau..." Kai namo sugrįžę, sako, in žmones nepanašūs: pageltę, pamėlynavę...

— Ė Mendeliui miestely su sacharinu, kaip padarė, — atsiliepė Viktoras,— atnešė ir užmetė ant pečiaus. Paskiau ieškot. Neranda. Žydą ir mušė, ir barzdą rovė — neprisipažįsta, ir gana. Kai paleido, nieko neišgavę, Mendelis pats rado ant kito pečiaus avižose, kurias džiovino arkliui šerti, pusę kilios sacharino. Nukimšęs, sako, geron vieton, kad niekas nė nepamatytų.

— Nukimš tau žydas, — pradėjusi verpti, šlapdydama burnoje pirštus, netiki Viktorienė,— tik taip pasakė, kad nukimšo.

— Gyveni žmogus,—linguodama lopšį drauge su pražilusia galva sako Viktoro motina, — ir drebi. Tai čėseliai. Kaip tik, kaip prie niemčiam. Būdavo drebi ir drebi.

— Nėra ko murma. Kas jau ir gyveno prie niemčiam, jei ne bobos. Visakuom jas niemčiai privalgeno: ir kanservais, ir cukrum, ir piernykais, ir...

— Gerumas! Nuein anies skradžiai su savo gerumu. Kiek niemčiukų, dabai, visoj parapijoj paliko. Užteršė mergom kelią, kad anies kur supleškėtų, ir patys išsigrūdo.

— Ė dabar kas jom teršia? Dabai dėlto, kiek jų susgauna.

Tais metais pavasaris ėjo greitai. Žmonės dažnai rinkosi pakiemiais ir palangėm. Kalbėjo apie politiką ir karus. Sprendė painiausius ekonomijos ir kitus klausimus.

Senis Laukstenis— visų vadinamas Unguriu, nes buvo ilgas, laibas ir nuolatos virbėjo ir lankstėsi — kėsnojo rankomis; net seilės tiško, kai jis aiškino:

— Sakau jum, vyrai, Gitlierius in Klaipėdos neis. Jam per maža Klaipėda, niemčių joj nedaug. Dabar iš visur jų prisirankiojo. Tik išvežt reikia. Jam vėl noris, kad Kameruną turėt. Anas tik laukia, kada Prankas Spanijoj pabaigs raudonuosius mušt, tai jau tada galės sau padaryt, kaip tik panorės.

— Ė, ūtura, kad Čiaberlenas Gitlieriui neduoda nata pūstis,

— Kas tas Čiaberlenas?

— Angličokas. Bra, angličokai niemčių ir pribaigė. Ne kas jų kaizerį, tą riestaūsį, būt vertęs, jei ne angličokas.

— Et, angličokai su prancūzais ir pardavė Gitlieriui ir austrijokus ir čiekus. Važinėjo tada, važinėjo, vainos, regit, bijojo. Gitlierius kiek norėjo, tiek ir pasiėmė. Niemčiaus dabar visi bijo. Su visais niemčius, kaip nori, taip daro. Sako, žydų gazetasu rašo, tik su Lietuva Gitlierius nori geruoju gyvent. Regi, Lietuva biaurybėms duoda duonos ir kiaulių. Ė niemčiai dabar visas varles praryt, kad įmanyt.

— Gal jau ir prarijo, kas ten juos žin. Ak, vainoj būdavo vaikščioja pabaliais ir varsto ant štiko. Paskui kepa. Ir aš ragavau. Biaurybė atkišo ir sako: „essen". Pasiraukiau, bet ne velnią darysi, nurijau. Tokia slidi. Tada vėl klausia, „Šmekt gut?" „Gut"— aš jam sakau.

— Apie varles pradėjo. Dabai, sakė, kad niemčius turi tokias armotas, iš kurių Amerikon gali nušauti. Tai ko jam bijot. Tegu ten sau, ką nori, prieš juos ūtura, ė anies paleido šrapnelį, ir gatava.

— Misliji, taip lengvai ir paleis.

— Ė sužinos iš kur gal?

— Nebijai, visų nebloga uoslė.

— Regi, visakas būt gerai,—krapštė pakaušį Dimeika, — kad tik nebūtų taip brangi druska ir žibalas. Šitie daiktai, bra, mūs žmogų papiauna.

— Ė kaip vėl su rugių kainom? Rudenį parduodi pusdykiai, ė pavasarį trigubai, keturgubai turi mokėti.

— Tai da užmokėt ne kas, tik nėra kuo moka.

— Šiemet, sako, nei bulvių, nei kitų sėklų neatveš. Žydai, kiek norės, tiek ir lups.

— Ir reikia jiem, bra, Gitlieriaus. Kitaip anies mus suvis užkamuos.

Vyrai išsiskirstydavo nieko ypatingo nenutarę. Jie ir negalėjo nutarti. Tik susiėję skųsdavosi blogu gyvenimu, negerais laikais. Minėdavo dvarų dalinimą, ligas ir ligonių kasas. Liovėsi net apie vaikų mokymą kalbėti. Anksčiau Ramutiškė buvo jautriausia. Keli mokytojai, po vieną ar du vaiku teturėdami, pasėdėję savaitę ar dvi, turėjo išvažiuoti. Užsispyrę buvo savo vaikams savos mokyklos, ir gana. Uždarius tą, savo vaikus mokė namie. Mokytojas pats ateidavo jų pirkiosna, gerdavo drauge su visais iš pakrosnių einantį nemalonų kvapą, rankiojo pasuolėmis striuokčiojančias blusas ir kitus gyvius. Maža išmokydavo, bet tėvai buvo patenkinti. Vaikai nei auti, nei vilkti sėdėjo namie, tupėjo šakalinėje, ar užsirišę akis gaudė vištas. Ir taip buvo geriau. Nors poterius lietuviškai, o ne kitaip išmokdavo.

Brėško pageltę rytai. Ties Ramutiškės kaimu kilo vyturiai ir plėšė savo giesmėmis tylą. Subudo ir sukilo kaimas. Su arklais ir akėčiomis ėjo tą dieną visi laukuosna. Saulė, lėtai pro rausvus debesėlius bekildama, lyg šypodamasi klausė artojus:

— Kuo jūs užsėsite tas visas ariamas ir akėjamas dirvas?

— Bus, padarys, — kalbėjo Viktoras Spėčiūnas, pargrįžęs namo, — pieną, regi, visi suneš jiem, ė išmokės, kada patiks. Ak, aš nunešiau, tai tu man ant daikto pinigus mok. Ė dabar da nuo karvės po penkis zlotus pajaus duok. Ė užeis kokia, vėl po penkis. Pažįstu aš šitokius. Nemažiau svieto regėjęs už tą mokytojėlį. Da jam apie tai ir nesisapnavo, kur aš buvau.

— Bet tu vis, Viktorai, nenutyli. Kur kas, ė tu vis inšoksi, kaip tas šuva miešiman.

— Tai gerai, kaip tau regis, dabar kai karvės visų susteliavo, tai atvažiavusiem poneliam ir atiduodam tą paskutinį pieno šlaką, patys badaudami ir juodaudami?

— Lygiai tave kas verčia? Tu nenori,—neduok. Ė rasis tokių, kurie duos. Kam tau atkalbinėti da.

— Lyg aš noriu, kad kiti neneštų. Neš, tegu neša — Dieve, jiem padėk. Tik aš—tai jau ne. Da, ūn, mokesčiai, kad juos kur perkūnas, reikia aptildyt, ė tai paskutinę karvę iš tvarto ištemps.

— Regi. Ė taip pamėgintum nešioti vieną mėnesį, kitą... Dabai, kiek prisirinktų.

Viktoras Spėčiūnas naujai įsikūrusion pieninėn pieno vistik nenešė. Kiti ramutiškiai, kiek kas turėdamas, tempė ir tempė, patys likdami be lašelio. Paskiau įpręto žilinti viralą ir kruopas tuo jau nugriebtu, vadinamu pikliuotu bei maltu. Kai kurie net sakė, jog nėsą jokio skirtumo.

Viktoras Spėčiūnas mokesčiams apmaldyti išvedė žiemamitę telyčią ir už dvidešimt tris zlotus paliko miestelyje. Žydas dar iščiupinėjęs pasakė:

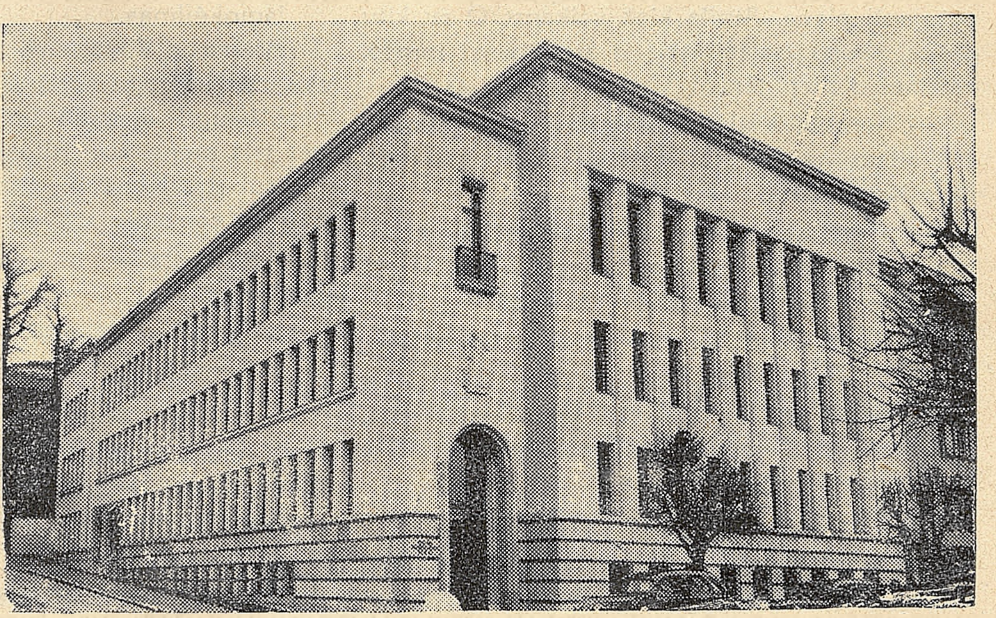
— Šitokia piaut iškada, tik sudergsi. Reikia duot paganyt, gal atsigaus.

— Pamislyt tiktai, — graužėsi grįždamas namo Viktoras, — už kakinį moka aštuonis, devynis zlotus. Ė čia ne trys kakiniai ir ne keturi. Vienas kailis trylikos vertas. Mėsą, tai jau biaurybės dykiai ryja. Už kilią po aštuoniasdešimt. Taigi ten da pusė kaulo. Iš šitokios telyčios šimtą kilių biaurybė padarys. Ir jam neapsimoka da.

Tą dieną vyrai, kurie nešė pieninėn pieną, gavo pinigus. Kas penkis zlotus, kas penkioliką. O buvo ir tokių, kuriems penkiasdešimt prieš akis nušvito. Varteliojo tie pinigą iš visų pusių, čiupinėjo, lyg norėdami geriau įsitikinti, ar tai tikrai jie tokį brangų popieriuką rankose laiko.

Viktoras dar vis galvojo kitaip, negu dauguma. Jam vis dar regėjosi, kad čia esanti kažkokia apgavystė, kažkokios suktybės. Maža to pieno teturėjo, bet ir nenešė.

Viktorienė eina Juodąją pamelžusi, priejuoste melžtuvę pridengusi, lyg bijodama, kad kas nors nepamatytų, kiek ji pieno neša. Žinia, visokių žmonių akių esama. Tuoj pienas nutrūksiąs, tuoj pradėsiąs trauktis. O dabar dar nėsą ko rūstauna. Duodanti neblogai, nors ir menkai šeriama.

Naujai pastatyti Lietuvos Prekybos, Pramonės ir Amatų Rūmų namai.

J. GLAUDELYS

Gervėčiai — lietuviškoji sala

Viduramžiai, tai lietuviškojo genijaus triumfo ir pergalės gadynė. Tik viduramžiais prieš Lietuvos valdovus lankstėsi Maskvos ir Naugardo didikai, tik viduramžiais Lietuva buvo nuo marių ligi marių. Bet tais pačiais viduramžiais lietuviškos galybės pagrindas ėmė silpnėti, trauktis ir siaurėti. Tuo pačiu metu, kai Lietuva valstybiškai ėmė stiprėti ir kaskart vis naujus žemės plotus kitiems atiminėti, lietuvių tauta etnografiškai pradėjo trauktis. Ne tik jos bajorija atkrito nuo gimtojo kamieno, bet taip pat dalis liaudies, o ypač pakraščiuose gyvenanti, pasidavė nutautėjimo bangai ir išsižadėjo savo gimtosios kalbos. Taip, bajorija išsižadėjo visko, o liaudis tik kalbos. Liaudis pasiliko savus papročius, savą tautodailę, savus tautiškus rūbus... Kad taip yra, galime įsitikinti Krėvės ir Molodečno apylinkėse.

Lietuviškojo gaivalo silpnėjimas anksčiausia pasireiškė rytuose. Iš rytų lietuvystė pamažu ėmė trauktis. Kadaise lietuviškas Naugardėlis, lietuviška Krėvė liko svetimųjų tautiniais lizdais. Ilgainiui nutautėjimo banga pasiekė net Vilnių. Pagaliau plačia savo iltimi mėgino grasinti dargi Kaunui.

O vis dėlto nutauto tik labiausiai užatakuoti pakraščiai. Antra vertus, net tose nutautėjusiose marėse, dabar mums jau visai svetimuose plotuose pasiliko dar lietuviškos salelės, tvirtai ir atkakliai gynusios ir tebeginančios savo brangiausius turtus, sentėvių palikimą. Nors vėtros ir ūkanos aplinkui siautė ir tebesiaučia, bet jos herojiškai grūmėsi ir tebesigrumia dėl lietuvystės, dėl savo kalbos ir senovinių papročių. Zietela, Lazdūnai, Gervėčiai — tai gyvieji mūsų tautinės stiprybės ir didelio atsparumo paminklai. Šios lietuviškos salos yra patikimiausi liudininkai, kaip toli mūsų tautos siekta ir kokią yra jos etnografinė siena.

Lygiai pusiaukelyje tarp Vilniaus ir Naručio, plačioje lygumoje, kurios viduriu vingiuoja Aluošios upytė, driekiasi jau baigiamos viensėdžiais skirstyti lietuvių trobos. Nedaug jau jų beliko. Diena dienon vis nuimami nuo jų fronto seni šildai ir kabinami nauji. Diena dienon jau, palyginti, mažas ratas dar labiau siaurėja ir siaurėja. Kiekvienais metais, kiekvienu pavasariu atklydę, nežinomi ir smarkūs vėjai plėšia nuo ilgaamžio ąžuolo ne vieną lapą, bet visą šaką; o kartais net stuobrio dalis laužte atlaužiama ir neša-

---

Numetusi klumpes, ligi viršaus apskretusias mėšlu ir purvais, paplauna puodynes, košia šiltą, putojantį pieną. Atpila kiek vaikams. O su kitu greitai skuba pas kaimynę ir atmatavusi įprašo, kad neštų pieninėn.

— Kūmute, atsilyginsime. Vyras nešt nenori, ė skatikas nėra iš kur paima. Sakau, vis kaip nors išsiversime.

Taip per keletą dienų Viktorienė žilino kruopas ir viralus tuo maltuoju pienu. Viktoras lyg ir suprasdamas sykį per pietus pasakė:

— Kuris galas su tuo tavo balinimu, nežėri nė kiek.

— Aš ir pati nebežinau,— Viktorienė rausta, nori susilaikyti nepasakiusi, jau išsižioja sakyti, bet vyras jai užkerta:

— Čia jau kuris perūnas yra.

Diena po dienos vis neša pavasario šilimą, tuština Ramutiškės žmonių vidurius. Dažnam jau seilės varva nebesulaikomai, bet pieną neša ir veža pieninėn jau visi.

Išmokėjimas.

Ateina ir Viktarienė. Gauna 6,72. Pinigus skarelės kampan surišusi, skuba parnešti vyrui, pasidžiaugti linksma žinia. Iš jų pajaus neims per tris mėnesius. Bijosi pradėti, gali dar vyras subarti, iškolioti. Atrišo skarelės kampą ir pabėrė ant stalo sakydama:

— Va, diedai, bėdujai agniaviem, kaip tik bus gana.

— Ė iš kur paėmei?

— Už pieną.

— Už kokį pieną? Ką tu čia dabar man?

— Regi, aš vogčiom nuo tavęs nešiojau pieninėn. Todėl ir kruopos buvo tik pražilintos. Ė dabar grošui skylė yra,— ir užlopysim.

— Reikėjo tau šitaip...

Viktoras nepatenkintas. Bet pinigas jį ge-

ma į svetimus pušelynus. Milcėjos, Gudzinykai, Užupis, Galčiūnai, na, ir patys Gervėčiai — tai jau baigiančios lūžti šakos, be kurių senasis kamienas ir jo būklė žymiai susilpnėtų. O dirvožemis tam ąžuolui neskirtas naujais lapais lapoti ir šakomis šakoti. Tas dirvožemis amžinų kovų taip nualintas, taip išvargintas, kad jame išaugęs ąžuolas vargiai didesnę audrą beišlaikytų.

Jei dar senajam ąžuolui galima būtų duoti sviežių syvų, jis tikrai atgytų, sustiprėtų. Tiesa, gal jau neaugtų, gal senų šakų neatgautų, bet pasidarytų atsparesnis visokioms audroms ir vėtroms.

Viduryje Gervėčių lietuviškos salos, kurią dabar jau vos tik keturių tūkstančių dūšios sudaro, įsirėmusi į dangaus skliautą stovi puošni, gotiko stiliaus bažnyčia, pastatyta lietuvišku prakaitu ir kruvina kapeika. Ji sunkiai kelia ant savo sprando aukštą varpinyčią, kuri nuolat ir be paliovos kovoja, grumiasi, nepasiduoda nei šiurpiam ryčiui, nei aštriam ir sausrą nešančiam piečiui. Ji, kaip ir mūsų valstietis, nuolat spiriasi. Bet ar ilgam?

Varpinyčia kovoje nekitėja. Bene tik tiek, kad dėl senumo silpsta. O žmogus kovoje arba žūsta arba sutvirtėja. Kova žmogų užgrūdina, padaro atspariu, užsidariusiu, kiekvieną įtariančiu ir atkakliai užsispyrusiu. Kova išmoko žmones vieningai, petis į petį ginti save ir savuosius. Kova priverčia pamiršti asmeniškas neapykantas, vaidus. Kova suburia visus prie vieno tikslo.

Aršioje ir žiaurioje, nors labai tylioje, kovoje išaugo gervėtiškis lietuvis.

Jis didelis nenuorama; turguose moka apivaras paleidęs parizikuoti, su kaimynu už gaidį susipykti ir visą savo ūkį teismuose praleisti; jis sugeba ir pas Joselį užėjęs su gera draugyste visą pasėlį baltakėje paskandinti. Bet atėjus bendram reikalui, gervėtiškis užmiršta viską; užmiršta visus asmeniškumus ir tvirtai stoja vienon linijon. Bendram reikalui Gervėčiuose esti ir bendros jėgos. Sakysim, skirstomas kaimas viensėdžia's. Talka. Aplinkiniai sodžiai be didelių prašymų ir be jokio užmokesčio bematant perveža naujakurius kaimynus. Reikia vakarą surengti - jaunieji vienas per kitą grūsis, kad kaip nors galėtų gauti rolę ir palinksminti savus tėvus ir kaimynus. Ruošiamas Naujų Metų sutikimas—visas jaunimas in corpore. Ne vieno kaimo, bet visos salos bendrame pobūvyje. Šokiai kuriame nors kaime— visi kartu. Užkabina gudas „girgūną" (taip vadina gudai lietuvius), visi kaip mūras išvien. Žodžiu, vienas už visus, visi už vieną.

To juos išmokė bendras gyvenimas, bendri nepasisekimai, bendri džiaugsmai ir bendri priešai. O priešų daug. Iš visų pusių. Aplinkui. Gervėčių lietuvis jaučiasi prispirtas prie sienos

---

riau nuteikia. Juk neseniai už triskart tiek jis žiemamitę paliko. O čia lyg kas dovanai davė.

— Gal ir neblogą interesą turėtum. Ak, daugelis neša ir paima, kurių galų mum nenešt. Kiba tų kelių grošų niekas susukt nepaskvapys.

Taip Juodosios pienas tekėjo pro mašinų lėkštutes, čirškė kanalėliais, išsiskyręs į grietinę ir melsvą skystį. Grįždavo atgal į puodus, ėjo namo ir buvo valgomas su tokiu pačiu pasigardžiavimu, su kokiu ir seniau. Bet vis kas mėnuo gaudavo apie desėtką zlotų, kurie buvo taip reikalingi ir taip sunkiai gaunami.

— Jūs, bra, neūturkit man, — kartą plėšėsi Viktoras prieš kaimynus,—pieninė geras daiktas. Kai jon nenešėm pieno, visaip priseidavo: ir be druskos, ir be žibalo. Ė dabar suvis kas kita.

— Tai kas, ūn, tie visi pieninykai, dabok, kaip ryja. Ė mes kaip buvom alkani, taip ir likom. Ir da išpliūšuoto pieno prigėrę.

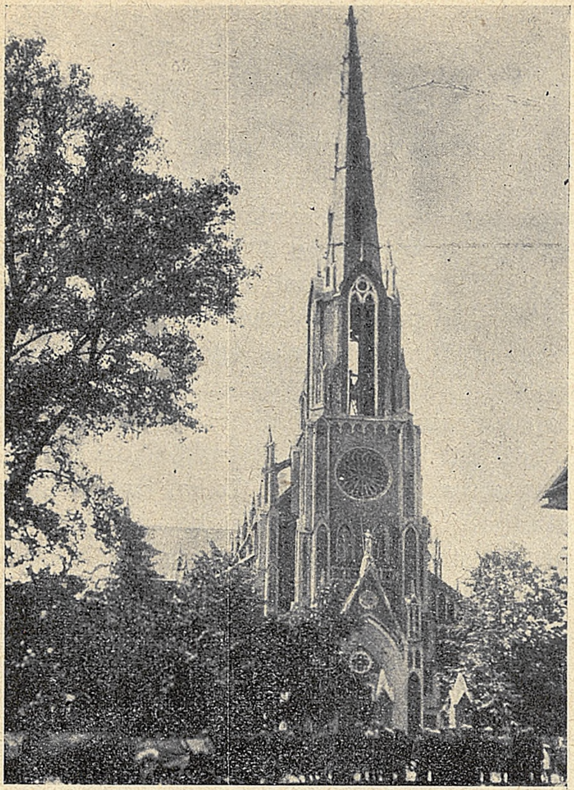
— Bet gi pinigų gaunam.

— Jau, bra, šiandien kas pieninėn pieno neneša, tai tik durnas. Mano Juodosios pienas, padabosit, mane ant kojų pastatys. Upe jis iš jos tešmenio plauktų—visą pieninėn paleisčiau.

— Dabok, Viktorai, kad tavo Juodosios pienas nepajuodautų, kai tik lauku būna.

— Bra, po rugiam perku kitą karvę. Dobilai, dėkui Dievui, šiemet derėjo. Kitimet bus suvis kita. Sako, burokai labai gelbsti. Valiai, sėsme burokus ir šersme karves. Kituos šonuos, ūtura, iš pieno velniai žin kiek pinigų priskrauna. Kuom mes blogesni ar durnesni.

Taip laukė Spėčiūnas, visas Ramutiškės kaimas ir visa apylinkė naujų laikų, tikėdamiesi daugiau duonos ir skatiko.

Gervėčių parapijos bažnyčia.

ir paskirtas mirti, bet yra pasiryžęs kovoti iki paskutinių jėgų.

Gervėčiai tuo būdingi, kad neturi ilgaamžių žmonių. Todėl gal nebus keista, kad gervėtiškiai neturi jokių istorinių padavimų. Netgi baudžiavos laikai mažai dainomis apdainuoti, mažai pasakomis apipasakoti. Apie Napoleono žygį tik tiek galima sužinoti iš mūsų kaimiečių, kad prancūzai labai šalčio bijoję ir tvartuosna lysdavę šildytis, trobų vengdavę, nes vietiniai nebuvę jiems draugingi. Pataikydavo juos miegančius verdančiu vandeniu mirtinai apsmukinti.

Iš baudžiavos laikų yra likę tik trys paminklai, apie kuriuos žmonės nelabai noriai pasakoja. Netoli Rimdziūnų kaimo guli „ašarų akmuo", ant kurio to kaimo savininkai Chomskiai muždavę baudžiauninkus. Stovėdamas prie šio akmens, musų kaimietis visuomet išdidžiai jaučiasi. Visuomet pažymi, kad ainiai tų, kurie jų protėvius mušė, taip nusigyvenę, jog dabar valstiečiai tik iš malonės su jais skaitąsi.

Antru paminkliniu pastatu yra Miciūnų galulaukėje stovįs ženklais nužymėtas trikampis akmuo. Pastatytas jis antrajam lenkmečiui atminti. Netoli nuo Gervėčių žuvę beveik visi bajorėliai kovoje su reguliaria rusų armija. Žmonės bajorų kovoje nepalaikė, o dabar tik su ironijos šypsniu apie tai užsimena.

Trečiasis paminklas, deja, nėra akmuo. Tuo paminklu yra gyvi žmonės. Visas kaimas. Dar baudžiavos laikais Sakalaičių dvarininkas išsimainęs iš Gervėčių bajoro Domeikos už medžioklinį šunį visą kaimą, kuris tada buvęs Glemboko apylinkėse. Dvarininkas atsigabenęs juos savęsp ir apgyvendinęs arčiausia dvaro. Dabar tie žmonės dedasi didžiausiais lietuvystės priešais Gervėčių saloje.

Gervėčiuose lietuvystė jau nyko. Bet štai 1905 m. Europos Rytai sujudo. Galinga Rusija susiūbavo. Jos slėniais ir lygumomis nuskriejo malonus vakarys, prieš kurį sudrebėjo caro sostas ir atlyžo žandarai. Gervėčiai atgijo. Galingos vilnys pagavo pilksermėgius ir stūmė gyvenimo sūkuriais naujuosna keliuosna. „Pa dikim stepiam" keliuose ir vieškeliuose aidėjo dieną naktį. Prie kažko rengtasi, kažkas galvota, kažko ypatingo laukta. Pagaliau Varnionyse, kaimyniniame Gervėčių valsčiuje, šaukiamas mitingas. Mitingas pareikšti ir mūsų valstiečio valią ir norus. Mitingą vedė du broliai Svilai, Varnionių valsčiaus gyventojai. Buvo sugudėję ir laikė save lenkais. Gervėtiškiai tame mitinge dalyvavo pasyviai. Stebėjo. Bet stebėjo atsidėję, gerdami kiekvieną žodį, kurs piešė naujus laikus. Laikus laisvės, gerbūvio ir lygybės. Iš mitingo gervėtiškiai grįžo apsvaigę. Namie nerimo, tarėsi. Po ilgų ginčų pagaliau ryžos „susimesti" ir deleguoti du savus atstovus į revoliucinį suvažiavimą Vilniuje. Tada Gervėčiuose nieks dar neturėjo lietuvio sąmonės. Tada dar tik skirta žmogus nuo burloko ir katalikas nuo pravoslavo.

1905 m. revoliucija gervėtiškius išjudino. Parodė, kad galima gyventi kitaip, negu jie iki šiol gyveno. Jų ponai kitaip už juos gyveno, bet jiems netgi galvon neateidavo, kad ir jie gali ir turi pilnas teises panašiai gyventi. Tie metai praplėšė jiems akis.

Kaip tik tuo metu pasirodo Gervėčių padangėje kun. Jezukevičius. Tai buvo tautiškai susipratęs ir pilnas energijos lietuvis kunigas. Tiesa, pakliuvo jis Gervėčiuosna ypatingu būdu. Tuo laiku, tiksliau sakant, dar prieš revoliuciją Gervėčiai turėjo labai šviesų ir tolerantingą kleboną. Jis, nemokėdamas lietuvių kalbos, negalėjęs klausyti žmonių išpažinčių. Tada dar

reta kas mokėjęs kitą kalbą, o ką jau ir bekalbėti apie moteris, kurios be Gervėčių bažnyčios ir savo namų daugiau nieko pasaulyje nematė. Suprasdamas padėties keblumą, kunigas paprašęs vyskupą, kad jam duotų lietuvį vikarą. Vyskupas sutikęs, ir kun. Jezukevičius atsidūręs Gervėčiuose. Žmonės pasakoja, kad buvęs labai geras žmogus, energingas ir kitoks, negu visi kiti kunigai. Buvęs lietuvis ir su žmonėmis kalbėjęs tik lietuviškai. Tai buvo bene pirmas dvasiškis Gervėčių parapijoje, prabilęs į tikinčiuosius jiems suprantama kalba, jų kalba, o ne ponų. Dirbęs kiek tik galėjęs ir kiek tik jėgos bei sąlygos leidusios. Bet pirmus ledus pralaužti buvę labai ir labai sunku. Patys žmonės žiūrėję į jį su nepasitikėjimu. Jiems buvo neįprasta ir keista. Toks asmuo, kaip kunigas, kalba „piemenų" kalba. Kas tai matė. Dar niekad nesą taip buvę. Bet kun. Jezukevičiui vis dėlto pavykę pralaužti pirmuosius ledus. Prijaukinęs žmones prie lietuvių kalbos bažnyčioje. Daugelis jau dalyvaudavę lietuviškose procesijose, nemaža mokėję lietuviškų giesmių.

Po kun. Jezukevičiaus atvyko Gervėčių parapijon dar didesnis lietuvystės entuziastas ir jos platintojas, negu kun. Jezukevičius, nors klebonas jį apibrėžęs, kad esąs „mniej czerwony Litwin". Tai kun. A. Jakovanis. Gervėčiai paskendo lietuviškoje spaudoje. Nieks nepirko, nieks savo skatiko neįdėjo, bet kiekvienas skaitė, turėjo ką skaito ir buvo kam pamokyti skaityti. Taip prieš karą, per karą ir po karo*). Atsimenu, dar smakru stalo nesiekiau, kai vieną subatvakarį kun. Jakovanis, susišaukęs vienon trobon visus Miciūnų kaimo vyrus, mokė lietuviškai giedoti. Moterys mokėjo. Bet vyrai, būdami šaltesni ir mažiau bažnytiniais reikalais siedodamiesi, lietuviškom giesmėm visai nesidomėjo. Kunigas privertė ir vyrus giedoti. Ne barniais iš sakyklos, bet geru žodžiu ir pamokymu; Gervėčiai pradėjo busti. Senis ąžuolas gavo šviežių syvų, atkuto, sustiprėjo, naujais lapais sulapojo.

Bet atėjo 1935 — 6 m. Ąžuolas vėl ėmė silpnėti. Ir vėl krenta lapas po lapo, o kartais net visa šaka. Tyliai, be mažiausio traškesio, krenta žemėn. O kiek jau šakų yra, kurios vos tik besilaiko senojo kamieno. Jos reiktų paremti, kaip paremiamos obelies šakos.

---

*) Pirmas lietuviškas laikraštis Gervėčiuose buvo „Lietuvos Aidas", nežinau, katro kunigo atgabentas.

Pravartu būtų užsiminti ir apie Gervėčių salelės žemės ūkį. Trumpai. Pusė lietuvių gyvena kaimuose, kita pusė viensėdžiuose. Dauguma dar savo ūkius tvarko trilaukio sistema. Mineralines trąšas vartoja minimalinėmis dozėmis. Gyvulius šeria nei kiek ne kitaip, negu jų tėvai ir protėviai šėrė. Tik žemę purena visai kitaip. Plūgas, geležinės akėčios, drapokas. Tik šie įrankiai Gervėčių laukuose tematomi. Kulia, vėto, akselį piauna irgi kitaip. Kuliamoji mašina, „maniežius", arpas pavaduoja senus įnagius. Javų jau pusė po dalgiu gula. Dabartiniu laiku ypač kyla gyvulių ūkis, bet bekonų gervėtiškiai nemėgsta. Kurgi! Jie daugiau suėda, negu patys verti. Geriau savą veislę palaikyti. Kad taip yra, tai ne žmonės kalti. Žmonės pakeistų, visai kitaip tvarkytųsi, bet trūksta... na, trūksta tų, kuriuos kešenes iškratę atiduoda valsčiui. Kad taip daugiau paliktų, būtų visai kas kita. Visi pasėliai gautų mineralinių trąšų, galvijai runkelių, kiaulės bulvių, na, ir miltų. Bet, deja, sekvestratorius viską nujoja, ir tai nesugrįžtamai. Kaip balon prasmenga visas prakaitas ir triūsas. „O gal gi pakitės; duok, Dieve" — tiek teišgirsta kiekvienas visų skundų ir aimanavimų gale.

Kad gervėtiškiai nori planingiau tvarkytis ir produktingiau savo ūkį naudoti, liudija tas faktas, jog beveik kiekvienas jų skaito spaudą, ypač „Ūkininką". Gal kam ir keista. Skaito spaudą ir nenutraukia su trilaukiu, kuriam spauda yra paskelbusi mirtiną kovą. Bet reikia atsiminti, kad Gervėčiai yra bene konservatyviškiausias lietuvių tautos kampelis. Mūsų kaimietis yra taip prisirišęs prie visa to, ką protėviai paliko, kad tame palikime mato tik pačias gerąsias puses. Spauda įtikina smulkmenose, bet pagrindiniuose dalykuose ne. Gal gyvas žodis daugiau paveiktų? Bet kas gi prabils į mūsų kaimietį gyvu žodžiu ūkiškais klausimais? Tiesa, turim jau tiek savų agronomų, kad duonos jiems kartais tenka svetur ieškotis. Matyti, mūsų agronomai nėra mūsų kaimui skirti. Ot, čia ir glūdi viso blogumo priežastys. Kaip mano tėvas, taip ir kiti mano kaimynai kur kas daugiau pralaimi, tvarkydami ūkį „senykščiu" būdu, bet to jie nemato. Jie mano, kad taip darant yra pigiausia ir praktiškiausia, nes per amžius išbandyta. Inovacijai skirtą kapitalą kiekvienas pamato—ir tai dar paryškintomis spalvomis. Jie yra šventai įsitikinę, kad kiekvienai inovacijai visuomet reikalinga kur kas didesnė suma, negu paprastai. O jų nuomonės

klaidingumo nėra kam įrodyti. Be to, aišku, medžiaginės sąlygos yra didele kliūtimi žengti priekin. Juk mūsų valstiečių ūkiai yra pernelyg maži. Prieš karą, dar kaimuose gyvenant, daugumą ūkių sudarė pusvalakiai ir ketvirtokai. Pagaliau dar po karo iki 1930 m. didesnio ūkių smulkėjimo nesimatė. Kaip prieš karą perteklius emigruodavo Rygon, taip po karo kaupas nuplaukė Argentinon. Bet sustojus emigracijai, imta ūkius plėšyti. Seniau dalindavosi ūkius tik broliai; seserys prie ūkių neturėjo mažiausių pretensijų; po karo prisidėjo prie ūkių plėšymo ir seserys. Dabar pusvalakinį jaunikį sunku rasti Gervėčių padangėje. Po kojom maišosi vis „šeštokiniai", „devintokiniai". Dabar pirmas klausimas, kurį išgirsta jaunikis piršliuose iš savo sužadėtinės, yra: kiek turi ha ir kokia šeimyna. Mat, jau daug aplinkinių kaimų išsiskirstė viensėdžiais, o viensėdžiuose tik ha ir ha. Iš lietuviškų kaimų viensėdžiais yra išskirstyti šie kaimai: Gervėčiai, Miciūnai, Gaigaliai, Mockos, Gėliūnai, Galčiūnai, Gudzinykai. Kaimuose dar pelėja: Girios, Knistuškės, Milcejos, Pelegrinda, Petrikai, Rimdziūnai, Kerplėšinė.

Žemė Gervėčių padangėje nėra derlinga. Su daugeliškėnais ir lygintis negalima. Pas mus molio reikia su žvake ieškoti. Derlingiausia žemė, tai Gervėčių dvaro, nors užpernai tyrinėjusi „žemės rūšiavimo komisija" pripažino, kad Gervėčių dvaro žemės yra 3 rūšies, o aplinkinių kaimų 2—3. Tokiu komisijos „teisingumu" valstiečiai buvo nustebinti. O juk pagal rūšį skirstomi mokesčiai. Nereikia manyti, kad visa žemė yra 2 — 3 rūšies. Tokia ji tik daržuose, kur nuo amžių tręšta. Toliau nuo kaimų esančias žemes komisija priskirdavo prie 5—6 rūšies. Pasitaikydavo vietomis net 7. Tą žemę užtenka tik paarti, o užakėja paprastai vėjas. Bet tokių vietų pasitaiko tik rytinėje Gervėčių lietuviškos salos dalyje, vakarinėje žemė kiek gerelesnė.

Mūsų žemės derlingumą geriausiai vaizduoja skaičiai: 8 ha ūkininkas (buržujus, nes vidutiniški ūkiai 4—6 ha) gali išlaikyti 1 arklį, 2 karves, 4 avis, 2 penimes kiaules ir 6 — 10 vištų (žąsys, antys ne visuose kaimuose yra auginamos). Iš žemės gauna vidutiniškai: 20 kapų rugių, 4 vežimus dobilų, apie 7 avižų, 6—7 kapas miežių ir apie 100—150 pūdų bulvių. Kai kurie dar prie to prideda šieno porą vežimų, na, ir grikių. Tai ir visos pajamos, o apie išlaidas geriau jau neminėti. Dažnai esti taip, kad iš 4 ha ūkio turi misti 9—11 asmenų. Pavasarį badas, galvijų šėrimas stogo šiaudais ir neužsėti laukai. Štai ir viskas.

Kai jau bent prabėgomis suminėjau apie spaudą, negalima tylomis praeiti ir pro lietuviškos spaudos plitimo sąlygas. O tos sąlygos tikrai nepavydėtinos. Aišku, tas, kuris skursta, negali laikraščių skaityti. Viena, kad jam net pigiausi laikraščiai vargiai prieinami; antra, kad varge skurstančio dvasinis būvis nėra tinkamas spaudą skaityti; trečia, techniškos kliūtys pastoja kelią. Vis dėlto blogiausia, kad dažnas mūsų valstietis nemoka skaityti. Pasitaiko ir tokių kurijozų, kad šeima gavusi laišką negali jo perskaityti, nors tos šeimos kai kurie nariai septynerius metus lankė valdišką mokyklą. Analfabetizmas ir grįžtamasis analfabetizmas yra šiandien dar bene didžiausia kliūtimi lietuviškai spaudai plisti. Kalbu ranką padėjęs ant krūti-

Gėliūnų kaimo audėjos.

nės. Mūsų saloje tokia padėtis: Kiek „Ryto" mokyklos paruošė skaitytojų, tiek mūsų spauda jų dabar ir turi. Naujų nepriauga. Jų neprileidžia įvairūs vėjai, bet analfabetizmas bene stipriausia priežastis.

Lietuviškų Vilniaus laikraščių bene labiausiai yra paplitęs „Aidas". Į Gervėčius ateina jo apie 150 egzempliorių. Žinoma, galėtų būti kur kas daugiau. Jei kas antras mūsų kaimietis prenumeruotų laikraštį, tai susidarytų apie 500 prenumeratorių. O tai galima būtų padaryti. „Vilniaus Žodžio" gaunama kiek mažiau. Prenumeruoja jį daugiausia jaunimas. Dabar diena dienon „Vilniaus Žodžio" populiarumas auga. „Vilniaus Aušra" turi dar mažesnį pasisekimą. Ją skaito tik senimas ir vaikai. Atsilanko čia taip pat ir „vienkartiniai", bet šie Gervėčiuose neturi pasisekimo. Jeigu juos iš viso skaito, tai tik vienas kitas lietuviškos spaudos entuziastas.

Vienas naujo lietuviško knygyno darbininkas klausė mane, ar mėgsta gervėtiškiai knygas. Atsakiau, kad nežinau, nes nei pas vieną savo kaimyną nemačiau ne tik lietuviškos, bet ir jokios knygos. Mūsų kaimui knyga yra per brangus dalykas. Tiesa, kai buvo lietuviškų draugijų knygynėliai, tai nebuvo to nario, katras nebūtų perskaitęs viso knygyno. Kad gervėtiškiai mėgsta knygas, tai bylote byloja ir šis faktas. Kai parvažiuoji namo atostogų, tai draugai neduoda ramybės, klausinėdami, ar neparsivežei knygų. Žodžiu, mūsų kaimas norėtų lietuviškos knygos, bet ji jam neprieinama.

Kiek bažnyčia nusipelnė, gaivindama lietuvystę Gervėčiuose, tiek dabar ją griauna arba stengiasi griauti. Nauji vikarai pradeda sekti 18 amž. kunigijos pėdomis. Atrodytų, lyg jie būtų įsitikinę, kad Dievui lietuviškos maldos yra nemalonios, ausį rėžiančios. Todėl išsijuosę, saldainių prijuostes prisikrovę, meilių žodelių pilnomis burnomis nešini jie eina ir skelbia mūsų liaudžiai Dievo žodį, bet ne mūsų kalba. Niekis, kad pats Dievas pasakęs eiti į visas tautas ir skelbti jo žodį žmonių kalbomis. Net keista. Kai tik lietuviškų pamaldų sekmadienis, tai, žiūrėk ir birbia kunigas kitur mišių laikyti, kad tik „pakarnos" avelės bendrose pamaldose nedalyvautų. Įdomu, kodėl nenuvyksta pas lietuvius, kai bažnyčioje būna kitomis kalbomis pamaldos. Lietuviai juk irgi turi koplyčią. Matyti, ne visi katalikai lygūs. Vieni meilesni, kiti mažiau meilūs. Netgi lietuviškos vėliavos bijota įsileisti parapijos bažnyčion, kurios lygią pusę sudaro lietuviai. Bet kai sudegė klebonija, tai pareikalauta, kad visi lygiai mokėtų naujai statyti, visomis keturiomis spirtasi prieš lietuvių pasiūlymą, kad jie tik ketvirtadalį sumokėtų, nes tik tiek turi pamaldų. Piniginiuose reikaluose išlindo yla iš maišo. „Brangūs lietuviai, nors jūs mums nelygūs, bet mokėkit lygiai. Taip Dievas prisakė". Prašom. Taip maždaug pareiškė vikaras, įsiveržęs į bažnytinių reikalų tarybininkų posėdį.

Kad lietuviai visur liko posūniais, tai aišku. Negali jie niekur vieningai stipriau pasireikšti. Neturi jokių organizacijų. Tuo tarpu kiti turi viską. Ko tik siela trokšta. Turėjome seniau Liet. Šv. Kazimiero skyrius, Ūkio Draugijos skyrius, „Kultūros" skyrius, skaityklas. Galėjome šviestis ir mokytis, organizuotai gyventi. Dabar nieko neturime. Netgi ir vakaruškos sunku surengti. O kad gervėtiškiai organizaciniam gyvenimui yra subrendę ir nori organizacijų, bylote byloja kiekvienas buvusių draugijų istorijos faktas ir kiekvienas šiųdienio jaunimo žodis. Jaunimas nori, jaunimas laukia lietuviškų organizacijų. Nesvarbu, kokios, kad tik lietuviškos. Gali būti „Ūkio" rateliai, gali būti „Kultūros" skyriai, gali būti „Katalikiškos akcijos" skyriai. Nesvarbu. Kad tik lietuviški būtų, o to jau pakanka. Jaunimas tokiose organizacijose dirba noriai, dideliu pasišventimu.

Daugiausia savo skyrių Gervėčių saloje turėjo Šv. Kazimiero Draugija. Beveik kiekviename lietuviškame kaime buvo Šv. Kazimiero D-jos skyrius. Tuose skyriuose paprastai būdavo 15—30 narių. Beveik išimtinai jaunimas. Kai kurie skyrių nariai jau turėjo ir draugijos kepuraites, kurios kai kam labai nepatiko. Dėl tų kepuraičių ne vieno teismo susilaukė mūsų valstiečiai. Tų skyrių jaunimas dažnai rengdavo vakarus. Pereitų metų „Lietuviško Baro" viename numeryje A. Pangonis, rašydamas apskritai apie mūsų teatrą, tik kelius vakarus, įvykusius Gervėčių saloje, paminėjo; o jų buvo keleriopai daugiau. Beveik kiekvieną sekmadienį būdavo tai viename, tai antrame kaime vakaras. Jaunimas buvo pamiršęs „samagoną" ir „svincoukas", o rūpinosi šalia tiesioginio darbo vakarais, gražiomis pramogomis ir kultūringesniais pasilinksminimais. Jau buvo pradėta ir tautiškus šokius šokti. Dabar jaunimas jau vėl grįžta prie senų įpročių, kurie jiems patiems ir jų artimiesiems neša tik skausmą ir ašaras.

Tik vienoje srityje gervėtiškiai neparodė

Mockų kaimo vaikai žaidžia

judrumo. Tai kooperacija. Nors jie sudaro Gervėčių valsčiaus ir parapijos branduolį, tačiau neįstengė ir neįstengia tinkamai ir naudingai sutvarkyti savo pirkimo ir pardavimo reikalų. Čia jų iniciatyva yra minimalė. Yra Gervėčiuose kooperatyvas, bet nelietuvių rankose; yra pieninė, bet ir ta jau baigia slysti iš jų žinios. Žodžiu, negerai. Gal reikėtų ši sala arčiau supažindinti su kooperacija, paraginti, paskatinti. Galvoju, panaudojus tinkamas priemones, ir šioji sritis nedirvonautų.

Dar keli žodžiai apie gervėtiškių tarmę ir apskritai jų kūrybą. Jeigu pasirodo mūsų krašte mokyti filologai, tai pirmučiausia mauna Gervėčiuosna ir ten ieško deimančiukų. Na, ir suranda. Bent taip jie tvirtina. Gervėtiškių tarmė yra tuo svarbi mūsų kalbotyrai, kad jinai turi labai daug archaizmų. Be to, ji yra gyvas liudininkas, kaip palaipsniui skyrėsi dzūkai nuo cieksų. Gervėtiškiai sveria gal daugiau į dzūkus, bet turi savo kalboje nemaža ir cieksų ypatybių. Pvz., puncis, ciltas, medzias, unduo ir t. t.

Paskutiniais laikais gervėtiškių tarmė žymiai ėmė keistis. Iš vienos pusės seni, lietuviški žodžiai užleidžia savo vietą svetimybėms. Kalvė jau nusileido „kuzniai"; vietoje pėdos atsirado „sliedas" ir t. t. Kartais taip keistai iškraipomi svetimi žodžiai, kad net juokas ima. Gervėčiuose vadina nosinę „nasurka", teterviną „cecuruku" ir daugelį kitokių keistenybių vartoja. Iš kitos pusės su lietuviška spauda ateina ir nauji žodžiai, kurie pavaduoja svetimus ir negražius. Dažnai jau galima išgirsti bedieviu vadinant „bezbažniką", mušeika — „razbainyką" ir t. t.

Apie gervėtiškių kūribingumą labai maža galima pasakyti. Nei vienas mokslininkas, nei vienas tautosakos rinkėjas neužrašė nei vieno padavimo, išskyrus pasakas. O pasakų gervėtiškiai pasakoja daug ir gražių. Dainų gervėtiškiai mažai dainuoja. Jeigu dainuoja, tai tik mokyklose arba iš draugų gimnazistų išmoktas, o savų beveik ne. Viena džiugu pastebėti, kad lietuviška daina turi visuomet pirmenybę ir yra noriau dainuojama, klausoma, negu kitų tautų dainos. Gervėčiai garsūs dar savo tautodaile ir audiniais.

Kiek sprendžiu iš savo pokalbių su ne savos salos žmonėmis, tai visi yra tos nuomonės, kad Gervėčiai tautiniu žvilgsniu tvirtai laikos, kad jiems negresia mažiausias pavojus nutausti. Iš tikrųjų taip gerai nėra. Tiesa, per bažnyčią, per mokyklą, per valdžios įstaigas eina ištautėjimo banga ir nustelbia mūsų valstiečio tautinę sąmonę, bet ji nustelbiama kitais keliais ir truputį sudėtingesniais būdais. O viena didžiausių priežasčių, dėl kurių šiandien Gervėčiuose pametama protėvių kalba ir visa, kas yra lietuviška, yra mišrios vedybos. Šiandien gervėtiškiai nutausta tik per mišrias vedybas. Labiausiai susipratę jaunuoliai, vedę kitatautę, pamažu išsižada savos kalbos ir savų papročių. Nekalbu jau apie tas, kurios išteka guduosna, arba apie tuos, kurie nueina „ant namų" svečion šalin, bet ir tie, kurie pargabena marčias iš svetur, po poros metų namie kalba tik gudiškai. Ir jeigu vedybų srityje bus daroma taip, kaip iki šiol daryta, tai po 50 metų Gervėčiuose lietuviškai kalbančio reikės su žiburiu ieškoti.

Kita gana svarbia gervėtiškių nutautėjimo priežastimi yra komasacija. Pakol kaimuose gyveno, tai vis dėlto gudės išmokdavo lietuviškai. Mat, nuolatiniai artimi santykiai su kaimynėmis priversdavo jas prie to. O ką jau ir bekalbėti apie vaikus. Žaisdavo, išdykaudavo su lietuviškai kalbančiais vaikais ir nejučiomis patys išmokdavo. Viensėdžiuose to nėra. Kiekvienas gyvena daugiau savu gyvenimu, rūpinasi daugiau savais rūpesčiais. Rečiau sueina su kaimynu, mažiau turi bendrų reikalų. Vaikai tik mokykloje susitinka, o mokyklos dvasia, aišku, nėra palanki lietuvystei. Taip merdi ir nyksta lietuvystė išbarstytuose viensėdžiuose.

Jaunimas supranta šį pavojų ir stengias, kiek tik gali, kiek jo jėgos leidžia, užtvenkti upės bėgimą. Bet sunku prieš vėją papūsti, sunku pasukti gyvenimo bėgį naujais keliais. Kad dar būtų savos organizacijos, sava mo-

ŽINIOS IR ĮVYKIAI

RECENZIJOS

Vladas Radziulis. „NEDUOSIM SAVO ŽEMĖS“.

Vilniaus krašto lietuvių būties novelės. Išleido: Spaudos fondas. Viršelis: dail. V. Kosciuškos. Tiražas: 1000 egz. Spauda: V. Atkočiūno spaustuvė Kaune. Išleista: 1938.XI.30 d. Kaina: 2 litai.

Šiame rinkinyje yra keturiolika novelių: „Neduosim savo žemės“, „Prašoktos kurpės“, „Trys pūdai bulvių“, „Kaip šaltyšius dažė tvoras“, „Motina, kuri sūnų pardavė“, „Nedavė leidimo“, „Pasaka apie paskutinį kiauliuką“, „Gnieva“, „Pušis tarp dirvų“, „Kelias per pelkes“, „Gyvenkim kaip broliai“, „Dievo statula ežero dugne“, „Mirė girioje“, „Sėjos pradžia“. Puslapių yra 159; vidutiniškai imant, kiekviena novelė turi 11—12 puslapių.

— Kaip jūs manote, — paklausė, atsimenu, šeštoje klasėje pamokos metu prityręs pedagogas, — kas pradedančiam kurti yra lengviausia parašyti? — Nežinojome. — Eilėraštis,— paaiškino jis pats. Tuomet patys paklausėme, kas sunkiausia. Neabejodamas atsakė, jog novelė.

Nesistengdamas nagrinėti pateiktų įdomių mokytojo minčių, priminsiu vieną charakteringą dalyką. Gerų poetų pasaulyje yra daug: šimtai. Gerų romanų rašytojų irgi daug: šimtai. Dramų rašytojų taip pat daug. Tuo tarpu geri novelistai galima suskaityti pirštų pagalba. Paklauskim gimnaziją baigusį inteligentą, kokius žino garsius novelistus; jei prisimins nors Teodoro Štormo pavardę, tai bus dar labai gerai. Norisi daryti išvadą: — novelė yra sunkiausia rašyti: labiausiai reikalauja iš kūrėjo sugebėjimo.

Kodėl?

Todėl, kad čia rašytojas kartais vienu sakiniu, viena eilute, vienu žodžiu turi išreikšti tai, ką romane (turėdamas vietos) vaizduotų ir nagrinėtų dešimtyse puslapių.

Charakteringiausia novelės žymė yra plastiškas išsireiškimas. Žodį „plastiškas“ pavartojau ir toliau vartosiu prasme „daug nusakantis“, „vaizdus“, „ryškus“, „trumpas, bet aiškus“, nes kito geresnio žodžio negaliu prisiminti, o šis, rodos, minėta prasme dažnai yra vartojamas. Novelistas brangina žodžius, nes kiekvienas jų jam svarbus. Geras novelistas vienu sakiniu sucharakterizuoja kartais

---

kykla, savi kunigai, sava šviesuomenė aplinkui, tai būtų žymiai lengviau; bet kai viso to nėra, sunku. Gyvenimas rieda savais keliais. Nors beveik kiekvienas jaunuolis norėtų turėti lietuvišką šeimyną, bet geresnis kraitis, gražesnės akys ir kitoki sumetimai labiau veikia, negu tautiniai jausmai.

Gal ir galima būtų pakeisti šią padėtį, jei mūsų lietuviškoji sala turėtų daugiau inteligentijos, savos, lietuviškos, energingos inteligentijos, kurios santykiai su liaudimi būtų paremti nuoširdumu, kuri sudarytų vietos gyventojams pavyzdį ne žodžiais, bet darbais. Ypač svarbu, kad iš šio krašto kilę inteligentai palaikytų artimus, glaudžius santykius su lietuviškuoju sodžiumi, kad sugebėtų jam gyvenimo gaires nustatyti. Jei kartais nėra pasitikėjimo liaudyje sava inteligentija, tai todėl, kad inteligentų žodžiai ne visuomet derinasi su darbais. Sakysim, jei kalbam prieš mišrias vedybas, patys neveskim kitataučių, jei raginam skaityti savąją spaudą, tai ir patys nevenkime jos. Kiekvieną skirtumą tarp žodžių ir darbų liaudis labai greit pastebi ir dažnai padaro iš to net per toli einančias išvadas.

Gale belieka paminėti kiek yra davusi Gervėčių sala šviesuomenės. Iš mūsų krašto yra kilusi Br. Biržiškienė ir daug dar kitų žymių žmonių; bet ne visi jų pasiliko ištikimi savo protėvių palikimui; žymi dauguma nuėjo svetimiems dievams smilkinti.

Karo siaubui praėjus, daugelis mūsų jaunuolių stvėrėsi mokslo, bet dauguma jų gimnaziją ar tik pradėję ar įpusėję turėjo pasitraukti. Tokių Gervėčiuose yra daug, bet šiais laikais dauguma jų nusidangino į platųjį pasaulį laimės ieškoti. Iš pokarinių moksleivių tik du baigė aukštuosius mokslus, tai kun. Steponavičius ir dailininkas Vl. Drėma. Dabar iš Gervėčių salos turim 7 studentus, 2 matūralinių kursų lankytojus, 6 gimnazistus, 1 liciejistę ir didelį būrį amatininkų, besimokančių Vilniuje.

Tikėtina, kad šie žmonės nuves savąją gimtinę „naujais atgimimo keliais“.

veikėjo orujas ir vidaus savybes. Tame slypi novelisto genijus, tuo jisai gali pasigirti esąs novelistas.

Iš šitos kertės nagrinėjant Vlado Radziulio „Neduosim savo žemės" novelių rinkinį, galima prieiti savotiškų išvadų: autorius turi neabejotinai plastiško išsireiškimo gabumų, bet jų nesistengia išnaudoti. Jis tartum pamiršta apie tai ir rašo „kaip papuolė". Jei kartais autoriui reikia nupiešti koks nors peizažas, aprašyti sodžius, kokia nors pirkelė ar medžių grupė, tai jisai nuostabi lengvai ir ryškiai keliais žodžiais sudaro pilną vaizdą. Pvz.: „Šiemet Bielionių kaimas ypatingai sujudo. Sakytum, ūkininkų gyveniman kas mielių pripylė. Taip jisai pradėjo augti, virti, kūpėti" („Neduosim savo žemės"). „Pavasaris atlėkė kaip sparnuotas paukštis. Vyturio giesme atneštas" (ten pat). „Gale Drogelių kaimo stovėjo pakrypusi, kaip ant vištos kojos, vieniša trobelė". („Dievo statula ežero dugne"). Bet tai yra vis išoriniai vaizdai. Tuo tarpu plastiniai novelisto gabumai koncentruojasi ypač veikėjų sielos aprašymuose. Vladas Radziulis kalbamame novelių rinkinyje pasirodė šiuo atveju visai bejėgis. Jis ne tik neparodė šioje srityje gabumų, bet dargi prasilenkė su pagrindiniais ryškaus išsireiškimo reikalavimais:

1. Novelėse svarbiausį vaidmenį neabejotinai vaidina žmonės. Jie turi būti gyvi, turį savo charakterį, galimi sutikti vaizduojamoje apylinkėje. „Neduosim savo žemės" novelėse beveik nėra gyvų žmonių tiek tipų, tiek charakterių prasme. Autorius įvedė čia trečią žmonių rūšį: vardus ir pavardes. Tų vardų ir pavardžių rinkinyje yra pora dešimčių: jos visos vienodai kalba, vienodus priežodžius vartoja, vienodą kalbos tembrą turi. Autoriui norint, tos figūros ima judėti, kalbėtis, pyktis, keiktis. Autoriui norint, jos daro blogus ir gerus darbus. Prisimena man Albino Žukausko novelių veikėjai. Skaitydamas jausdavau, kad autorius jų negamina „ad hoc", iš piršto neišlaužia, bet paima iš gyvenimo su visomis jų ydomis ir geromis pusėmis. Vladas Radziulis kalbamame rinkinyje su veikėjais nesiskaito. Juos nustumia šešėlin, padaro savo minčių robotais. Tokia veikėjų rūšis pastoja kelią veikalo plastikai ir neįtikina skaitytojo savo veiksmais.

2. Rašytojas nėra publicistas. Publicistas sako: „žmogus supyko". Rašytojas turi parodyti veikėjo miną, judesius, elgimąsi, o skaitytojas jau pats žinos, ar veikėjas supyko ar ne. Šiuo žvilgsniu rinkinio autorius, jei ne 100%, tai bent 80%, yra publicistas, o tik 20% rašytojas. Ar toks vaizdavimo būdas gali patarnauti plastikai?

3. Kartais perskaitęs novelę nustembi: 15—20 puslapių, o turinys galima keturiais sakiniais atpasakoti. Atsimenu, skaitydamas Teodoro Štormo ir Sudermano noveles, stebėjausi nepaprastu jų turinio gausumu: tiek nuotykių, tiek situacijų, tiek peizažų, o viskas taip lengvai ir ryškiai kraunasi vaizduotėn. Paslaptis: išsireiškimo galia. Vl. Radziulis tartum to gerai sau neįsisąmonina; jis leidžia veikėjams kartais keliuose puslapiuose tuščiažodžiauti, nepastumdamas priekin nei akcijos, nei nenupiešdamas veikėjų būdo, nei aplinkos. Ak, tie dialogai! Jų pilna kiekviename rinkinio kūrinėlyje, o jie visi tokie bedūšiai, užimą vietą. Novelėje kiekvienas žodis turi būti svarus.

Tai tiek apie „išsireiškimo galią", kaipo charakteringiausią novelės žymę.

Dabar norėčiau atsakyti į klausimą, ar „Neduosim savo žemės" novelės yra iš tikrųjų novelės?

Šito klausimo visai neliesčiau, jei autorius rinkinio antraštėje nebūtų pažymėjęs, jog čia esama novelių.

Novelė yra visapusiškai išbaigtas kūrinys tiek fabulos, tiek idėjos žvilgsniu. Jis sudaro tam tikrą menišką, savyje uždarytą, visumą. Novelė nėra kokia nors iškarpa iš gyvenimo, bet tartum nuškicuotas romanas, fiksuojąs vieną ar kelius charakteringesnius veikėjų bruožus. Tai meniškai pilnumai — visumai pabrėžti klasiška novelė būdavo rašoma vadinamuose rėmuose, t. y. nuo ko akcija prasidėdavo, tuo ir baigdavosi. (Nagrinėjamame rinkinyje „Prašoktos kurpės" primena tokią ramennovelę).

Iš šitos kertės žiūrint, „Neduosim savo žemės" rinkinio kūrinėliai ne visi novelės pavadinimą atitinka. Čia yra visokios rūšies kūrinėlių:

1. „Neduosim savo žemės", „Trys pūdai bulvių", „Kaip šaltyšius dažė tvoras", „Gnieva", „Kelias par pelkes", „Gyvenkim kaip broliai", „Dievo statula ežero dugne" primena Žemaitės apybraižas, aišku, netgi iš tolo joms neprilygdamos, bet nieko bendra neturi su novelėmis.

2. „Motina, kuri sūnų pardavė" ir „Pušis tarp dirvų" primena iš dalies novelę, iš dalies apybraižą.

3. „Nedavė leidimo" ir „Pasaka apie paskutinį kiauliuką" yra visai savotiškos rūšies kūrinėliai, lyg pasakojimėliai.

4. „Mirė girioje" ir „Sėjos pradžia" yra kažkokie simboliniai kūrinėliai.

5. „Prašoktos kurpės" — novelė.

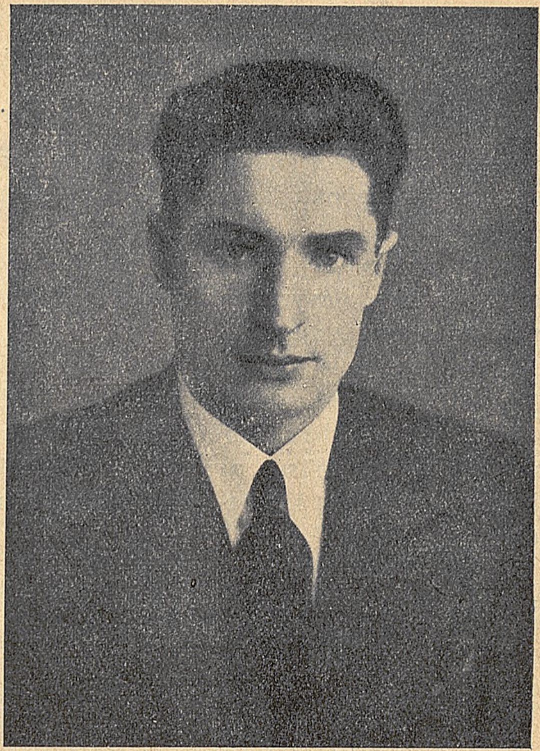
Iš to matome, kad autorius be reikalo rinkinio antraštėje prirašė: „novelės".

Dabar pakalbėkime apie bendro pobūdžio rinkinio kūrinėlių trūkumus:

1. Norint pravesti kokia nors mintis, atpasakoti koks nors nuotykis, reikia sugalvoti žmones, jų veiksmus ir įtikinančias situacijas. Skaitytojas turi neįtarti nė viename mažmožyje autoriaus, kad taip, kaip jis rašo, negalėjo būti. Rašydamas tai, prisimenu du labai įdomius dalykus: vieną sceną iš Dostojevskio „Nusikaltimo ir bausmės" ir vieno mano draugo, esant mums 4-oje klasėje, skaitytą per susirinkimą novelę. Aš negretinu minėtų kūrinių, tik noriu tuo savo mintis paaiškinti. Mano draugui svarbu buvo nubausti negeras veikėjas, turtų ieškotojas. Kaip tai padaryti? Ogi... perkūnas kam reikalingas: ėmė ir trenkė nedorėlį. „Nusikaltimo ir bausmės" nusidėjėlis, žmogžudys Raskolnikovas nori savo mylimajai papasokoti savo nusidėjimą. Kaip čia autoriui padaryti? Ir... esant jiems tik dviem kambaryje, Raskolnikovas mėgina beveik septynius kartus išsipasakoti, stengiasi kaip nors prie dalyko prieiti ir vis jam nesiseka; pagaliau pasako, lyg ne pats, be efekto, o autorius prideda: „Jisai pats pirma visai kitaip šitą sceną įsivaizduodavo". Manau, daugelis filmų režisorių ir pseudorašytojų pravedę būtų maždaug taip: Raskolnikovas, ilgai hipnotizuodamas, akysna žiūri, paskui, baisiai akcentuodamas, tyliai pasako, o mylimoji krenta be sąmonės.

Kaip daro „Neduosim savo žemės" kūrinėlių autorius, jei, turėdamas fabulos skeletą, pats save klausia: „Kaip čia padaryti?"

Paduosiu pavyzdį. Veikėjas pavagia dvare maisto, o policija suseka jį pėdomis, nužymėtomis krauju. Dabar svarbu tik įtikinančiai viskas pravesti. Mackonis („Trys pūdai bulvių") nueina vogti, šunys, laimei — daržinėje uždaryti, neloja; kur lašiniai ir bulvės — autoriui nesvarbu; durys lengvai prasiveria, — kokiu būdu — nesvarbu; lašiniai kabo aukštai, bet juos Mackonis „šiaip taip" pasiekia; atpiovęs lašinių, kuriuos laikydamas rankoje, gauna tremą, krenta ir... peilį sau į šoną įsivaro. Visa

Bronius Uziela, Viln. Liet. Stud. Sąjungos pirmininkas

šita kombinacija išrodo dirbtinė, naivi ir neįtikinanti. Tai, kukliai tariant, ištisa „deus ex machina" grandinė. Apskritai imant, tokių neįtikinančių momentų knibždėte knibžda kiekviename kūrinėlyje. Vietos stoka neleidžia jų cituoti. Neįtikinantis akcijos pravedimas patvirtina be kitko daugelio pastebėtą nuomonę, jog Vladas Radziulis yra menkas psichologas.

2. Meniškas literatūros kūrinys nėra nei gyvenimo nufotografavimas, nei nebūtų dalykų sugalvojimas. Meniškas literatūros kūrinys, tai sugebėjimas suorganizuoti ir išreikšti jaučiami ir pastebėti reiškiniai. Perskaitęs „Neduosim savo žemės" nustebau, kaip mažas turėta autoriaus žvilgsnio aštrumas. Jei pastebi ką nors, tai tik tai, kas yra jau visų pastebėta.

Suminėjęs keletą neigiamų rinkinio savybių, noriu pažymėti teigiamas:

1. Autorius visai nesileidžia į antraeilius kūrinėlių epizodus; nesikrapšto pašaliniuose veikėjų darbeliuose ir klausimuose. Jis laikosi akcijos svarbiausios linijos, nuo jos nenukrypsta. Jis stengiasi duoti vaizdą bendrą, nupieštą škicais. Tai tiek novelėms, tiek, apskritai imant, trumpiems tokios rūšies kūrinėliams yra labai svarbu. Gaila tik, kad, kaip aukščiau pažymėjau, autorius neatkreipė didesnio dėmesio

į „išsireikimo galią“: įvedė daug nereikalingų dialogų ir prasilenkė su pogrindiniais plastiško išsireiškimo reikalavimais.

2. Vl. Radziulis turi lakią vaizduotę. Jo vaizduojamą aplinką skaitytojas lengvai pasisavina; ir toji aplinka ilgokai lieka skaitytojo vaizduotėje.

3. Vl. Radziulis lengvai ir ryškiai piešia gamtos vaizdus. Pavyzdžiu galėtų būti kiekvienas gamtos aprašymas.

4. Vl. Radziulis turi lengvą, malonų skaityti stilių. Nėra jame nei didelio stilizavimo, nei dirbtinumų. Nėra pagaliau toks prozaiškai publicistinis, kaip kitų mūsų apysakininkų. Stiliaus žvilgsniu Radziulis šitame rinkinyje praneša kitus.

5. Vl. Radziulio kalba yra graži ir taisyklinga, kuo jis taip pat prašoka kitus.

Atsakyti į klausimą, kurie kūrinėliai blogesni, kurie geresni — sunkoka. Visi beveik yra vienodi. Aišku tik, kad „Sėjos pradžia“, „Nedavė leidimo“, „Trys pūdai bulvių“ yra labai silpni, o „Prašoktos kurpės“, „Gnieva“, „Dievo statula ežero dugne — geresni. Kiti lygūs.

Beveik visas rinkinio noveles jungia bendra idėja — tai lietuviško Vilniaus krašto kaimo vargai ir kovos dėl gerbūvio! Štai motyvas, nors ir kitų judintas, bet nenuvalkiotas. Vl. Radziulis jį užakcentavo. Vilniaus krašto sodiečiai iš tikrųjų atrado patys save, yra sau žmonės, neduoda, kas sava. Tokius Vl. Radziulis ir nori rinkinyje vaizduoti. Čia yra autoriaus labai didelis nuopelnas.

Autorius labai gerai savo užduotį žinojo; jis stengėsi, kad visos novelės sudarytų vieną, viename taške susikoncentravusį įspūdį, kad duotų skaitytojui satisfakciją, jog žeminami ir skriaudžiami kitų penėtojai savo vaidmenį žino ir reikalauja atitinkamo savęs įvertinimo. Sodžius gavo iš Vl. Radziulio labai sveiką dvasinio peno porciją. Jeigu priminsim, jog rinkinio stilius ir kalba yra gera, tai reikia tikėtis, kad visi, o ypač sodiečiai tikrai nesigailės įsigiję ir perskaitę „Neduosim savo žemės“.

Alf. Miliušas.

LIETUVA

1938 metų literatūros laureatai. Kiekvienais metais Lietuvoje skiriamos už geriausius literatūros kūrinius dovanos — premijos. Ir šiemet už geriausius 1938 metų literatūros veikalus jų autoriams buvo paskirtos premijos. Premijos įteiktos laureatams per Literatūros šventę, kuri įvyko Valstybės Teatre, dalyvaujant valstybės atstovams ir užsienio rašytojams. Štai premijų laimėtojai:

Salomėja Nėris gavo valstybinę 5.000 lt. premiją už eilėraščių rinkinį „Diemedžiu žydėsiu“. Pirmas Salomėjos Nėries eilėraštis pasirodė spaudoje 1922 metais. 1927 metais išėjo pirmas jos eilėraščių rinkinys „Anksti rytą“. To rinkinio buvo 2 laidos. 1931 metais išėjo antras laureatės eilėraščių rinkinys „Pėdos smėlyje“. 1935 metais buvo išleistas trečias eilėraščių rinkinys „Per lūžtantį ledą“, o 1938 metais — ketvirtas eilėraščių rinkinys „Diemedžiu žydėsiu“.

Valstybines premijas per eilę metų yra gavę šie rašytojai: Ieva Simonaitytė už „Aukštųjų Šimonių likimą“, Liudas Dovydėnas už „Brolius Domeikas“ ir J. Kossu-Aleksandravičius už „Užgesusias Chimeros akis“.

Antanas Miškinis gavo „Spindulio“ bendrovės 2.000 lt. literatūros premiją už poemas apie Lietuvą „Keturi miestai“. Pirmą eilėraščių rinkinį „Baltą paukštį“ A. Miškinis išleido 1928 m. 1935 metais išėjo antras jo eilėraščių rinkinys „Varnos prie plento. Už šį rinkinį teko poetui „Sakalo“ premija. „Keturių Miestų“ pirmoji laida jau išpirkta. Tuoj išeis 2-ji poemų laida.

Vincas Krėvė-Mickevičius gavo „Spaudos Fondo“ 2.000 lt. literatūros premiją už istorinę dramą „Skirgailą“. Vincas Krėvė pradėjo rašyti dar prieš karą. Pirmoji jo knyga išėjo dar 1913 metais. Tai buvo „Dainavos šalies senų žmonių padavimai“. Iš eilės buvo išleista: „Šiaudinėje pastogėje“, „Skirgaila“, „Šarūnas“, „Likimo keliais“. 1938 metais išėjo antra „Skirgailos“ laida. Šiemet išeina iš spaudos V. Krėvės apysakų knyga „Raganius“ ir antroji „Šarūno“ laida.

Petras Cvirka gavo „Sakalo“ 2.000 lt. literatūros premiją už novelių knygą „Kasdienės istorijos“. Dar 1928 metais Cvirka išleido eilėraščius „Pirmosios mišios“. 1930 metais išėjo „Saulėlydis Nykos valsčiuje“, 1934 metais, — „Frank Kruk“, 1935 m.—„Cukriniai avinėliai“ ir „Žemė maitintoja“, už kurią gavo „Sakalo“ premiją ir kuri buvo išversta į latvių ir rusų kalbas, 1936 m. — „Meisteris ir sūnūs“, už ką gavo „Spindulio“ premiją, o 1938 m. — „Kupriukas muzikantas“ ir „Kasdienės istorijos“, kurių pirmoji laida jau išpirkta; dabar spausdinama antroji „Kasdienių istorijų“ laida.

Jonas Marcinkevičius gavo „Katalikų Veikimo Centro“ 2.000 lt. premiją už labiausiai ati-

tinkantį krikščioniškai idėjai romaną „Kražių skerdynes". 1930 m. Marcinkevičius išleido romaną „Ties bedugne", 1932 m. — „Sukaustytus latrus", 1936 m. — trilogiją „Mes ateinam", 1937 m. — „Jis turi mirti" ir „Benjaminą Kordušą", už kurį gavo „Spaudos Fondo" premiją, 1938 m. — „Sidabrinius varpus" ir 2 tomų romaną „Kražių skerdynės".

Pranas Mašiotas gavo Lietuvos Raudonojo Kryžiaus vaikų literatūros 1.000 litų premiją už literatūrą vaikams. Pr. Mašiotas ėjo įvairias pareigas nuo gimnazijos mokytojo iki viceministro. Dar 1884 metais jis pradėjo rašinėti „Aušroje". Pirma vaikams skirta jo knygutė pasirodė 1894 metais, vadinasi, prieš 45 metus. 1938 metų jo knygutės „Ir aš mažas buvau" išėjo 3 laidos.

Kazys Boruta gavo Ukmergės miesto 500 litų premiją už romaną „Mediniai stebuklai". 1925 m. K. Boruta išleido pirmąjį eilėraščių rinkinį „Alio", 1927 m. — „Dainas apie svyruojančius gluosnius", 1928 m. — apysakas „Drumstas arimų vėjas", 1933 m.—eilėraščių rinkinį „Duoną kasdieninę", 1938 metais — „Eiles ir poemas", „Keliones į Šiaurę" ir romaną „Mediniai stebuklai".

Premijos karinei spaudai. Šį mėnesį buvo suteiktos 1938 metų premijos ne tik lietuvių dailiajai literatūrai, bet taip pat karinės spaudos geriausių publicistinių straipsnių autoriams. Premijas gavo:

1) „Mūsų Žinyno" bendradarbiai: Int. plk. ltn. A. Šimkus už straipsnį „Senoji ir jaunoji karta (Nr. 3) — 500 lt., gen. št. mjr. Bulvitis už str. „Mažųjų valstybių karinis saugumas" (Nr. 11—12) — 500 lt.

2) „Kardo" bendradarbiai: gen. št. kpt. Jodanga už straipsnį „Mūsų tradicijų reikalu" ir „Tradicijų reikalu" (Nr. 2—3) — 250 lt., ltn. Namajūnas už straipsnį „Žvilgsnis į save" (Nr. 6) — 250 lt.

3) „Kario" bendradarbiai: Ats. j. psk. J. Dovydaitis už beletristinį rašinį „Draugystė" (Nr. 41, 42) — 250 lt.

Dim. kpt. L. Žukauskas — Liudas Sakalinis už eilėraščių rinkinį „Širdis ir plienas (dalimis spausdintos „Karyje") — 500 lt.

4) „Trimito" bendradarbiai: gen. št. kpt. Kiaulėnas už „Taktinius žaidimus" (1937 m. Nr. 51 ir 1938 m. Nr. 1, 3, 4, 7, 9—11, 14, 16—17)— 300 lt.

5) „Kariūno" bendradarbiai: Ats. j. ltn. K. Ulvydas už rašinį „Po savo vėliava" (Nr. 1)—250 lt.

Karių autorių premijų pripažinimas bus įrašytas į jų tarnybų lapus.

St. Daugienei už rašinį „Pagaliau susipraskime" („Kardas", 1938 m., Nr. 1). Kariuomenės Vadas pareiškė padėką.

Skirtųjų premijų įteikimas įvyko pas Kariuomenės Vadą gen. St. Raštikį. Premijų įteikimo metu dalyvavo spaudos ir švietimo skyriaus viršininkas plk. Šarauskas ir visi karinių laikraščių bei žurnalų redaktoriai.

Įteikdamas premijas, Kariuomenės Vadas pabrėžė jų tikslo prasmingumą, pažymėdamas gyvą reikalą paskatinti karinės spaudos darbininkus daugiau pasireikšti savo kūrybinėmis mintimis.

Lietuvos studentija. Pagal oficialius Vytauto Didžiojo Universiteto klausytojų statistikos duomenis šių mokslo metų rudens semestre universitete buvo 3.041 klausytojas: 2.650 studentų, 389 laisvieji klausytojai ir 2 hospitantai. Teologijos filozofijos fakultete studijavo 170 klausytojų: teologijos skyriuje 92 ir filozofijos 78; humanitarinių mokslų fakultete studijavo 465: filozofijos skyriuje 35, filologijos 386 ir istorijos 44; teisių fakultete studijavo lygiai 800 studentų: teisių skyriuje 336 ir ekonomijos skyriuje 464; matematikos — gamtos fakultete studijavo 312: matematikos skyriuje 35, fizikos — chemijos 198 ir biologijos 79; medicinos fakultete studijavo 621: medicinos skyriuje 372, farmacijos skyriuje 107 ir odontologijos skyriuje 142 ir technikos fakultete studijavo 673: statybos skyriuje 345 ir technologijos skyriuje 328.

Universitete yra 2.049 studentai vyrai. Daugiausia yra nevedusių, būtent 1.819. Vedusių yra 183, persiskyrusių 6, našlių 12; apie 29 studentų šeimos padėtį žinių nėra.

Studenčių universitete yra 992, kurių tarpe 887 neištekėjusios, 74 ištekėjusios, 1 persiskyriusi, 5 našlės ir 25 nesuteikė žinių.

1.295 studentų tėvai verčiasi žemės ūkiu, 358 studentų tėvai gyvena iš verslų, 83 — tarnautojai arba laisvos profesijos žmonės, 201 studento tėvai darbininkai, 66 — gyvena iš kapitalo ir t. t.

565 studentai, t. y. daugiau kaip 1/5 visų studentų turi tarnybas, 452 verčiasi iš gaunamų stipendijų, pamokų ir pan., 1936 gauna lėšas iš tėvų ir giminių.

Seniausias studentas turi 61 metus, jauniausias 16. Vadinas, skirtumas tarp jauniausio ir vyriausio studento yra 45 m.

Gimusių tarp 1877 — 1900 yra 101, 1901 — 1913 m.—1.500, 1914—1918 m.—1.203, 1919—1922 m.—232 ir 5 nesuteikė žinių.

Kauno mieste ir apskrityje gimusių yra 391, kitose Lietuvos vietose 2.017 ir užsienyje 633.

Universitete studijuoja 37 svetimšaliai, daugiausia iš Jungtinių Amerikos Valstybių; šiaip visi kiti Lietuvos piliečiai.

Tautybės atžvilgiu studentai taip skirstosi: 2396 lietuviai, 488 žydai, 54 lenkai, 39 vokiečiai, 32 rusai, 13 latvių, 3 totoriai, 2 ukrainai, 2 karaimai gruzinai ir 1 danas.

Šie skaičiai neapima kitų aukštųjų Lietuvos mokyklų klausytojų.

Trečias Lietuvos katalikų moksl ninkų suvažiavimas. Vasario mėn. Lietuvos Katalikų Mokslo Akademija buvo sušaukusi trečią savo mokslininkų ir mokslo mėgėjų suvažiavimą. Pirmasis suvažiavimas įvyko 1933 m., antrasis — 1936 m. Antrajame suvažiavime buvo svarstoma dvasios krizė. Abiejuose suvažiavimuose dalyvavo po kelis šimtus visų sričių mokslo kūrėjų ir mėgėjų. Pirmojo ir antrojo suvažiavimo visos paskaitos ir referatai buvo surinkti ir išleisti dviem dideliais suvažiavimo darbų tomais. Šių metų suvažiavimas buvo skirtas paminėti krikščionybės įvedimo ir nepriklausomybės paskelbimo jubiliejams. Suvažiavime tarp kitko buvo paminėti A. Jakštas ir Vaižgantas.

1939 m. viešųjų darbų planui 3.985.000 lt. Laikydamasi dėsnio, kad užuot davus bedarbiams pašalpos ir juos darius savo rūšies elgetautojais geriau duoti jiems darbo su įmanomu atlyginimu, vyriausybė ir 1939 m. yra priėmusi viešųjų darbų planą, kurio įvykdymas reikalauja 3.985.000 litų. Iš tos sumos 3.300.000 lt. bus išleista atlyginti už darbą, o likusioji suma — 685.000 — išlaidos už medžiagos transportą priežiūrą ir kt. Kaip numatoma, nedarbo sezone bus iš tų lėšų aprūpinta darbu 6.000 asmenų, kurie šiaip, imdami pašalpas, neprisidėtų prie krašto kūrybos darbo. Tarp kitko numatoma nutiesti 40 km. plentų, 47 km. plentų atlikti paruošiamuosius darbus, o taip pat sutvirtinti ir ištiesinti arti 100 km. vieškelių ir miestelių tranzitinių gatvių. Prie to dar reikia pridėti upių reguliavimą ir jų krantų stiprinimą, miestų vandentekių ir kanalizacijos įvedimo darbus, įvairias statybas, tarp kurių ir žemės ūkio darbininkams namų statybą.

Didžiulė Lietuvos ligoninė. Kaune jau antri metai vykdoma didžiulė statyba. Kai kuriais protarpiais čia dirbo 1.000 darbininkų. Tai Vytauto Didžiojo Universiteto klinikų statyba. Klinikos bus ligoninių ligoninė, visos Lietuvos sveikatos centras. Klinikos bus didžiausias pastatas Lietuvoje. Drauge su parku jos apima virš 13 hektarų žemės plotą. Klinikų pastatymas su moderniškiausiais mediciniškais ir kitokiais įrengimais kaštuos apie 13 milijonų litų.

Lietuvos sąlygose vyriausybė ryžosi įdėti į klinikų statybą tokią didelę sumą pinigų, nes tautos sveikatos reikalai turi pirmaeilę reikšmę ir svarbą. Klinikas vertė statyti ta aplinkybė, kad Lietuvoje vis dar trūksta ligoninių; nebuvo ligoninės, kuri turėtų visus skyrius ir moderniausius gydymo prietaisus. Be to, klinikos turės stambų mokslinį vaidmenį. Profesorių priežiūroje praktikuosis jose vyresniųjų kursų medicinos fakulteto studentai, būsimieji gydytojai.

Kaip gydykla, klinikos turės 700 lovų. Jos aptarnaus ne vien Kauno ir jo apylinkių gyventojus, bet į jas bus suvežami iš viso krašto sunkesni ligoniai, reikalingi specialinio gydymo. Sveikatingumo reikalai Lietuvoje dar nėra tinkamai sutvarkyti, nes sunku buvo per keliolika metų išsiugdyti reikalingą gydytojų skaičių ir pasistatyti daug naujų ligoninių. Po karo tebuvo keliolika nedidelių, menkai įrengtų ligoninių didesniuose miestuose ir apie 400 gydytojų. Dabar Lietuvoje jau yra apie 900 gydytojų, 600 dantų gydytojų, 220 felčerių, 500 akušerių ir 400 gailestingųjų seselių. Šitoks medicinos personalas dar nėra pakankamai didelis, bet jau jis pajėgia aptarnauti pagrindinius sveikatos reikalus. Pernai vyriausybės ir savivaldybių pastangomis pradėta visuose valsčiuose steigti sveikatos punktus; kiekviename jų yra gydytojas akušerė ir gailestingoji seselė. Sveikatos punktai teikia medicinos pagalbą už nedidelį atlyginimą, o beturčiams visai nemokamai. Dar ne visur sveikatos punktai įsteigti, nes trūksta gydytojų.

Dabar Lietuvoje yra 75 ligoninės ir sanatorijos, eilė ambulatorijų, sveikatos centrų ir punktų, miestuose ir miesteliuose gana daug privačiai praktikuojančių gydytojų. Tokiu būdu sveikatos reikalai jau pusėtinai aptvarkyti, žmonių mirtingumas sumažėjęs, gyventojų priaugimas padidėjęs. Baigiamos statyti didžiulės universiteto klinikos bus visų sveikatingumo srities pastangų apvainikavimas.

Lietuviai geriausi šokėjai. Jau ne kartą mūsų tautinių šokių šokėjų grupė gastroliavo Anglijoje ir ten susilaukė didelio pasisekimo. Tačiau tokio pasisekimo, koks turėta šiemet, dar nebuvo. Šiais metais liaudies šokių surengtoje šventėje, kurioje dalyvavo norvegai, danai, olandai, prancūzai, jugoslavai, rumunai, britai ir lietuviai, lietuviai buvo pripažinti geriausiais šokėjais. Šiaip, palyginti, dideli šaltakraujai anglai po kregždės ir kepurinės šokių kėlė lietuviams dideles ovacijas. Šokiai buvo nufilmuoti ir bus rodomi pasaulinėse kronikose. Didesnieji anglų laikraščiai įsidėjo ir vieną kitą šokių nuotrauką.

Originalūs lietuviški atvirukai ir vokai. Neseniai pasirodė rinkoje Lietuvos vaizdų atvirukai ir iliustruoti vokai, kurie turi didelį pasisekimą ne tik Lietuvoje, bet ir užsieniuose. Nuotraukos yra tikrai reto grožio ir puikiai techniškai padarytos ir išleistos. Vaizdai fotografuoti žymesniųjų fotografų iš visų Lietuvos vietų: gamtos vaizdai, architektūra, kryžiai, buities vaizdeliai ir t.t.

VILNIUS

Vasario 16-toji Vilniuje. 21 metų Lietuvos Nepriklausomybės šventę mūsų krašto lietuviai paminėjo plačiai ir iškilmingai. Tą dieną Vilniuje šv. Mikalojaus bažnyčioje 10 val. buvo iškilmingos pamaldos ir atitinkamas pamokslas, kurį pasakė kun. K. Pukėnas. Po pamaldų bažnyčioje sugiedotas tautos himnas. Žmonių buvo pilnutėlė bažnyčia.

Vakare iškilminga akademija įvyko Vytauto Didžiojo gimnazijos salėje. Akademiją atidarė ir įžangos žodį pasakė pirmininkas K. Stašys. Po to buvo Alf. Bielinio paskaita tema „Lietuvių laimėjimai Vilniaus krašte per 20 metų". Po paskaitos buvo sveikinimai. Pirmoji iškilmingo akto dalis užbaigta M. Krinickaitės-Astaškienės ir Vl. Jurkevičiaus deklamacijomis.

Antroje programos dalyje buvo J. Siniaus vedamo „Varpo" choro koncertas. Padainuota keletas skambių lietuviškų dainų. Akademija baigta himnu „Lietuviai esame mes gimę".

Po iškilmingo akto buvo surengta Vilniaus Lietuvių Studentų S-gos salėje arbatėlė, kurioje dalyvavo apie 160 asmenų. Arbatėlės metu buvo pasakyta keletas kalbų ir padainuota dainų.

Be iškilmingo akto gimnazijos salėje, lietuviai studentai Tautos šventę paminėjo atskirai. Tuojau po bendrų pamaldų šv. Mikalojaus bažnyčioje įvyko Viln. Liet. Studentų S-gos narių iškilmingas susirinkimas, kuriame įžangos žodį pasakė S-gos pirmininkas Br. Uziela. Po to buvo A. Šimukonio referatas, Vl. Radziulio deklamacijos ir L. Braziulio kūrinėlio skaitymas. Susirinkimas užbaigtas tautos himnu.

Šių metų tautos šventę labai plačiai ir iškilmingai paminėjo ir viso mūsų krašto lietuviai. Visur buvo pamaldos, o vakare šventės proga susirinkimai, paskaitos, pasikalbėjimai ir dainos. Mūsų krašto lietuviai šią šventę švenčia vis iškilmingiau ir didesniu entuziazmu. Gaila tik, kad Tautos šventėje nėra papročio lankyti mūsų tautos Patriarko J. Basanavičiaus kapo.

Įsisteigė „Lietuvių Mokslo Mylėtojų Draugija". Po ilgų pastangų pagaliau Vaivadija patvirtino naujai besikuriančios „Lietuvių Mokslo Mylėtojų Draugijos" įstatus, bet vis dėlto reikėjo iš jų išbraukti tas vietas, kur buvo kalbama, kad draugija gali turėti skyrius, nes kitaip Vidaus Reikalų Ministerija nesutiko įstatų patvirtinti. Draugija gali veikti visame Lenkijos Respublikos plote.

Įstatus patvirtinus, š. m. vasario mėn. 11 d. susirinko draugijos steigėjai į pirmą susirinkimą, kuriame išrinkta draugijos organai. Į valdybą išrinkta: Ad. Juškevičius — pirmininkas, kun. Al. Mikaila ir V. Martinkėnas — vicepirmininkai, H. Horodničius — iždininkas, V. Žilėnas — sekretorius, E. Horodničiūtė — knygininkė ir M. Kraužlys — narys be ypatingų pareigų. Revizijos komisijon išrinkta: J. Jankauskas, M. Lemešytė ir V. Dasys, o į draugijos garbės teismą: K. Blažys, S. Taškūnaitė, M. Čibiras, B. Kraužlienė ir A. Burokas.

Lietuvių Mokslo Mylėtojų Draugija įsisteigė uždarytos Lietuvių Mokslo Draugijos turtui ir veikimui perimti, tačiau dar ligi šiol valdinis Lietuvių Mokslo D-jos kuratorius turto neperdavė.

Naujai įsteigtos Lietuvių Mokslo Mylėtojų Draugijos adresas laikinai yra toks: Vilnius, Popławska 33a—7.

Norintieji įstoti Lietuvių Mokslo Mylėtojų Draugijon turi įteikti raštu valdybai atitinkamą pareiškimą ir sumokėti 4 auks. nario mokesčio

Iš Vilniaus Lietuvių Studentų Sąjungos gyvenimo. Šių metų vasario 1 d. įvyko V. L. St. Sąjungos visuotinis narių susirinkimas. Iš Sąjungos ir sekcijų valdybų pranešimų paaiškėjo, kad 1938 m. Sąjungoje buvo: 1 visuotinis narių susirinkimas, 1 susirinkimas memorialo dėl Vilniaus krašto lietuvių būklės reikalu, 3 eiliniai susirinkimai, kuriuose skaityta referatai: „Žmo-

gus ir darbas", „Popiežių tautinė politika" ir „Mūsų visuomenės dinamika". Be to, buvo surengtas vienas diskusinis vakaras, kuriame skaityta referatas tema „Mūsų spaudos galavimai ir negalavimai" ir plačiai diskutuota Vilniaus lietuvių spaudos klausimais.

Studenčių sekcija praėjusiais metais padarė 7 susirinkimus su 6 referatais, o Visuomenininkų sekcija — 8 susirinkimus su 5 referatais. Po pranešimų ir diskusijų buvo rinkimai.

1939 metams V. L. S. S. valdybon išrinkta: Bronius Uziela (pirmininkas), Viktoras Maldžiūnas (vice-pirm.), Simas Dmukauskas (sekretorius), Vladas Žilėnas (knygininkas), Regina Maldžiūnaitė (savišalpos reikalų referentė), Leonas Norkūnas (iždininkas) ir Mamertas Gaidelis (ūkio reikalų vedėjas).

Revizijos komisijon išrinkta: Juozas Spėčius, Ona Lemešytė ir Edmundas Deveikis. Draugų teisman įėjo: Pranas Žižmaras, Genė Kisielytė ir Pranas Žukas.

Š. m. vasario 16 d. įvyko V. L. S. Sąjungos narių susirinkimas, skirtas Tautos šventei paminėti. Susirinkimo programą sudarė Sąjungos pirmininko Broniaus Uzielos įžangos žodis, Antano Šimukonio referatas „Vasario 16 d." Vlado Radziulio deklamacijos ir Leono Braziulio kūrinėlis „Džiaugsmo šventė".

Vasario 18 d. įvyko dešimtasis tradicinis trijų Sąjungų: lietuvių ukrainų ir gudų šokių vakaras. Lietuviai studentai gražiai pasirodė, šokdami tautiškus šokius „Blezdingėlę" ir „Sukčių", kurių pamokė mok. J. Kazlauskaitė. Ukrainai ir gudai šoko savus tautiškus šokius.

Vasario 21 d. karnavalo baigai Studenčių sekcija suruošė „Juodą kavą".

Vasario 22 d. įvyko Studenčių sekcijos visuotinis susirinkimas. Naujojon valdybon išrinkta: Elena Steponynaitė (pirmininkė), Stefanija Tirilytė (vice-pirm.), Pranė Stukėnaitė (knygininkė) ir Nastė Mileišytė (sekretorė). Susirinkime skaityta straipsniai: „Kaimietės moters nusiskundimai" ir „Kinų šeima".

Vasario 25 d. buvo Visuomenininkų sekcijos metinis susirinkimas, kuriame aptarta praėjusių metų veikimas ir išrinkta nauja valdyba. Dabar valdybą sudaro: J. Spėčius, Ad. Sabaitis ir Vikt. Maldžiūnas.

Vienkartinis sporto leidinys. Iš spaudos išėjo Vilniaus lietuvių sportininkų leidinys „Aukščiau, greičiau, toliau", kuris yra paskirtas Tautinei Olimpijadai prisiminti ir jai aptarti. Žurnalą išleido Pranas Žižmaras. Žurnalas yra gausiai iliustruotas ir gražiai išleistas.

Nauji matūristai. Neseniai pasibaigė Vytauto Didžiojo gimnazijoje brandos egzaminai eksternų teisėmis. Egzaminus išlaikė šie lietuviai: Morkus Bernatavičius, Emilė Keinaitė, Jonė Krickaitė, Bronius Leonavičius, Antanas Panavas, Bronius Sliekas, Cezaris Skrockis, Stasys Šimelionis ir Vincas Valiukevičius.

V. L. M. ir L. D. vakaras. Vasario 9 d. Vilniaus Lietuvių Studentų S-gos salėje įvyko Vilniaus Lietuvių Meno ir Literatūros Draugijos diskusinis vakaras. V. Čepulytė recenzavo K. Binkio „Atžalyną" ir jo vaidinimą. Po referato buvo gyvos ir įdomios diskusijos.

Sportininkų vakaras. Vasario 21 d. Vytauto Didžiojo gimnazijos Dariaus ir Girėno sporto kuopa minėjo savo veikimo penkmetį. Programoje buvo Pr. Žižmaro įžangos žodis, mokinio Budzeikos paskaita „Dariaus ir Girėno sporto kuopos penkmetis", B. Ankėnaitės deklamacijos, mergaičių ritminė gimnastika, mokinių Čelnų dainavimas ir smuikavimas. Programa baigta moterų kūno ir kultūros vadovės J. Kazlauskaitės inscenizuotais tautiniais šokiais.

J. Siniaus dainos. Julius Sinius jau išleido savo sukomponuotų dainų rinkinį. Rinkinyje yra šios dainos: „Mano gimtinė", „Išjoj bernelis...", „Čia tėvynė tavo" ir „Kur sapnų grožybė"...

„Pelninga vieta". Š. m. vasario 26 d. Vytauto Didžiojo Gimnazijoje mūsų artistai—mėgėjai suvaidino Ostrovskio 4-ių veiksmų dramą „Pelningą vietą". Režisavo A. Krutulys, dekoracijas piešė Ed. Grajauskas, vaidino: St. Audiejus, M. Krinickaitė-Astaškienė, J. Astaška, A. Munčelis, Vl. Jurkevičius, St. Kazlauskienė, N. Eidukonienė ir Vl. Pilypavičiūtė. Vaidinimas nusisekė. Visi artistai savo roles suvaidino gerai. Ypač būdingą tipą sukūrė St. Audiejus. Viena tik nedovanotina, kad vakaro rengėjai leidžia į vaidinimą mažus vaikus.

REDAKCIJA IR ADMINISTRACIJA: WILNO, UL. STARA 31—2.
WYDAWCA i REDAKTOR MACIEJ KRAUŽLIS. LEIDĖJAS ir REDAKTORIUS MOTIEJUS KRAUŽLYS.

Drukarnia „Ruch", Wilno, Tatarska 6.

Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem.